

(Journalisten als) reporters van fictie

Gierik

& Nieuw Vlaams Tijdschrift

Literair tijdschrift met initiatief

Stichters van Gierik: Guy Commerman en Erik van Malder

nr 99

26ste jaargang

nr 2 zomer 2008

ISSN 077-513X

www.gierik-nvt.be & www.draagbaarliterair.be

Redactiesecretaris

Dimitri Bontenakel
Sint Laureisstraat 59, 2018 Antwerpen
e-mail: gierik.nvt@hotmail.com

Administratie & abonnementen

Paul Goedtkindt
Koninklijkelaan 80, 2600 Berchem
e-mail: paul.goedtkindt@skynet.be

Redactie West-Vlaanderen

Thierry Deleu
Zandzeggelaan 18/102 – 8760 Oostduinkerke
e-mail: thierry.deleu@skynet.be

Redactieleden

Chantal Bauwens, Koenraad De Meyer, Kathy De Nève,
Dimitri Bontenakel, Sven Cooremans, Jan Lampo,
Sven Peeters, Barbara Van den Eynde, Diederik
Vandendriessche, Wim van Rooy, Guy Commerman, Erik
van Malder, David Troch.
Ereleden: Emiel Willekens, Jan Gloudemans

Ad hoc-redactie

Dimitri Bontenakel, David Troch, Sven Peeters

Vormgeving

Kunstencentrum Berkenveld (afdeling vormgeving)
Berkenveldplein 16, 2610 Wilrijk
Tel.: 03 830 15 50 gsm: 0476 242 991
e-mail: info@berkenveld.be
www.berkenveld.be

Drukkerij

Cover: Brabo / Verheyen
EPO, Lange Pastoorstraat 25-27
B-2600 Antwerpen

Lidmaatschapsbijdrage

1 jaargang (4 nummers): 22 euro, te betalen op rek.
nr. 068-2237695-29 met vermelding lidmaatschap
Gierik + jaargang. De betaling geldt voor een vol-
ledige jaargang en wordt stilzwijgend verlengd, ten-
zij het lidmaatschap schriftelijk wordt opgezegd voor
het volgende jaar.
Buitenland: 30 euro
IBAN BE26-0682-2376-9529
BIC-code GKCC BE BB
Vanuit Nederland kan men storten op
rek. nr. 61 70.41.385 van ABN AMRO-bank
op naam van Chantal Bauwens.

Inzendingen aan het redactieadres

Redactie & begeleiding kopij:

Dimitri Bontenakel.

Alleen niet eerder gepubliceerde teksten. Geen
aangetekende zendingen. Inzendingen bij voorkeur
via e-mail (word). Anders op CD-Rom en met uit-
draai in 4 exemplaren in 'platte tekst'. Over onge-
vraagde kopij wordt geen correspondentie gevoerd.
Ongevraagde kopij wordt niet geretourneerd, tenzij
er voldoende postzegels plus envelop worden bij-
gevoegd. Auteurs ontvangen een bewijsexemplaar.
Hun tekst wordt -mits voorafgaand akkoord- op onze
website geplaatst. Auteurs zijn verantwoordelijk
voor hun tekst.

Copyright

berust bij vzw *Gierik & NVT*. Overname van teksten
is toegelaten mits bronvermelding en voorafgaand
akkoord van de uitgever.

Auteursrechten

Personen, die we niet hebben kunnen achterhalen of
bereiken i.v.m. eventuele auteursrechten, kunnen de
redactie contacteren.

Prijs per nummer

6,50 euro / buitenland 10 euro
Verzending van afzonderlijke nummers na betaling
op rekening 068-2237695-29 + portokosten
(België: 1,5 euro / buitenland: 4 euro).
Proefnummers gratis mits betaling van portokosten.

Advertenties

Tarieven te verkrijgen bij en aanvragen en docu-
menten te richten aan Paul Goedtkindt (admini-
stratieadres)

Verantwoordelijk uitgever

Guy Commerman
Kruishofstraat 144/98, 2020 Antwerpen
e-mail: guycommerman@skynet.be

Met de steun van Vlaams Fonds v.d. Letteren

Met steun van de Provincie Antwerpen

Inhoudstafel

zomernummer 99

4	Woord vooraf / (Journalisten als) reporters van fictie – ad hoc-redactie
6	Rushdie en de parasiet – Peter Mangel Schots
13	Zowat de helft is verzonnen en bevat geen enkele leugen – Sven Peeters
19	Foto: Irini Bontenakel
20	De jungle van Mechelen – Dirk Draulans
30	Via Capella 23 / voorpublicatie – Christiaan Weyts
35	Foto: Irini Bontenakel
36	Een familiegeschiedenis / voorpublicatie – Louis Van Dievel
47	Foto: Irini Bontenakel
48	Gedichten – Sallah Hassan
52	Plan B – Geert Stadeus
61	De vrouw die van Dante hield / voorpublicatie: Bob Van Laerhoven
66	Foto: Irini Bontenakel
67	Twijfels – Stefaan Van Laere
76	a snapshot of the journalist as a failed writer – Jetteke van Wijk
86	Foto: Irini Bontenakel
87	Bakkeleien onder de Bodhiboom – Tin Vankerkom
96	Parade van demoisellen en mamellen – Peter Benoy
106	Omaha Beach – Kees Hermis
108	Moedergedichten – Jos Brabants
115	Ik zou willen – Katelijn Vijncke
116	Ik gooi – Gertjan Willems
118	Unio Mystica – Jelica Novakovic
120	Het laatste woord / Troubadours en reporters – Diane Vangeneugden
122	Mededelingen & publicaties van de abonnees
124	Reclames
125	Gierik & NVT in de boekhandels
126	Beschermcomité Gierik & NVT
127	Medewerkers zomernummer 99

Foto voorplat: Irini Bontenakel

'Nog 141 dagen, 5 uur en 3 minuten te gaan. Het aftelbord tikt al enkele jaren de seconden weg op het Plein van de Hemelse Vrede (Tian An Men)'

Woord vooraf

(Journalisten als) reporters van fictie

Mag ik dit gesprek beginnen met een citaat?

GIERIK: Doe gerust.

Ernest Hemingway zei ooit dat werken voor een krant een jonge schrijver geen kwaad zal doen en hem zelfs vooruit kan helpen, als hij er op tijd mee ophoudt.

GIERIK: Ja, dat hebt u goed gelezen. De 'Paris Review Interviews', is het niet?

- Hij stelde ook dat journalistiek werk, als je een bepaald punt voorbij bent, voor een serieuze creatieve schrijver een vorm van dagelijkse zelfvernietiging kan zijn.

GIERIK: U bent een belezen mens. Waarvan akte. Ik meende evenwel dat dit een interview was?

- Mijn vraag: deelt u zijn mening?

GIERIK: Als u het Hemingway-interview helemaal gelezen hebt, zal u ook weten dat hij zich onmiddellijk excuseert voor wat hij 'één van de stoffigste clichés die er zijn' noemt. Hij zei ook dat als je iemand afgezaagde vragen stelt, je het risico loopt dat je afgezaagde antwoorden krijgt. En dat zei hij meer dan vijftig jaar geleden.

- Daarmee ontwijkt u mooi mijn vraag.

GIERIK: Ik hoef ook helemaal niet te antwoorden. Gezien u toch zo'n fervent lezer bent, verwijs ik u graag door naar de tekst van Peter Mangel Schots, even verderop. Hij buigt zich over de relatie tussen journalistiek en literatuur. En hij gaat de mosterd niet halen bij een Amerikaanse schrijver uit de eerste helft van de vorige eeuw.

- Ik lees even de titel van het stuk van Jetteke van Wijk: 'a snapshot of the journalist as a failed writer'. Is de journalist een gemankeerde schrijver?

GIERIK: Journalisten, recensenten, leraars. Allemaal worden ze beschouwd als gemankeerde schrijvers. U wilt weten of er waarheid schuilt in die platitude? Oordeel zelf. Lees dit nummer. U zal verhalen vinden van Dirk Draulans, Stefaan Van Laere, Geert Stadeus en de reeds genoemde Jetteke van Wijk. U zal gedichten aantreffen van Salah Hassan. En fragmenten uit de nieuwe romans van Christiaan Weijts, Louis Van Dievel en Bob Van Laerhoven. In voorpublicatie.

- *Fraai, maar niks nieuws onder de zon. Uw collega's van De Brakke Hond brachten reeds een journalistennummer.*

GIERIK: Klopt. In 2004. Maar zij stelden oorlogsjournalistiek centraal. Dat is onze opzet niet. Wij willen vooral het literaire werk van journalisten bloemlezen.

- *Ik zie ook foto's in het nummer.*

GIERIK: De Olympische Spelen staan voor de deur. Op 8 augustus 2008, om acht uur 's avonds, gaan de festiviteiten van start. Een fotoreeks over Beijing leek ons een goed idee.

- *Het cijfer '8' draagt Voorspoed en Geld in zich voor de Chinezen.*

GIERIK: Dat hebt u ook ergens gelezen? Als gevolg van het Economisch Mirakel is Beijing al jaren één grote bouwput, met 2008 als dominante opleveringstermijn. Oude wijken moeten plaatsmaken voor moderne woontorens, winkelcentra en kantoorcomplexen. Hijskranen staan als uitroeptekens aan de horizon. In de straten regeert koning auto – Beijing telt acht ringen, of zijn het er intussen negen? Fietsers werden vogelvrij verklaard. Het zonlicht raakt niet meer door de smog heen. U hebt vast dezelfde documentaires gezien.

- *De foto's hangen een heel ander beeld op.*

GIERIK: De fotografe ging op zoek naar momenten van schoonheid in de chaos. Soms vond ze die. Wij brengen een kleine selectie.

- *Terug naar het thema. '(Journalisten als) reporters van fictie. De titel...*

GIERIK: ... dekt de lading. Luister, u vindt alle antwoorden op uw vragen in het nummer zelf. En beperk u vooral niet tot de themaverhalen. Trek ook de nodige tijd uit voor onze vrije inzendingen. U als doorgewinterd lezer... ■

De ad hoc-redactie

Rushdie en de parasiet

Over Capote, Mak en Hemmerechts.

Over New Journalism, ethiek en de scheiding tussen fictie en non-fictie, tussen literatuur en journalistiek

1.

Ik zal het eerlijk bekennen, een hele tijd heb ik getwijfeld of ik voor dit themanummer rond journalistiek een fictietekst zou inzenden dan wel een essayistisch stuk – en zodra de beslissing ten voordele van dat laatste gevallen was, had ik er in eerste instantie veel spijt van dat ik dit stuk begonnen was met ‘ik’. Het ‘ik’ ruikt volgens de literatuurwetenschap al naar oudemannenzweet en vuile Kleenex (of waarom wordt een polyperspectivisch verhaal in de eerste persoon neerbuigend *ikjesroman* genoemd?), de rechtgeaarde journalistiek zou het liever helemaal euthanaseren. De bekende Nederlandse verslaggever en bestsellerauteur Geert Mak (*Hoe God verdween uit Jorwerd, In Europa, De eeuw van mijn vader*) poneerde in een vraaggesprek met *De Journalist* ooit dat voor een journalist ‘ik’ zeggen zoets is als door het rood licht rijden voor een machinist. Klamme handen had hij naar eigen zeggen toen hij voor het eerst aan dat verbod verzaakte.

‘Was deze tekst dan met een ander woord begonnen!’, zou je imperatief kunnen opmerken (‘je’ – een al even grote zonde). Allerm minst, want de spijt heeft geen vijf seconden geduurd en zal dus wel niet zo diep gezeten hebben, terwijl het willens nillens schrappen van dat ‘ik’ een onderwerping aan een vreemd soort dictatuur zou betekenen. Ik behoud me het recht voor ‘ik’ te zeggen, en wel in alle omstandigheden dat ik het nodig acht, of het nu gaat om fictie of non-fictie, om literatuur of journalistiek.

Literatuur of journalistiek? De vraag of beide begrippen door dat disjunctieve voegwoord gescheiden moeten/kunnen worden, is van cruciaal belang en roept weer een aantal andere vragen op. Een kleine anekdote kan hierbij meteen als strijdpunt dienen. Enige tijd geleden alweer werd Salman Rushdie op de Nederlandse televisie geïnterviewd over zijn roman *Shalimar de clown*, waarin fundamentalisme, terrorisme en bloedwraak centraal staan. De interviewer bleef hameren op de kwestie hoeveel van de roman te reduceren viel tot journalistieke waarheid. Rushdie deed die vraag af als een te beperkte lezing van de roman en zei min of meer het volgende: dat journalistiek en literatuur elkaar niet verdragen.

2.

De relatie literatuur-journalistiek verloopt bilateraal. Nogal evident: er zijn de journalisten die literair werk plegen en er zijn de literatoren die zich aan het journalistieke wagen. Rushdie bedoelde met zijn uitspraak ongetwijfeld niet dat journalisten zich niet aan de literatuur mogen bezondigen. In wezen is een roman- of gedichtenschrijvende journalist niet anders dan een ambtenaar, leraar, bakker of tandarts die zich na zijn werkuren toelegt op de schone letteren. Of dan een broodschrijver, die zijn dagen kan vullen met de kunst. Niet dat zulks per definitie een zegen is: T.S. Eliot gaf ooit grif toe dat zijn werk bij de bank en de tijdsdruk die daaruit voortvloeide hem ertegen beschermde om te véél te schrijven. Doordat zijn tijd beperkt was, moest hij meer geconcentreerd schrijven, minder maar beter.

De speciale positie van de journalist zit hem daarin dat hij in zijn *gewone* job al voortdurend met teksten en met schrijven bezig is – zeker als hij voor de dagblad- of weekbladpers werkt. Gaat het ene dan niet in het andere doorschemeren? Dat zal ongetwijfeld zo zijn op het formele vlak. Een journalist die korte stukjes gewend is en dan opeens een hele roman gaat componeren, vergelijkt Geert Mak in hoger genoemd vraaggesprek (en blijkbaar goed op dreef wat metaforen betreft) met een sprinter die gespecialiseerd is op de honderd meter en plots een marathon gaat lopen. ‘Je gebruikt andere technieken,’ zegt hij, ‘je moet je anders organiseren. Je moet het proces zijn tijd gunnen, blokken tijd vrijmaken: niet vijf dagen op de krant werken en dan in het weekend aan een boek schrijven. Je hebt echt een blok nodig van weken achtereen. Het is ongelooflijk veel werk, dat onderschat je altijd als je uit de journalistiek komt. Het is ook niet een kwestie van verzamelen van krantenstukken en er een nietje doorheen slaan. Een boek heeft een eigen ritme, een eigen toon.’

Je hoort wel eens het vooroordeel dat journalisten gemankeerde boekenschrijvers zijn. Dat is natuurlijk de wereld op zijn kop, of op zijn minst de zinloze vraag naar de kip en het ei. De journalist en de prozaschrijver zijn nevenschikkend, de één komt niet voor of na de andere, ze zitten in dezelfde persoon, tegelijk. Wat niet wil zeggen dat ze geheel samenvallen, ze zijn een beetje zoals Jekyll en Hyde. Net zoals de brave en gerespecteerde dokter Jekyll een serum wil vinden dat het goede en het kwade van de mens scheidt – waaruit dan zijn *slippery double*, de kwaadaardige Mr. Hyde ontstaat – zo tracht de journalist in de huid te kruipen van die *andere* die in hem zit, de dichter of de romanschrijver. Het is daarbij helemaal niet slecht dat de journalist de controle over zijn alter ego verliest, dat zijn eigen persoonlijk Mr. Hyde helemaal ontspoot. Misschien is dat net goed, om het

hijgerige van het korte werk af te gooien en zich teugelloos (zo zal het misschien aanvoelen) in een passie te gooien die minder gebonden is aan regels en lengte, die meer ruimte laat voor diepgang, afwijkingen en frivoliteiten.

3.

Waar Rushdie in zijn uitspraak misschien wél op doelde, is de andere richting van de verhouding tussen literatuur en journalistiek: de schrijver (of dat een journalist is of niet, doet hier niet ter zake) die in de keuze van zijn onderwerpen gaat aanleunen bij de journalistiek. Deze kwestie, die zich afspeelt op de scheidingslijn tussen fictie en non-fictie is een stuk problematischer. Die scheidingslijn is namelijk geen dunne, helder oplichtende en ononderbroken demarcatielijn, maar een grijze zone die zo breed is dat je je zou kunnen afvragen of er aan de einder nog ergens wit of zwart is. Bestaat er zoiets als radicale fictie of zuivere non-fictie? Elk woord, elk begrip dat een schrijver gebruikt, heeft zijn verankering in de realiteit. Als Rushdie het woord 'terrorisme' neerpend, dan sleept hij daarin een karrenvracht aan betekenissen mee, of hij dat nu wil of niet. Omgekeerd, als Mak 'terrorisme' schrijft, dan is het zijn subjectieve keuze om dat woord te gebruiken en in die subjectiviteit wordt het idee van zuivere non-fictie al tenietgedaan. Maar dit is niet meer dan een zijdelingse opmerking die tot het domein van de taalfilosofie behoort. Daar gaat het hier in se niet om. Feit is gewoon dat de opvattingen nogal uiteenlopen. Rushdie schrijft over een heel specifiek en actueel onderwerp en claimt dat het niet te reduceren valt tot één of andere waarheid. Mak van zijn kant geeft aan (ibidem alweer) dat hij het kleinste feit grondig checkt: 'Ik maak natuurlijk fouten, maar ik streef ernaar die te voorkomen. Als ik schrijf: het regende die dag, dan regende het ook.'

In navolging van de reality-tv lijkt hetgeen Mak voorstaat wel reality-literatuur. Een wat ongelukkige naamgeving en gelukkig is er een historische vlag die de lading beter dekt. Het New Journalism – ook wel *faction* genoemd – ontstond in de jaren '60, of werd toen althans een stroming met die naam. Vooral Amerikaanse auteurs gingen die richting uit, met namen als Tom Wolfe, Norman Mailer en Truman Capote. Deze laatste, die vooral bekend werd door de novelle *Breakfast at Tiffany's*, schreef met zijn magnum opus *In Cold Blood* een basiswerk in het genre van de journalistieke roman. Capote, die voor zijn nieuwe roman het thema misdaad wou aansnijden, liet op een dag in november 1959 zijn oog vallen op een kort krantenbericht, weggemoffeld op pagina 39 van de *New York Times*. Het bericht vermeldde niet meer dan dat een rijke graanboer uit Kansas, samen met zijn vrouw en twee kinderen, thuis was neergeschoten. Capote vond

het meteen het geschikte onderwerp voor zijn boek en drie dagen later, nog op tijd voor de begrafenis van de slachtoffers, staat hij al in Holcomb, Kansas. Hij is vergezeld van een jeugdvriendin, de schrijfster Nelle Harper Lee (*To Kill A Mockingbird*). Het mondaine duo baart heel wat opzien in het agrarische Kansas, maar vooral onder invloed van Harper Lee krijgen de dorpsbewoners vertrouwen in de vreemde dandy met zijn hoge stemmetje. Maandenlang spreekt Capote met de lokale bevolking, massa's materiaal verzamelt hij, niet alleen over de details van de moord, maar over het hele reilen en zeilen in een Amerikaans provinciaal nest. De daders blijken uiteindelijk twee ex-gedetineerden te zijn die het (overigens onware) gerucht hadden opgevangen dat er bij de graanboer een kluis met geld te vinden zou zijn. Ook met hen gaat Capote praten en tot hun dood correspondeert hij uitvoerig met hen. Dat duurde vijf jaar en de ondertussen quasi vriendschappelijke relatie die Capote met de twee delinquenten onderhield, liet hem toe om een indringend portret van hen te schetsen.

Door de keuze van zijn onderwerp zag de auteur zich evenwel voor een apart probleem geplaatst. Immers, geen verhaal zonder een einde, en dat einde was er niet. Nóg niet tenminste. Daarom liet Capote zich in intieme kring meermaals ontvallen: 'It can't be published until they're executed, so I can hardly wait.' Vijf jaar lang bleef het onduidelijk of het doodvonnis ten uitvoer zou worden gebracht of omgezet in levenslang. Toen dan toch het nieuws kwam dat de twee zouden worden opgehangen, maakte Capote een sprongetje in de lucht en stralend verkondigde hij hoe 'uitzinnig van blijdschap' hij was. Kwatongen beschuldigden de schrijver ervan zich niet te hebben ingezet voor een hoger beroep, waardoor de moordenaars de doodstraf misschien hadden kunnen ontlopen. De *New York Diary* vatte het samen in een boutade: 'Capote got his two million and his heroes got the rope.'

In zijn essay *Enkele reis Glamourland*, noemt Joost Zwagerman dat 'een morbide aanklacht' aangezien Capote niet verantwoordelijk was voor het wel een wee van de moordenaars, enkel voor het opschrijven van wat door iedereen was verteld. Capote zelf beweerde door het boek gekraakt te zijn en kon het verhangen van de twee (die hij had bijgestaan tot in hun laatste minuten) niet van zich afzetten. Met zijn schrijverscarrière ging het nadien ook snel bergaf.

4.

Het New Journalism ging nog wel even door, maar zoals alle stromingen kwam de mot er na een tijdje in. Hoewel het altijd gevaarlijk is om derge-

lijke uitspraken te doen zonder een gedegen historisch perspectief, valt het de laatste jaren op dat de fiction aan een heropleving toe is, ook in het Nederlandse taalgebied. Geert Mak is een uitstekend voorbeeld, maar er zijn er meer. Een andere opvallende naam is Frank Westerman. De Nederlandse journalist en schrijver publiceerde literair-journalistieke boeken over ex-Joegoslavië (*Srebrenica. Het zwartste scenario*), over de Nederlandse landbouw (*De graanrepubliek*) en zijn eigen persoonlijke zoektocht naar de bijbelse ark van Noach (*Ararat*). Zijn roman *El Negro en ik*, over de weder-varen van een Afrikaanse mummie, won in 2005 niet alleen de Gouden Uil Literatuurprijs, maar werd ook genomineerd voor de MJ Brusseprijs voor het journalistieke boek. Roman of journalistiek werk, het loopt bij Westerman iets meer dooreen dan bij Mak, omdat hij het vaak heeft over zijn eigen positie tegenover de historische feiten, maar zowel het succes van *El Negro en ik* als van Maks *In Europa* (nu als tv-serie te bewonderen op Canvas) geven aan dat het genre populair is.

Onlangs dook in de Vlaamse letteren zelfs een boek op dat op een aantal punten opvallende parallellen vertoont met Capotes *In Cold Blood*, namelijk *Ann* van Kristien Hemmerechts. Daar vindt de auteur niet zelf het onderwerp, maar wordt het haar aangereikt door haar toekomstig romanpersoonage. Op zekere dag krijgt Hemmerechts een e-mail van een vrouw die zwaar ziek is (ze lijdt aan anorexia), zelfmoord plant en haar verhaal eerst nog wil vertellen. De schrijfster staat er in eerste instantie nogal huiverachtig tegenover, maar gaat toch akkoord om de vrouw te ontmoeten. Daarna vertonen de twee geschiedenissen veel gelijkenis. Net als bij Capote ontstaat een band tussen auteur en personage(s) – die van vlees en bloed – en aan de einder gloort in beide gevallen de dood. Hemmerechts sluit een vreemd pact met Ann. In het EO-programma Netwerk legt ze de deal uit: Ann moest beloven geen zelfmoord te plegen vóór het boek af was, ‘anders zou al dat werk voor niets zijn geweest’. Een uitspraak die dezelfde morbide aantijgingen zou kunnen uitlokken als bij Capote en nogmaals de vraag oproepen: is er een ethische verantwoordelijkheid van een auteur ten opzichte van de werkelijk bestaande personen die hij tot onderwerp neemt? Toeval of niet, maar precies over die vraag schreef Hemmerechts de roman *De waar gebeurde geschiedenis van Victor en Clara Rooze*, waarin een schrijfster de familiegeheimen van een vriendin tot onderwerp neemt. Het is een (volledig fictieve) zoektocht naar wat je kan en mag schrijven en over wat je beter ongeschreven laat. Al vroeg in het boek stelt het personage ‘de schrijfster’ zich de vraag: ‘Ben ik niet zelf een parasiet?’

De vraag stellen is ze beantwoorden. Een auteur die de werkelijkheid tot

onderwerp neemt, parasiteert in zekere zin altijd op die werkelijkheid. De correcte vraag is echter: moet die werkelijkheid niet tegen dat soort parasitisme bestand zijn? Door die vraag eenduidig positief te beantwoorden, zou meteen elke ethische verantwoordelijkheid van tafel geveegd worden, maar is dat geen gemakkelijksoplossing?

5.

De manier waarop de werkelijkheid benaderd wordt, hangt sterk af van het medium. Waar men van journalistiek verwacht dat ze zo getrouw mogelijk de werkelijkheid weergeeft (hetgeen dan al eens kort door de bocht 'de waarheid' wordt genoemd), is dat bij de literatuur niet het geval. De perceptie van de lezer is helemaal anders. Daarom kunnen twee boeken eenzelfde thema aanpakken, eenzelfde verhaal vertellen en toch fundamenteel andere dingen vertellen. Daarom kan Rushdie elke zoektocht naar het waar gebeurde in zijn roman afwijzen en kan Mak zeggen dat hij het in zijn boek laat regenen wanneer het in de realiteit ook regende. Maar daarmee is het ene werk een roman genoemd en het andere niet en is aldus de scheidingslijn weer messcherp getrokken.

Om terug te komen op de uitspraak van Rushdie: literatuur en proza verdragen elkaar niet. We kunnen niet in de spreker zijn hoofd kijken, maar zijn ultieme bekommernis is misschien wel dat hij duidelijkheid nastreeft en dat zou dan een zeer ethisch standpunt zijn. Als je precies weet of je met een roman of een journalistiek werk te doen hebt, dan weet je of je de vraag naar het werkelijkheidsgehalte al dan niet mag stellen. Dat de interviewer dat abusievelijk toch deed, zal Rushdie gestoord hebben. Op het boek staat 'roman', behandel het dan als dusdanig! Waar er duidelijkheid is, is er van parasiteren geen sprake. Tegen de aanpak van de literator moet de werkelijkheid bestand zijn, maar van de journalist wordt correctheid verwacht. Ergo: de parasieten zitten in de grijze zone, de zone die Rushdie blijkbaar verfoeit, maar die nog steeds in omvang toeneemt.

De verbreding van die grijze zone is er niet zozeer gekomen door auteurs die waar gebeurde feiten als onderwerp nemen, dan wel door journalisten die een nieuwe manier vonden om met hun materiaal om te gaan. De schrijvers van literaire non-fictie maken daarbij gebruik van technieken zoals dialogen, scènes en narratieve opbouw, die vroeger voorbehouden waren aan de fictieschrijver. Het is ongetwijfeld een gevolg van de nieuwe richting die de geschreven pers gedwongen is in te slaan. Al het nieuws wordt tien keer en vanuit ettelijke camerastandpunten in beeld gebracht. Wat moeten de kranten of de tijdschriften dan nog vertellen? Waar zit hun

toegevoegde waarde? Enerzijds in de diepgaande analyse, anderzijds in het bredere verhaal, de reportage. De vorm van de fictie is daarvoor geknipt, de verstrengeling van beide genres een feit.

Zonder externe duiding is het dus niet altijd uit te maken of je met fictie of non-fictie te doen hebt. Als de vorm en de technieken geen uitsluitel meer geven, wat dan wel? Het gebruik van 'ik' was enige tijd een reddingsboei, vandaar het taboe dat erop rustte in journalistieke teksten. 'Ik' stond voor fictie, of toch op zijn minst subjectiviteit. Alsof non-fictie staat voor objectiviteit! Wie beweert dat een journalistieke tekst geheel objectief kan zijn, dwaalt.

Als literatuur en journalistiek elkaar niet verdragen, dan gaat het alleszins om een haat-liefdeverhouding (de relationele variant op de 'grijze zone'). Daar is niks mis mee. Laten we er dus met zijn allen op los *fabulieren*. En zet achter de titel van dit stuk 'een fictieverhaal'. Heb ik toch nog mijn zin. ■

Sven Peeters

‘Zowat de helft is verzonnen en bevat geen enkele leugen’

(over het verband tussen Curzio Malaparte,
Dimitri Verhulst en Chris de Stoop)

Europa is niet meer weg te denken uit de media. Wat is de rol die de Oude Dame gaat spelen op de nieuwe internationale scène waar, naast de Amerikaanse Cowboy, nu ook de Russische Beer en de Chinese Tijger hun plaats opeisen? Hoe rijm je het streven naar Europese eenheid en solidariteit enerzijds met het gelijktijdige aanmoedigen van separatisme (Kosovo) en het oprispen van asociale nationalismen (Vlaanderen) anderzijds? Hoe kan ons continent met één stem spreken als haar typische, kwebbelende polyfonie het compromis overstemt?

Voor mogelijke antwoorden op deze prangende vragen grijpen veel uitgeverijen tegenwoordig graag terug naar de auteurs uit dat andere, eertijds eengemaakte Europa: de Donau-monarchie van de Habsburgers. Joseph Roth, Sándor Márai, Stefan Zweig, om er enkele te noemen, waren journalisten die voor hun reportages hun leven lang hebben gereisd langs de grote, culturele centra uit die tijd (Berlijn, Boedapest, Frankfurt, Londen, Lvov, Parijs, Wenen) om vervolgens met dat reismateriaal knappe, panoramische romans te schrijven. Die romans zijn des te interessanter voor ons huidige Europeanen omdat ze geschreven werden door oplettende reporters met de vinger aan de pols die nog konden getuigen van een overzichtelijke wereld zoals die bestond vóór de Eerste Wereldbrand en van een Europese cultuur waarvan de laatste restanten definitief zouden worden uitgewist door de Tweede Wereldoorlog. Het zijn melancholische verhalen over het toenmalige, hoogstaande culturele en commerciële leven. Het zijn reflecties over de betekenis en het verlies van de heimat. En het zijn decadente vertellingen die de ondergang van de Europese burgerij aankondigen.

Werkelijke personen worden literaire creaties, worden fictieve spinsels

In zijn essay werpt Peter Mangel Schots onder andere de vraag op of er zoiets bestaat als radicale fictie of zuivere non-fictie. Het antwoord is uiteraard neen. Bovenstaande journalisten hebben naast hun artikelen romans geschreven waaruit het 'ik' van de auteur zeer duidelijk is gebannen. Men zou dus kunnen zeggen dat er een onderscheid bestaat tussen Roth de journalist en Roth de romanschrijver. Maar had Roth een roman als *Radetzky* (1932) kunnen schrijven als hij als journalist niet jarenlang de uithoeken van het Habsburgse rijk and beyond had verkend? Ook in de literaire autobiografieën van Stefan Zweig (*De wereld van gisteren*, 1942) en Sándor Márai (*Bekentenissen van een burger*, 1935) vervagen de grenzen tussen non-fictie (de gebeurtenissen in het leven van de auteur) en fictie (het aandikken, het fabuleren, het esthetiseren ervan). Soms daagt de schrijver zelf graag die grenzen uit. Op de eerste pagina van *Bij de Hyperboreërs. Roman (!) over Rome* (1980), waarin de Servische auteur en diplomaat Miloš Crnjanski de Romeinse beau monde ten tijde van Mussolini portretteert, leest men: 'Alle in dit boek genoemde personen leven of hebben geleefd in werkelijkheid. In dit boek zijn hun namen, karakters, handelingen en woorden veranderd in literaire creaties die geen enkel verband houden met welke bestaande personen dan ook; het zijn fictieve spinsels, ontstaan uit de behoefte van de schrijver aan een verhaal over een vervlogen tijd'.

Een andere journalist, diplomaat en romancier die een nog sterker en uitdagender loopje neemt met fantasie en werkelijkheid, is de flamboyante Curzio Malaparte, van wie recent *Kaputt* (1944) en *De huid* (1949) in Nederlandse vertaling werden (her-)uitgegeven. In *Kaputt* krijgt de lezer een gruwelijke en tegelijk poëtische reeks episodes voorgeschoteld van Europa in ontbinding. Hitler heeft Europa veroverd, kapot gemaakt en de Russische legers staan aan de oostelijke grenzen te dringen. Malaparte gunt ons niet alleen een blik in de hoogste diplomatenmiddens waar we kennis maken met 'de mens Himmler' en zijn nazi-collega's, de Europese aristocratie en Slavische legerofficiërs, maar we ontmoeten in zijn epos ook Moldavische hoeren, Roemeense joden, boeren en soldaten uit de Oekraïne, enzovoort. Malaparte is getuige van een gruwelijk paardenmassacre in het hoge Noorden, van de eerste massamoord op joden in het Roemeense Iasi, van het dagelijkse leven in het getto van Warschau, van het Duitse luchtbombardement op Belgrado.

Peter Mangel Schots heeft het in zijn essay over de journalist die wel eens de controle verliest als hij als romanschrijver of dichter de teugels laat vieren:

het Jekyll en Hyde-effect. Men kan zich bij de megalomaan Malaparte – die ook graag zijn eigen leven mystificeerde – terecht af en toe de vraag stellen of hij de gebeurtenissen beschreven heeft als journalist of als romanschrijver. Zou het effect anders geweest zijn als Malaparte zich tot een realistische beschrijving van de oorlogsgruwel had beperkt in plaats van hier en daar de gruwel aan te dikken, ja, zelfs te esthetiseren, met beklijvende episodes tot gevolg? In zijn nawoord schrijft *Kaputt*-vertaler Jan van der Haar: '[*Kaputt*] is een oorlogsboek, dat zich echter van de vorige onderscheidt doordat het grotendeels verzonnen is, al is de inhoud huiveringwekkend geloofwaardig. (...) *Kaputt* is een bijzondere combinatie van verslaggeving, essayistiek, vertelkunst, politiek en fantasie. Dit alles gegoten in een weergaloze, levendige stijl die een palet bestrijkt van rauwrealistisch tot pastelpoëtisch en die voor lezers van nu tijdloos blijkt.' Dat Malaparte niet in één categorie is onder te brengen geeft ook vertaler Frans Denissen toe: 'Het heeft lang geduurd voor ik met Malaparte in het reine kwam (...) Bij herlezing van zijn twee grote oorlogsboeken ben ik tot het besef gekomen dat ikzelf nooit een oorlog heb meegemaakt en dat Malaparte hem dertig jaar lang met al zijn zintuigen heeft ervaren (...) En daarvoor ben ik bereid hem andere, irritante, gezochte, grootsprakerige bladzijden te vergeven' (in: *De Leeswolf* 7, 2007). Malaparte zelf zei dat hij zich vooral had laten inspireren door *Op zoek naar de verloren tijd* van Marcel Proust. Daar komt het in al de bovengenoemde grote romans inderdaad op neer: dat wat voorbij is trachten te bewaren door het op te schrijven. En omdat het geheugen niet onfeilbaar is, komt de fictie altijd wel om de hoek loeren. Het resultaat zijn indringende verhalen die erg populair blijken in deze vroeg-21ste-eeuwse, onzekere dagen, waarin we soms liever terugkijken in het verleden dan vooruit in de toekomst.

Literatuur tussen journalistiek en wetenschap

Maar keren we terug naar dat verschil tussen non-fictie en fictie, of meer in het bijzonder de vraag naar de grenzen tussen journalistiek en literatuur. En keren we voor de verandering terug naar huis, naar de Vlaamse journalistiek/literatuur. De literatuurwetenschap heeft ondertussen de term *faction* gelanceerd om dat soort auteurs aan te duiden die vanuit een eventuele journalistieke achtergrond een verhaal schrijven dat tegelijk erg persoonlijk gekleurd is. Peter Mangel Schots noemde in deze al de Nederlandse journalist Frank Westerman. Maar de term *faction* wordt ook gebruikt voor fictie-verhalen die zodanig realistisch geschreven zijn, vaak ook (gedeeltelijk) gebaseerd op werkelijke feiten, dat ze 'echt gebeurd' zouden kunnen zijn.

Zo treffen we bij de jongste generatie Vlaamse auteurs Tom Naegels aan. Naegels – die helaas geen tijd had om een bijdrage te leveren voor dit *Gierik*-nummer – was eerst journalist alvorens fulltime schrijver te worden. Maar zijn journalistieke nieuwsgierigheid is nooit weg te denken uit zijn romans. In *Meester Kader* (1999) is de voornaamste setting de multiculturele Arena-wijk in Deurne, maar dat verhaal wordt doorweven met de actuele gebeurtenissen in Kongo. In zijn volgende roman *Walvis* (2002) speelt het fictieve verhaal zich af in het Antwerpse krakersmilieu dat precies zo realistisch in beeld wordt gebracht omdat de journalist Naegels er eerder over bericht had. *Los* (2005) is Naegels voorlopige hoogtepunt. Het is een kleine Antwerpse stadsroman die tegelijk autobiografische en journalistieke elementen bevat. Tom Naegels de journalist treedt als personage op in het verhaal, net als onder andere zijn grootvader en Dyab Abu Jahjah.

Over de relatie tussen journalist en romanschrijver liet Tom Naegels in 2002 optekenen: ‘Ik doe veel ideeën voor mijn literaire werk op in de marges van reportages voor de krant. Voor mij situeert literatuur zich tussen journalistiek en wetenschap. De journalist registreert verhalen die uit de gemeenschap komen. Maar die zijn elke dag anders en dus vluchtig en moeten beknopt en oppervlakkig opgeschreven worden. De wetenschapper is met grondige analyses van fenomenen bezig. De romanschrijver kan die twee elementen combineren. Ik geloof in de kracht van de literatuur om allerlei opinies samen te brengen en uit te werken.’ (sp, *Zone 03*/)

Dimitri Verhulst, een generatiegenoot van Naegels, heeft met *Problemski Hotel* (2003) ook een sterk staaltje fiction afgeleverd. Op de achterflap van dit in opdracht van het literaire tijdschrift *Deus ex Machina* geschreven boekje leest men : ‘Fictie die de wrange werkelijkheid zo dicht benadert dat het de lezer onder de huid raakt’. Verhulst liet zich namelijk voor enkele dagen opsluiten in het asielcentrum van Arendonk. De schrijvende verhalen die hij daar hoorde, verwerkte hij in de kleine novelle *Problemski Hotel*. In het nawoord schrijft Verhulst: ‘Om misverstanden te vermijden voel ik mij genoopt te melden dat zowat de helft van deze verhalen verzonnen is, en dat geen enkel verhaal een leugen bevat.’

Van Joegoslavië naar Belgoslavië

Dimitri Verhulst is echter in de eerste plaats een schrijver van realistische verhalen, geen journalist. Bij iemand als Chris de Stoop wordt dat naargelang de boeken die hij publiceert onduidelijker. Zijn laatste wapenfeit, *Het complot van België* (2007), ligt ergens tussen literatuur en journalistieke

non-fictie. Om een en ander nog complexer te maken speelt paranoia een belangrijke rol in dit boek.

Knack-journalist Chris de Stoop veroorzaakte met de publicatie van *Ze zijn zo lief, meneer* (1992) heel wat deining in België en ver daarbuiten. Voor het eerst gaf een onderzoeksjournalist een gedetailleerd en schrijnend beeld van de internationale vrouwenhandel. Tien jaar en enkele onderzoekscommissies later schreef De Stoop bij wijze van evaluatie het vervolg *Zij kwamen uit het Oosten* (2003). Maar er was iets vreemds aan de hand. Dit tweede boek heet in de ondertitel 'Een vertelling' te zijn en op de achterflap lezen we: '[Het boek gaat] ook over de spanning tussen feit en fictie, zijn en schijn, mythe en werkelijkheid'. In een interview daarover in 2003 zei De Stoop: 'De specialisten erkennen zelf dat de problematiek verergerd is, maar men blijft vastklampen aan wat een prestigezaak geworden is. Men wil niet toegeven dat het beleid heeft gefaald. Maar ik wilde geen heisa meer rond mijn boek. Daarom koos ik ook voor een faction-verhaal en niet voor een journalistiek onderzoek zoals in mijn eerste boek' (sp, *Zone 03/*). Of hoe de auteur onder het mom van fictie toch weer de realiteit binnensmokkelt. Diezelfde techniek gebruikte hij overigens ook in zijn 'waargebeurde verhaal' *Ik ben makelaar in hasj* (1998).

Een ander stokpaardje van De Stoop is de teloorgang van het Scheldepolderdorp Doel. Hij gaat er wonen in 1999 en een jaar later publiceert hij *De bres* (2000) waarin hij zijn observaties, gesprekken met de lokale gemeenschap, ervaringen en bespiegelingen smeedt tot een universeel verhaal over vooruitgang en modernisering. Omdat Doel tevens de plek van zijn jeugd jaren is, is *De bres* ook een beetje De Stoops 'recherche du temps perdu'. Kan men *De bres* nog als een lange reportage lezen, De Stoops volgende boek *De vuurwerkmeester* (2005) wordt als een roman gepresenteerd. De thematiek is opnieuw verwant: kleine familiebedrijven moeten de boeken sluiten omdat ze niet op kunnen tegen de veel machtiger internationals die de vooruitgang met zich meebrengt.

De Stoops meest recente boek, ten slotte, is *Het complot van België* (2007). Daarin treedt Chris de Stoop opnieuw zelf op als een personage in het verhaal. Het zijn eigenlijk drie waargebeurde verhalen die de rode draad vormen (de Rwandese genocide, de verschrikkelijke ervaringen van een oom in de psychiatrie anno jaren vijftig en het verhaal van de paranoïde Nina die de journalist De Stoop om hulp vraagt omdat ze vermoedt dat de vrouwenhandelmaffia achter haar aanzit). De lezer zal de stokpaardjes van De Stoop meteen herkennen, maar hij moet ook zelf op zoek gaan naar de verbanden, naar waar de waarheid ophoudt en de fictie begint. Of omgekeerd. Is het de

teleurstelling na *Ze zijn zo lief, meneer* die de journalist definitief het kamp van de roman heeft doen kiezen? Om met andere technieken en vormen dezelfde boodschap over te brengen?

Noemen we er nog eentje, om het af te leren. Dirk Draulans, die bioloog zijnde trouwens in dit *Gierik*-nummer het de-kip-of-het-ei-probleem oplost, heeft een interessante roman gepubliceerd in 2000. *De charme van chaos. Berichten uit de burgeroorlog in België* is een fictief verslag van een al even fictieve oorlog tussen Walen en Vlamingen waarbij Draulans als oorlogsreporter van dienst optreedt. Voor deze spitsvondige roman kon Draulans natuurlijk teruggrijpen naar zijn eigen ervaringen als oorlogsjournalist in Irak, Rwanda en ex-Joegoslavië. Die ervaringen publiceerde hij in *De schaduw van Saddam. Reisrelazen uit Irak, Koeweit en Koerdistan* (1992), *Welkom in de hel. Oorlogsverhalen uit Sarajevo en Bosnië* (1993) en *Mirjana. Oorlogsverhalen uit ex-Joegoslavië* (1993). Het zijn de memoires van een journalist in oorlogsgebied. Maar in *Welkom in de hel* doken ook passages op die geschreven zijn vanuit het standpunt van een eenzame sniper die zijn tijd doodt met nadenken.

Net zo is het verhaal van *De charme van chaos* volledig verzonnen, maar het leest wel angstwekkend realistisch. Zo heeft Malaparte jarenlang gereisd doorheen dat kapotte Europa en zijn ervaringen omgezet in verschrikkelijke literaire beelden die onvergetelijk zijn. Chris de Stoop heeft begrepen dat het onrecht in de wereld er bij de lezer wellicht makkelijker ingaat onder het mom van literatuur. Dimitri Verhulst doet net hetzelfde: de lezer grijpt liever naar een novelle, een menselijk verhaal, dan een eender krantenartikel over de asielproblematiek.

Draulans leert ons de echte Filip de Winter kennen. Zijn massagraven lijken zo uit de Balkan – ‘de achtertuin van Europa’ – weggeplukt. De vluchtelingenstromen hebben we al eens gezien op tv, in Afrika en Joegoslavië, in de eerste helft van de jaren negentig. Benno Barnard, de melancholicus die de oude Habsburgse Dubbelmonarchie zeer genegen is, schreef al: ‘Europa zal Belgisch zijn of balkaniseren’. Draulans de journalist schreef met *De charme van chaos* een schokkende reportage over een oorlog in en rond de Europese hoofdstad die gelukkig nooit heeft plaatsgevonden. Of halen straks, zoals zo vaak, de feiten de fictie in? ■

Dirk Draulans

De jungle in Mechelen

Zo'n domme kip! Dat is een omschrijving die vrouwen vaak geven aan een vrouwspersoon waarvan ze de kwaliteiten niet hoog inschatten. Mannen zijn over de als kip bestempelde vrouw doorgaans genuanceerder. Ze laten zich in hun oordeel meestal door andere kenmerken leiden dan deze die in het hoofd van vrouwen de kwalificatie 'kip' doen opdoemen. Een kippenborst is niet wat wij in vrouwen willen zien.

Mijn voornaamste inbreng in een discussie over de kwestie of een bevallige vrouwelijke VT4-verschijning al dan niet beantwoordde aan de criteria van domme kip, werd door niemand op prijs gesteld. Ik wees er namelijk op dat niets verantwoordt dat een kip zomaar als 'dom' wordt gelabeld. Een punt dat niet als relevant werd beschouwd.

Nochtans kan ik bogen op voorkennis inzake kippen, in die zin dat ik ze regelmatig bezig heb gezien in omstandigheden waarin ze voor hun eigen overleving instaan. Ik heb het daarbij helaas niet over het bankivahoen: het oerhoen uit de wouden aan de voet van de Himalaya. Ik heb het over kippen die het op zijn bankivahoens in een Kongolees woud proberen waar te maken.

Ik had ooit een lang gesprek met de Amerikaanse sociobioloog Edward Wilson, een pionier op vele gebieden, die het onder meer als eerste aandurfde om nieuwe inzichten in de studie van het gedrag van dieren op mensen toe te passen en die daardoor lange tijd de verachting van een groot deel van de wetenschappelijke en de publieke wereld op zich laadde. Later spitste hij zich toe op het belang van het behoud van diversiteit in de wereld, op de strijd tegen het massaal verdwijnen van diersoorten als gevolg van menselijke activiteiten.

Toen ik de geëerde Wilson, een uiterst charmante man, naar het einde van ons gesprek toe de vraag stelde wáárom wij in Godsnaam tijd en energie in het behoud van andere diersoorten moeten steken, antwoordde hij met een wedervraag: 'Heb jij ooit het bankivahoen in zijn natuurlijk biotoop bezig gezien?'

Dat had ik niet, dus verloor hij zich in een lyrische beschrijving van het veelzijdig gedrag van het hoen dat hij duidelijk al wel bezig had gezien in zijn natuurlijke biotoop. Zijn analyse stemde vrij goed overeen met sommige van mijn ervaringen met weliswaar gedomesticieerde, maar desalniettemin nogal vrijgevochten krielkippen in dorpjes in het Kongolese regenwoud.

Op het eerste gezicht lijken de kippen er een prinsenvoeten te leiden. Het concept scharrelkip ten pote uit gemanifesteerd. De diertjes lopen rond en kunnen zelf hun kostje bij elkaar wroeten. Een totaal ander beeld dan dat van de dieren in de krappe kooitjes van legbatterijen, die zelfs geen stok hebben om op te zitten, wier mest en eieren door de mazen van de kooi vallen, waarvoor geen enkele vorm van kippenvertier voorzien is. De kippen zijn er gedegradeerd tot een biologische machine om voorgekauwd voedsel om te zetten in eieren voor grote winkels. Het heeft lang geduurd voor iemand tot het besef kwam dat er een zekere verrijking nodig was om de dieren een minimum aan waardigheid te garanderen.

De Kongolese dorpskippen zijn een heel ander verhaal. Half verwilderd, maar toch niet te beroerd om af en toe op een mensenschoot te springen voor wat snoepjes, een blankemensschoot, want zwarten staan niet bekend om hun diervriendelijkheid, en dat weten de kippen. Kippen krijgen in de ontwikkelde wereld ten onrechte hetzelfde label van achterlijkheid opgeplakt als negers, omdat de meeste mensen in de ontwikkelde wereld niet alleen nooit negers, maar evenmin ooit kippen bezig hebben gezien in een omgeving waarin ze hun vaardigheden maximaal kunnen laten gelden.

Bij nader toezien leiden de kippen in het Kongolese woud echter een hondenleven. Hoewel ze in principe alleen wat parelhoenders en frankolijnen als voedselconcurrenten moeten dulden, hebben ze het moeilijk om elke dag genoeg te eten te vinden. Niet alleen voor de mens maar ook voor de kip is overleven in het woud een kwestie van onverdroten inspanning. Daarenboven loert het gevaar letterlijk achter of in elke boom. Iemand had er ooit een kippenhok gemaakt om de dieren 's nachts tegen de regen te beschermen, maar één van de eerste nachten had een mangoest daarin amok gemaakt en sindsdien verkozen de kippen de zekerheid van een hoge boom boven het comfort van een stok onder dak.

Ook overdag moeten ze op hun hoede zijn. De hanen leren snel de veldkenmerken van de grootste bedreigingen te onderscheiden en reageren bij het minste teken van onraad door met veel misbaar het woud in te vluchten, gevolgd door de rest van de bende. Een kwelling voor de kippen is de langstaarthavik: een vogel die niet dikwijls gezien wordt, omdat hij uitsluitend in het dichte maagdelijke regenwoud leeft. Er is niets van zijn broed- en foeragegedrag bekend, behalve dat hij af en toe kippen plukt uit dorpjes in het woud. Dat hadden de kippen ook zonder boeken begrepen.

De schrik zit er zo diep in dat ze zelfs het woud instuiven als de ongevaarlijke apenneushoornvogel overvliegt, een dier met een absurde witzwart gespikkelde kuif als de hanenkam van een punker op zijn kop geplakt, als bewijs van

het feit dat de Heer zich tijdens zijn scheppingsproces af en toe eens goed liet gaan. De vogel is niet veel groter dan de havik en heeft een even opvallende lange staart, wat voor de kippen volstaat om de vlucht vooruit te kiezen. Het afwachten van een definitieve identificatie kan het einde betekenen.

Toch is er een diersoort in het woud die nog grotere paniek in de kippen-gemeenschap zaait dan de langstaarthavik: de bonobo. Kippen zijn als de dood voor bonobo's. Ooit voerde een groep bonobo's een raid uit op de kippen in een kamp van onderzoekers. Gekakel en gekrijs waren tot ver in het woud te horen geweest. Niemand was getuige van de aanval en er bleek achteraf geen kip vermist, maar de sporen waren veelzeggend.

Op de kippen had de gebeurtenis een onuitwisbare indruk nagelaten. Het miniemste signaal dat erop kon wijzen dat er misschien bonobo's in de buurt waren, volstond om de dieren voor uren het woud in te jagen. Meestal kwamen ze er pas 's avonds uiterst behoedzaam weer uit te voorschijn, om prompt op stok te gaan, hoog in een boom.

Voor een kip in Kongo is de bonobo geen vredelievende en vruchtenetende apensoort, zoals voor de meeste bonobobiologen, maar een zwartharig monster dat een constante bedreiging vormt.

Wie wil weten waarom het bankivahoen een bescheiden, onopvallend leven in het struikgewas van zijn regenwoud leidt, en een min of meer monogaam bestaan, met hanen die alleen een kleurrijk vederkleed krijgen op het ogenblik dat ze zich moeten inspannen om hun hennetje te bevruchten, dient zijn antwoord te zoeken in de vele gevaren van het woud. Zelfs de meest vrijgevochten krielkip in de verste dorpjes van het dichtste regenwoud is niet langer perfect aangepast aan de biotoop waarin haar oorsprong lag. De kippen die door mensenhanden zijn gepasseerd, zijn te opvallend geworden. Het bankivahoen is het enige dat discreet genoeg is om zonder mensenhulp te overleven.

Dat had de eminente Wilson uiteraard begrepen en hij trok die denklijn tijdens ons gesprek consequent door. Hij vroeg me na zijn relaas over het wildehoengedrag of ik al eens een kippenbatterij had bezocht. Dat had ik, dus de rest van het plaatje kon ik zelf invullen: het gedrag van een kip in een batterij is een uiterst flauw afkooksel van dat van het oerhoen. 'Hetzelfde gaat met mensen gebeuren', was Wilsons stelling. 'Mensen in een wereld die niet meer is dan een groot lunapark zullen een heel wat minder veelzijdig gedrag vertonen dan mensen in een wereld vol diversiteit.'

Zijn boodschap was duidelijk: wij zijn gedoemd te degenereren in een wereld die zijn natuurlijke charme verliest.

Wetenschappers hebben zich lang afgevraagd hoe het bankivahoen gedo-

mesticeerd raakte, of het de kip was die naar de mens trok, of omgekeerd, de mens die de kip zijn wereld binnensleepte. We zullen het nooit zeker weten, want de mensen met wie het begon, lieten geen geschriften na.

Feit is dat in analyses van het wel en wee van het bankivahoen geschreven staat dat het zijn carrière in mensenhanden waarschijnlijk als vechthaan begon en niet als eiermachine of vleesproducent. Een dikke vijfduizend jaar geleden zou het in India in hanengevechten zijn ingezet – niet onbegrijpelijk, want het schijnt geen evidentie te zijn om bankivahoenderen in gevangenschap te houden, niet alleen door hun gebrekkige weerstand tegen de vele ziekten van hun gedomesticeerde soortgenoten (hoewel ze probleemloos hun van parasieten vergeven woud overleven), maar vooral door het wilde en oncontroleerbare gedrag van de hanen. Dieren die doorgaans een geïsoleerd leven leiden, zullen uiterst vijandig reageren als ze met soortgenoten geconfronteerd worden, zeker in omstandigheden als een hanenarena waarin ze niet op de vlucht kunnen en verplicht worden de confrontatie aan te gaan.

Het is waarschijnlijk dat de kip via het ei de mensenwereld binnenkwam. In het Kongolese evenaarswoud kunnen woudlopers zelfs de geheimzinnige Kongopauw tam maken als ze er – heel uitzonderlijk – een nest eieren van vinden. Het lijkt zelfs logisch dat de kip via het ei de mensenwereld binnendrong. Eieren zijn gemakkelijker te pakken te krijgen dan wilde kippen. Voor een bioloog is ook de vraag wat er het eerst was – de kip of het ei – onzinnig. Het antwoord is simpel: het ei natuurlijk. Er was al lang sprake van eieren voor er kippen opdoken. Het ei was een van de eerste mechanismen die de natuur – het leven – voor de voortplanting uitdokterde. Dinosaurussen gebruikten eieren, amfibieën en vissen doen het en vele ongewervelde en eenvoudige wezentjes die al lang voor de vogels bestonden. Maar het is de kip die in onze consumentengeest op het ei vastgepind raakte.

Het ei maakte van de kip de meest succesvolle vogel ter wereld. Het bankivahoen met zijn beperkte verspreidingsgebied, zijn moeilijke leefmilieu, veroverde via de mens op niet meer dan een handvol duizenden jaren tijd de wereld. Dat is sneller dan de mens zelf, die er veel langer over deed om vanuit het Afrikaanse regenwoud via de savanne uit te zwerven en alle continenten in te palmen. De moderne mens zag zo'n tweehonderdduizend jaar geleden het levenslicht in Afrika en volgde honderdduizend jaar geleden de voetsporen van zijn voorgangers naar de rest van de wereld. De kip deed dat dunnetjes over, vanuit Azië, en véél efficiënter dan de mens. Laat ons ruim rekenen en stellen dat de kip op tienduizend jaar tijd het menselijk exploot herhaalde. Dat is nog altijd tien keer sneller dan wijzelf.

De vraag is natuurlijk of het veroveren van de wereld als een verdienste kan worden beschouwd. Ook de mens heeft het gedaan en de gevolgen zijn merkbaar. Nooit eerder heeft een soort op aarde zo'n spoor van vernieling achtergelaten als wij. Nooit eerder dreigen zoveel diersoorten op zo korte tijd te verdwijnen als nu, omdat we ze onder de voet lopen. Nooit eerder heeft een soort een systeem ontwikkeld waarmee ze haar eigen overleving in het gedrang kan brengen, zoals wij deden toen we de atoombom maakten. De vraag is ook of veel kippen een comfortabel leven leiden. Laat me meteen duidelijk stellen: het lijkt me fout om comfort als de norm te beschouwen. Comfort is ook voor de mens de uitzondering. De meeste mensen leiden geen comfortabel leven en dat geldt ongetwijfeld ook voor de meeste kippen. De meeste kippen leven trouwens maar kort en belanden al snel als een in folie verpakte bil of borst op een schuimen schaaltje in een supermarkt. Ze moeten zich geen zorgen maken om eten, om parasieten, om rovers. Maar ze leven gemiddeld stukken korter dan hun wilde soortgenoten die wel in strijd moeten met de elementen. Het leven van de gemiddelde kip is er niet op verbeterd sinds ze in het zog van de mens de wereld veroverde. Maar als de vraag is of de kip voldaan heeft aan één van de basisdogma's uit de biologie – elk leven is erop gericht de eigen genen zoveel mogelijk naar de volgende generaties over te planten – dan moeten we toegeven dat zowel mens als kip het goed hebben gedaan. Er zijn nooit meer mensen- en kippengenen in de wereld geweest dan nu.

En zolang er veel mensen zijn, zullen er ook veel kippen zijn, want wij willen vlees van gevogelte. Tenzij er zoveel met kippen gelieerde gezondheids-crisissen zouden opduiken dat wij de kip als stapelvoedsel moeten opgeven. Ik heb voor het weekblad *Knack* de onzalige dioxinecrisis uit 1999 vanaf het begin gevolgd, heb de hele keten zien uittekenen, van het Waalse containerpark met zijn met PCB's vervuild vet waar het allemaal begon tot de kabinetten van de ministers die ontslag moesten nemen. Maar ondanks alle vuiligheid die in dit dossier naar boven kwam drijven, de smerigheid van vetsmelterijen en van slecht onderhouden kleine werkplaatsen waarin PCB-houdende koelinstallaties zonder oog voor wettelijke geplogenheden werden gesloopt, vond ik de beelden uit de kippenkwekerijen het schokkendste van het verhaal. Ineens vonden kippenkwekers het nodig de bevolking te laten zien hoe hygiënisch ze te werk gingen. Steriele hallen, werklui in witte pakken, blinkende haken waaraan kippen hingen van wie de kop automatisch werd afgerukt. Werknemers met een hoger dan gemiddeld allochtonengehalte moesten van de kippen die aan de machine ontsnapten manueel de kop aftrekken. Duizenden kippen hingen ondersteboven aan haken en

maakten zo de laatste reis van hun leven, de reis naar de verpakking en later de oven of de grill.

Vreselijk waren ook de beelden van massaslachtingen die ondertussen met grote regelmaat opduiken, zoals in de marge van de vrees voor het uitbreken van een wereldwijde virale epidemie: eerst het *severe acute respiratory syndrome*, in de volksmond bekend als sars, later de vogelgriep. Honderdduizenden kippen werden tegelijk op de brandstapel gegooid, of, zoals in Azië, waar dierenrechten nog minder aan de orde zijn dan bij ons, levend begraven. De kip wordt gedegradeerd tot een ordinair product, dat massaal uit de rekken of de hallen wordt gehaald om vernietigd te worden als de mogelijkheid bestaat dat er een productiefout in het spel is, alsof het door de listeriabacterie besmette kaas betreft, of een lot frisdrank in flesjes die mogelijk slecht waren gespoeld.

Zelden zal er zo weinig respect voor leven zijn geweest als tijdens de massale vernietiging van pluim- en ander vee om voedselcrisissen te bestrijden. Als je in een mensenoorlog aandacht wil trekken en een internationale interventie wil uitlokken, heb je één element zeker nodig: een massagraf, waarin mensen anoniem gedumpt worden, want dat lokt wereldwijd verontwaardiging uit. Voor kippen geldt dat blijkbaar niet. Ik heb er vaak over gepiekerd of de kip dit pijnlijke neveneffect van haar succesvolle opmars zou aanvaarden, mocht ze over de luxe – of de kwellen – beschikken zich die vraag te kunnen stellen.

Misschien zou ze, zoals veel mensen, de invloed van cultuur op de natuur onderschatten. Misschien zou ze onvoldoende inschatten dat technologie zo'n sterke greep op het leven kan krijgen dat zelfs de evolutie erdoor beïnvloed wordt. Dan heb ik het niet in de eerste plaats over het proces van kunstmatige selectie, waarmee het wat schrale en weinig sociale hoen uit de Aziatische wouden opgefokt kon worden tot een vijf kilogram wegend blok vlees dat probleemloos tientallen rasgenoten in zijn nabijheid verdraagt. Dan heb ik het vooral over de selectie die er zit aan te komen, tenzij instanties als de Europese Commissie nuttig werk zouden verrichten door ze aan de ketting te leggen. Duitse wetenschappers zijn er in geslaagd kippen genetisch zo bij te sturen dat ze geen bruikbare ogen meer ontwikkelen, zodat ze blind blijven, waardoor ze elkaar niet meer kunnen zien en in grote stallen niet meer naar elkaar kunnen pikken. Gedaan met het tijdverslindende afbranden van bovenbekken: de biologie van de soort wordt hier à la carte bijgestuurd. De kippenkwekende ondernemer wil geen kippen in zijn loodsen, de kippenkwekende ondernemer wil vlees, waarbij hij abstractie maakt van alles wat een efficiënte productie in de weg staat.

De kippenkwekende ondernemer zou niets liever willen dan dat gewoon het vlees zich voortplant, zonder de verkwistende tussenstappen van ei en beest. De ondernemer wil vlees klonen, wat in de niet zo heel verre toekomst niet eens ondenkbaar lijkt. Wat biologen voor een filosofisch raadsel zal plaatsen: is een soort waarvan alleen het voor mensen eetbare vlees gekloond wordt, nog altijd een biologisch succes? Want ook in vlees zitten genen, die door klonen naar de volgende generaties worden overgedragen, zodat aan één van de basiswetten van het leven voldaan is.

In de kippenwereld volgen nieuwe trends elkaar de jongste tijd pijlsnel op. Kippen hebben het grootste stuk van hun met de mens gedeelde leven zelf hun kostje bij elkaar gescharreld, rond schamele hutten, op het erf van boerderijtjes. Op veel schilderijen van Vlaamse landschappen uit de middeleeuwen prijken kippen. Maar min of meer parallel met de industriële revolutie kregen ondernemers de kip in de gaten als iets dat geld kon opbrengen. Bij het begin van de twintigste eeuw legden kippen gemiddeld nog een honderdtal eieren per jaar, maar vanaf de jaren twintig kende de eierproductie een fenomenale groei. Nu moet een kip elke dag leggen of ze wordt geslacht, omdat veel mensen elke dag hun eitje bij het ontbijt willen.

Ook de markt van de vleeskip groeide explosief. In de tweede helft van de twintigste eeuw vertienvoudigde de Belgische productie van kippenvlees van 30.000 tot 300.000 ton. En dat is niet het resultaat van een expansie van de trots van België's kippenbestand: de Mechelse koekoek. Een imposant, maar weinig assertief dier dat op de Wereldtentoonstelling van 1958 in Brussel officieel aan de wereld werd gepresenteerd, na decennialang met veel liefde om zijn fijne witte vlees te zijn gekweekt.

Ik heb in De Laatste Show eens een Mechelse koekoek voorgesteld. Ook eens een Mechelse scheper trouwens, want presentator Mark Uytterhoeven was een Mechelaar die Mechelen nauw aan het hart draagt en vooral de geelrode versie ervan. Er bestaat ook een Vlaamse kunstenaar, een Limburger die Koen Van Mechelen heet, die Mechelen eveneens zo'n voorkeursbehandeling geeft. Hij mengt kippenrassen als kunst. Hij kweekt bastaarden van topassen uit vele landen. Maar hoe geglobaliseerd zijn kippen ook worden, hoe veel rassen hij ook in zijn populatie mengt, als het erop aankomt zijn geesteskinderen een naam te geven, een kruising tussen de namen van de oorspronkelijke rassen, blijft Mechelen stevast bewaard. Mechelen als uitvalsbasis voor een kosmopolitisch kippenproject – in de kunstwereld is alles mogelijk.

Onze Mechelaar – het hoen dan – is in feite zelf een bastaard, een kruising van een hen uit het Mechelse met een zwaar Aziatisch hoen dat halver-

wege de negentiende eeuw door de zoo van Antwerpen was ingevoerd. De Mechelaar lag op zijn beurt aan de basis van een ander Vlaams hoender-ras: het Aarschots hoen, waar weinig van bekend is omdat het meer dan honderd jaar geleden alweer verdween. Het was een beestje dat zijn oorsprong vond in een Mechelse haan die ooit op een Engels kiekske gekropen was: het had een bizarre mengeling van een zwartwit koekoekspatroon met goudgele vlekken. Typisch waren de donkerbruine eieren, prachtig ijzerzandsteengekleurd. De kleur kwam er nadat nog een Brits ras door de cocktail gemengd was. In het geval van het Aarschots hoen was er dus eerst de kip en pas daarna het ei.

Een Vlaming met de gepaste naam Freddy Van Aerschot slaagde er recent na onverdroten inspanning in iets te kweken dat opnieuw het label Aarschots hoen opgeplakt kreeg. Twaalf jaar noeste arbeid leverde een vijftigtal Aarschotse hoenderen op. De kweker kwam ook naar De Laatste Show met een koppeltje van zijn levenswerk, dat voor de camera's illustreerde hoe levenslustig het wel was: de haan kroop meteen op het hennetje.

Ook de Mechelse koekoek in de show was een prachtexemplaar, een enorme haan. Maar in tegenstelling tot de Aarschotse kip bewoog hij tijdens de uitzending amper. Hij stond parmantig in het midden van de studio, niet onder de indruk van spots en applaus en voorzichtige pogingen om wat beweging in zijn logge lijf te krijgen. Als hij niet af en toe eventjes met zijn kop had geschud, hadden de kijkers ongetwijfeld het idee gehad dat we een opgezet exemplaar hadden gebruikt.

De hoofdreden waarom we de Mechelse koekoek in de uitzending hadden, was schrijnend. De rechtstreekse aanleiding was een initiatief van de bevoegde Vlaamse minister voor Landbouw en Leefmilieu om het verdwijnen van bedreigde Vlaamse neerhofdieren tegen te gaan. Waar het bankivahoen zich op enkele duizenden jaren tijd ontpopt had tot een veelheid aan kleuren en vormen en functies, gaat het sinds enkele tientallen jaren de omgekeerde richting uit.

De minister besliste om subsidies toe te kennen aan boeren die bedreigde neerhofdieren kweken. Samen met geestesgenoten als de Brakelse hen of de Tiense vechter, dreigt de Mechelse koekoek een curiosum te worden, dat alleen nog in een Bokrijkachtig nostalgisch decor te zien zal zijn, of in een expositie van een geëngageerd kunstenaar die de kip wil opwaarderen tot iets voor galerijen en musea.

De Mechelse koekoek had aanvankelijk succes, omdat hij een luxeproduct was, voor de betere Brusselse tafels. Zijn vlees was zo lekker omdat het dier overschotten uit de melkproductie voorgeschoteld kreeg, die er blijkbaar

toen al waren. Maar dan begon de globalisering met haar afvlakkende, haar diversiteitsremmende effecten. Er kwamen efficiëntere kippen op de markt. Onze legkippen werden vervangen door Amerikaanse leghorns, onze vleeskippen door Engelse of Hollandse kiekens die sneller groeiden, omdat er in het buitenland sneller moderne selectiemethodes werden gehanteerd dan bij ons. Onze Mechelaar werd een achterhaalde kip, een kip uit de tijd dat rassen nog op basis van uiterlijke kenmerken werden geselecteerd en niet op basis van productiviteit, zoals de vooruitgang het wilde, productiviteit gedefinieerd als het verschil tussen wat je in zo'n kip stak en wat je er weer uit kon halen. De productie moest ook gestandaardiseerd worden: alle eieren even groot, alle kippen even groot – dat was goed voor de markt, maar slecht voor de Mechelaar.

De Belgische kwekers waren te laat om de stap naar hogere efficiëntie te zetten, zodat de markt al lang met buitenlanders overspoeld was voor de inlandse hoenderrassen zelfs maar in de buurt van een vergelijkbare productiviteit kwamen. Het eigen kippenvolk moest de duimen leggen voor efficiëntere migranten.

Ik wil natuurlijk geen pleidooi houden voor het sluiten van grenzen voor alles wat vreemd is. Net als de kip doet de mens het als soort onwaarschijnlijk goed, maar niet alle rassen brengen het er even succesvol vanaf. Ras is geen biologisch concept, ras is iets artificieels, maar dat betekent niet dat het concept geen zin heeft. Er wordt tegenwoordig in onze maatschappij meer over rassen gediscussieerd dan veel politici lief is. Want het is even utopisch te veronderstellen dat we economische vluchtelingen van een ander ras buiten onze grenzen kunnen houden als aan te nemen dat we onze natuur, ons neerhof, zuiver kunnen houden, met uitsluitend streekgebonden soorten – hoe relatief dat begrip ook geworden is. Als we onze tijdschaal ruim genoeg rekken, komen we allemaal – u en ik inbegrepen, en ook de Mechelse koekoek – minstens gedeeltelijk van ergens anders. Variatie en veelzijdigheid lonen altijd in de natuur. Meer zelfs: ze zijn er basisprincipes van.

De Mechelse koekoek was dus te groot geworden voor de markt. In de jaren zestig, vlak na zijn internationale erkenning, was hij virtueel uitgestorven, tot enkele kwekers de handen in elkaar sloegen om hem voor een roemloos einde te behoeden. Nu schijnt hij stilaan zijn weg te vinden naar de niche-markt van gezond biologisch vlees. Er zijn al kleine kwekerijen met elk een vijfduizendtal Mechelse koekoeken. Maar zelfs daar zijn de dieren niet meer dan een flauw afkooksel van wat ze vroeger waren: ze worden op tien weken tijd naar een gewicht van twee kilogram gestuwd om vervolgens te

worden geslacht. In de flitsende, moderne wereld is geen plaats voor tamme reuzen. Het moet vooruit gaan en het moet opbrengen.

In die zin is het prachtig dat de Mechelse koekoek via een Limburgse kunstenaar revanche neemt op al wie hem als te weinig productief afschreef. In die zin is het toe te juichen dat onze koekoek de basis is van een cultureel project dat elementen uit de biologie opneemt, dat hij aan de basis ligt van een superbastaard, een ras dat elementen uit de hele wereld assimileert om uit te groeien tot wat ik misschien verkeerdelijk interpreteer als een nieuwe wereldkip, een geglobaliseerd cultuurproduct, een bezienswaardigheid voor comfortabele kooien op alle continenten, waaraan mensen zich zullen vergapen en, wie weet, waarbij mensen zich vragen zullen stellen. Een superkip die terug moet naar de oorsprong, naar de stamvader der kippen, de Adam of Eva van de kippenwereld, met de Hof van Eden gesitueerd in een Limburgse tuin. Zelfs een Mechelaar kan de wereld veroveren als hij wat steun krijgt.

In dit kader vond ik het ontvullend in de kippenvakliteratuur te lezen dat het allesbehalve goed gaat met het bankivahoen. Nogal wat wetenschappers, gesteund door DNA-analysen van het oerhoen, gaan er vanuit dat het bankivahoen in feite uitgestorven is. Dat de hoenen die nog in hun oorspronkelijke biotoop rondstruinen zo besmet zijn met genetisch materiaal van gedomesticeerde kippen dat er in feite geen authentieke, geen raszuivere exemplaren meer overblijven.

De kip is zo succesvol geworden dat ze haar oerouders gecontamineerd heeft. Waarmee de cyclus gesloten is. De cultuur heeft de basisbiologie overvleugeld. ■

Christiaan Weijts

Via Cappello 23

Voorpublicatie

Een staking van de Venetiaanse gondeliers loopt uit op een drama, waar journalist Daniël Schaaf getuige van is. Niet alleen brengt dit hem in contact met een reisleidster, het bezorgt hem ook een loopbaan als radiojournalist. In die hoedanigheid maakt hij kennis met kunsthistoricus Arthur Citroen, die in de problemen is geraakt nadat filmpjes van een van zijn studentes op het internet opdoken. Citroen dreigt slachtoffer te worden van een trial by media, waar Schaaf hem misschien uit kan redden.

Wat ze niet van elkaar weten is dat ze allebei hun namen schreven onder het balkon van Romeo en Julia in Verona, waarmee ze zich intekenden in een heel ander drama.

Via Cappello is een veelstemmige, carnavaleske verkenning van onze tijd, een modern drama over toerisme, theater, media, privacy, schilderkunst, wetenschap en erotiek, tegen de achtergrond van een steeds sneller veranderende wereld en een stijgende zeespiegel.

In voorpublicatie het eerste hoofdstuk ...

1

Zondag, 8 mei. - Bij de bagageband drong het tot me door dat ik een boek in het vliegtuig had laten liggen. Buiten naderde een kerosinewagen het toestel, dat in zijn onverschillig-trotse vorm zijn krachten stond te verzamelen voor de terugvlucht. Hitte maakte het beeld vloeibaar. Teruggaan leek me belachelijk.

Ik had een plaats voor aan de band bemachtigd en wachtte op het zoemsignaal waarop deze zich in beweging zou zetten. Vooralsnog klonken er alleen inschakelende telefoontjes en nerveuze gesprekken. Mijn medepassagiers hadden blijkbaar heel wat organisatorische rompslomp te verwerken.

Ik wist dat ik morgen Transavia kon bellen met de vraag of mijn boek was gevonden en ik wist ook dat ik dat teveel moeite zou vinden. Toch zat het

me dwars: het was een tweetalige pocket, met Engelse en Italiaanse tekst naast elkaar, zodat ik tijdens dit tripje mijn Italiaans wat kon opvijzelen. Het verwerken van dit verlies kostte me een minuut of twee.

'William Shakespeare? Excuse me, William Shakespeare, anyone?!'

Even was er het idiote moment waarop ik dacht dat iemand uit de groep werd aangesproken. Totdat ik de steward opmerkte, die mijn boek omhoog hield. Ik volbracht het ritueel van bedanken en was mijn plaats vooraan kwijt.

'Take care of yourself sir,' riep de steward me nog na. Een advies dat even-goed voor een dreigement kon doorgaan.

Alsof er op dit moment gewacht was, klonk nu het signaal en begon het rubber, eerst nog schokkerig, aan zijn rondgang. Collectief gemompel klonk in de aankomsthal van Treviso Aeroporto. Twee agenten in grijs uniform die al wat dreigend op de loer hadden gestaan, lieten een hond los – een herder met spitse kop – die begon te snuffelen aan wat er allemaal uit het gat kwam geschoven: koffers, weekendtassen, gitaartassen, ingeklapte kinderbuggy's – hij rook de rommel die mensen nodig hadden om tijdelijk te overleven. Mijn koffer maakte als twaalfde zijn entree. Ik heb voor deze gelegenheid een nieuwe gekocht, eentje van harde kunststof, fel lichtblauw. Zo te zien had hij tijdens het transport al wat verse schrammen opgelopen.

Ik plaatste hem in het bagagevak onderin de Atvo-bus die via het altijd naargeestige Mestre naar het Piazzale Roma ging rijden. Toen de chauffeur – een jongen van een jaar of vijftientig; zijn uniform vloekte een beetje met zijn leeftijd – zijn sigaret op had, smakte hij de bagageluiken dicht en startte hij de motor waarop Radio Rai door de speakers siste. Het was warm in de bus. Om de zoveel tijd grepen handen omhoog, als tentakels van één organisme, naar de ventilators die niet bleken te werken.

Onderweg dacht ik aan wat mij in Venetië te doen stond en nog altijd staat. Het is niet al te ingewikkeld. Het artikel dat ik als freelance journalist ga schrijven voor een weekendbijlage van een dagblad, zal gaan over de woedende gondeliers. Object van hun woede is het vrachtverkeer in de kanalen dat hen hindert, niet alleen door de hoge golven die ze veroorzaken door de snelheidslimiet te overtreden, maar ook door het gondelverbod vóór half elf 's ochtends dat ze hebben weten af te dwingen, om ruim baan te hebben voor de bevoorrading van winkels en hotels.

Over de telefoon, in Italiaans dat ratelde als mitrailleurvuur, heeft de voorzitter van de gondeliersvakbond (de *Presidente dei Bancali Associazione Gondolieri di Venezia*, zoals hij het zelf liever noemde en graag foutloos in de krant zag) mij vorige week zijn grieven al kenbaar gemaakt. Na weder-

hoor van de winkeliersvereniging, twee hoteleigenaren en een gemeentewoordvoerder had ik voldoende stof om het mij toebedeelde paginatje te vullen. Sterker nog: het stuk is al zo goed als af. Feitelijk gaat het hier alleen nog om het reportage-element dat ik morgenochtend in de vorm van een gratis gondeltochtje bij elkaar ga halen. Later deze week kan ik dat nog wat aanvullen, zeker als de gondeliers daadwerkelijk in staking gaan, al heerst daar nog een geheimzinnige onduidelijkheid over. Ook staat er nog een interview op het menu met een hoge gepensioneerde pief uit het gondelierwezen. Ik verwacht nauwelijks dat dit iets bruikbaar oplevert – vijftienhonderd woorden zijn nu eenmaal gauw op – maar de persvoorlichtster van de *Associazione Gondolieri* staat er op.

Bij aankomst heb ik mijn koffer uit de bus gepakt en ben ik ermee de stad in gelopen, tussen de andere bagagesjouweraars, wat je altijd weer een beetje het gevoel geeft alsof je onderdeel bent van een invasie van insecten, bezig aan een geheimzinnige operatie. In aaneengesloten rijen marcheren ze over de kade; kofferwieltjes hoor je onophoudelijk over stenen grommen op je eerste uren in Venetië.

Eerst is er altijd de valse aankomst – moe, bezweet en psychisch ontregeld door de reis – in een hotel. Ik had er eentje aan het Canal Grande weten te vinden. ‘Als de krant betaalt moet je niet krenterig zijn,’ had een collega mij op het hart gedrukt. Het ging hier nog ouderwets: een sleutel aan een hanger met metalen bol, geen magnetische kaart. Mijn kamer was op de derde verdieping; ik ging met de lift. Ik gooide mijn koffer op het bed en opende de houten blinden iets wijder.

Ik moet toegeven dat het er indrukwekkend uitzag. Dus dit was ‘de aanblik waar je een leven lang van droomde’, zoals de slogan het wilde waarmee het hotel zichzelf afficheerde op het internet.

Tegenover me bevond zich een lege muur, daaronder het dak van de keuken en het restaurantgedeelte. Toch had je, uit het raam gehangen, rechts tussen twee huizenrijen door goed zicht op een stuk Canal Grande van zo’n dertig meter breed. Genoeg om vast te stellen dat het voor de gevels van de *pal-lazzi* inderdaad een drukte van jewelste was. De vaporetto (nr. 1, naar Lido) baande zich, bevracht met badgasten, een weg. Watertaxi’s en motorbootjes raasden langs en aan weerszijden van het kanaal zag ik twee of drie gondeliers toeristen wiegen. Ik observeerde de behendige techniek waarmee ze hun boten in balans hielden, als krantenverkopers die angstvallig hun waar tegenhielden bij een rukwind.

Het had inderdaad iets treurigs. In het huidige conflict, leek mij, kwam de oude traditie van luxueus genot en grandeur in botsing met de voort-

snellende commercie. Wat de zaak compliceerde, was dat beide partijen hoegenaamd volledig op het toerisme dreven. Feitelijk vormden ze de verschillende takken van één bedrijf, zodat er sprake was van wat in het zakelijke jargon als *kannibalisme* bekend stond. Die observatie kon ik dadelijk uitwerken op de laptop die in mijn koffer zat. Eerst gaf ik mij over aan mijn eigen kleine luxueuze genot: de kamer had een *ligbad*. Ik opende de kraan en wierp het badtablet in de kuip, begon een beetje naakt rond te lopen, zoals altijd prettig is om te doen in vreemde kamers, en zonk weg in het behaaglijke water. Daarvanuit had ik een veel mooier uitzicht over het Canal Grande, als ets in een lijstje achter glas.

Als herboren (misschien, overwoog ik, is de aantrekking van gondels deels te herleiden tot een onbewuste herinnering aan prenataal vruchtwaterge-
wie) opende ik mijn koffer.

Zodra er zich iets verrassends voordoet, ben ik altijd geneigd de verklaringen in allereerste instantie ingewikkelder te maken ('Iemand heeft mijn koffer leeggeplunderd en er andere spullen voor teruggedaan!', 'Bij de bushalte hebben ze mijn koffer verwisseld!') en nestelt de meest vanzelfsprekende oplossing zich pas in tweede instantie in mijn brein ('Ik heb de verkeerde koffer van de bagageband gepakt!').

De inhoud wees overduidelijk op een vrouwelijke eigenaar. Naast schoenen, jurkjes, topjes, slippers, cosmetica en een badpak, trof ik reisgidsen, een agenda en een mobiele telefoon met lader. De cd's die ik vond waren gevuld met Wende Snijders, Paolo Conte, een Vivaldi van het Kruidvat en de soundtrack van de film *Amélie*. Verder drie kunstboeken, wat tijdschriften en een map met informatie van een reisorganisatie die zich TravelarT noemde. De middelste drie letters hadden in het logo een kleinere corpgrootte, om de net-niet symmetrie te verdoezelen.

Mijn bijzondere aandacht ging uit naar een kleine paarse vibrator, die ik aantrof in een zijvakje. De snelheidsregelaar aan het uiteinde was wit en geribbeld. Ik liet het ding zachtjes snorren in mijn handpalm en bekeek het bagagelabel.

Fleur Reedijk. Dat klonk veelbelovend, maar wat zegt een naam? Het ronde handschrift in haar agenda leek op dat van een van mijn ex-vriendinnen. Op grond van het geheel schatte ik haar halverwege of eind twintig, wat zo'n beetje bevestigd werd toen ik de sms-berichten doornam in haar telefoon, waar ik gewoon toegang toe kreeg. Ze had blijkbaar niet de behoefte gevoeld de standaard vier nullen van de pincode te wijzigen.

Er was wat gedonder rond een vriendje of ex-vriendje, aangeduid als 'Den', over wie zij met regelmaat haar hart luchtte bij 'Ingrid' ('Hee meissie, ver-

geet hem deze week en denk aan JEZELF. Geniet van la dolce Italia. X! Ingrid'). Op dat moment trilde het apparaat in mijn handen en zag ik dat er twee nieuwe berichten waren binnengekomen. Haar telefoonprovider, met informatie over bellen in het buitenland, en eentje van 'Den': 'Lieve F., hoop dat je goed bent aangekomen? Sorry van alles deze week. Hopelijk kunnen we eens praten (poging) als je terug bent. Kus, Dennis. Geniet ervan!'). Ik sms'te terug: 'Lieve D. Goed aangekomen, is prachtig hier. Of ik zin in praatpoging heb laat ik nog weten. Pas goed op jezelf jochie. Kusje, F. (die zeker gaat genieten!)'.

Daarna belde ik Transavia, die mij doorverwees naar de bagage-afdeling van het vliegveld. Nee, er was geen lichtblauwe koffer op de band in Treviso blijven liggen, er was daar überhaupt geen bagage achtergebleven, zodat de conclusie wel moest zijn dat elders in Venetië op dit moment Fleur Reedijk mijn koffer aan het openmaken was, met gelijke verbazing en wrevel.

Ik liet mijn nummer achter. Lang kon het niet duren eer Fleur zich meldde en ik begon, met die altijd lichtelijk bespottelijke bravoure van de pas aangekomene, aan mijn tweede en echte aankomst in Venetië, waar de schemering een lome gloed op de gevels schilderde. ■

Louis Van Dievel

Een familiegeschiedenis Grotendeels verzonnen en danig opgesmukt

Toelichting bij een voorpublicatie

Ik ben alles behalve een familiemens. Het befaamde clangevoel waarop alle Van Dievels die ik voor deze familieroman heb gesproken zo prat gaan, is mij totaal vreemd. Toen ik negentien was, inmiddels zesendertig jaar geleden, had ik in de grote en gastvrije stad Antwerpen geluk, vrijheid en een lief gevonden. Het zou vele jaren duren voor ik opnieuw een voet zette in Mechelen, mijn geboortestad, en Bonheiden, het dorp waar ik opgroeide. De clan Van Dievel liet niet begaan, o nee. Hoe vaak ik ook verhuisde, altijd vond ik in mijn brievenbus geboortekaartjes, uitnodigingen voor huwelijksfeesten, doodsbrieven. Ik ging nooit. Mijn vader stierf. Ik kocht een donkere jas en ging naar de begrafenis. Niet naar de koffietafel. In de weken erna zat ik een paar keer bij mijn moeder aan tafel. Het was alsof de tijd stil was blijven staan. Ik keerde niet meer terug.

Aan het eind van de zomer van 2006 had ik evenwel geen keuze: mijn roman *De Pruimelaarstraat* speelt zich af in de straat van mijn jeugd; in een café, in een krantenwinkel en in een parochiezaal werd op mijn verschijning gerekend. Ik signeerde mij een kramp en verkocht er honderden boeken. Maar ik werd er ook aangesproken door talloze lieden die zich familie van mij noemden. Ik herkende haast niemand. Het viel niet in goede aarde. Twee maanden of zo later verscheen er een interview met mij in *Humo*, ook over *De Pruimelaarstraat*. Ik kreeg een brief uit Rumbeke, dat is in West-Vlaanderen, van een oude man die het vraaggesprek had gelezen. ‘In mei van 1940’, schreef hij, ‘stapten er twee jongemannen ons erf op die op de vlucht waren voor de Duitsers. De ene heette Jean Wuyts, de andere Louis Van Dievel, is dat soms familie van u?’

Het kwaad was geschied. Ik schreef nog een paar weken voort aan de nieuwe roman die ik inmiddels had aangevat, maar diep in mijn hart wist ik dat ik een boek over de Van Dievels zou schrijven. Overigens is het maar goed dat ik dat ene boekproject heb laten vallen. Op de boekenbeurs zag ik

een billboard voor een boek met dezelfde titel als die ik in gedachten had: 'Voor ik doodga'.

Ik vond een oudtante die meer dan tien jaar lang archieven en gemeentehuizen had doorzocht op zoek naar de wortels van de familie. Ze had een stamboom opgesteld die terugging naar het eind van de zestiende eeuw. Dat werd de ruggengraat van de roman die ik nu – terwijl u dit leest – hopelijk voltooid heb. Ik verzon er verhalen bij die waar hadden kunnen zijn. Verhalen over kleine luiden (de Van Dievels waren keuterboeren), over oorlog, armoe en ziekte. Maar vanaf de helft van de negentiende eeuw zijn er – helaas voor mij, denk ik soms – allerlei documenten die inzicht geven in de werkelijke geschiedenis van de familie Van Dievel in de nieuwe tijd. Plots werd de familie van straatarm erg rijk, en dan weer arm, daar komt het zo ongeveer op neer. Een tragikomisch verhaal dat ik met veel plezier zal navertellen. Mijn speurtocht naar feiten en gebeurtenissen bracht mij in contact met oudooms, groottantes en gewone ooms en tantes, die mij vaak boeiende details over het reilen en zeilen van de clan vertelden, maar die ook graag enige controle wilden verwerven op wat er uiteindelijk in dat boek zou verschijnen. Want ook al was het verhaal over de overgrootvader die naast de pot piste inmiddels meer dan een eeuw oud, zoiets kon toch maar beter niet in een boek terecht komen. Wat zullen de mensen wel denken, wat zullen de mensen niet zeggen! Om maar te zeggen dat het schrijven van dit boek een moeilijke evenwichtsoefening was.

Wat u hierna te lezen krijgt, is een van de laatste hoofdstukken uit mijn familiegeschiedenis. Vergeet de namen en familieverbanden, om die te begrijpen moet u het hele boek gelezen hebben. Beperk u tot het waarachtige verhaal over het leven van Rik Dom, die in zijn jeugd een begenadigd wielrenner was, later in de mijn ging werken in Noord-Frankrijk, ziek werd, aan lager wal raakte en toch – ook al was hij maar verre familie – niet in de steek werd gelaten door de clan. Door de Van Dievels. En dan heb ik spijt dat ik dat ook niet heb, dat familiegevoel.

Een familiegeschiedenis. Grotendeels verzonnen en danig opgesmukt, verschijnt in september bij Houtekiet/Atlas.

Hoofdstuk X: Een ex-coureur die honger leed

We maken een zijsprong naar Duffel, tussen Mechelen en Lier. Daar huwde, in de negentiende eeuw nog, een slachter met een pastoorsmeid. Die dingen

gebeuren. Hij heette Stevens, zij Van Der Veken. Op de vergeelde foto heeft hij een slagersknevel; zij lijkt met haar gitzwarte, strak achterover gekamde haar en die hoge jukbeenderen op een Indiaanse schone, wat ongewoon is voor een pastoorsmeid uit Duffel. Ze werd achttien keer zwanger en baarde dertien kinderen. Een van die kinderen heette Maria Hortensia Stevens, die later zou trouwen met ene Emiel Van Dievel, waarmee duidelijk is gemaakt dat de zijsprong wel degelijk binnen de familiegeschiedenis blijft. Min of meer toch.

Maar Maria Hortensia Stevens is voorlopig nog niet in de echt verenigd. Ze is een jong meisje uit de Mijlstraat in Duffel. Hoe de vork precies in de steel zit, heb ik niet kunnen achterhalen, maar twee van haar zusters – Wis en Melle Stevens – gaan helemaal naar Frankrijk in een faiencefabriek werken, een fabriek dus waar versierde tegels worden gebakken. Enfin, helemaal naar Frankrijk is misschien wat overdreven gesteld, want de fabriek lag precies op de grens, in het plaatsje Goegnies-Chaussée. Aan de Belgische kant is dat in de provincie Henegouwen gesitueerd, aan Franse kant in het departement Nord-Pas-de-Calais. Daar in dat onbeduidende dorp brengt Maria Hortensia Stevens ook een deel van haar jeugdjaren door. Misschien werkt ze ook wel in die fabriek, dat kan ik niet met zekerheid stellen. Haar zuster Wis (Louise in het Frans) slaat er in ieder geval een Waal aan de haak, ene Emile Dom. Ze krijgen een kind, een jongen: Henri in het Frans, Rik in het Vlaams. De jongen wordt in Duffel geboren, misschien omdat Wis in een vertrouwde omgeving wilde bevallen, maar dat is een gokje.

Het huwelijk houdt niet stand, ja hoe gaat dat. De jongen komt naar Vlaanderen over, naar Sint-Katelijne-Waver, en wordt opgenomen in het gezin van Emiel Van Dievel en Maria Hortensia Stevens, die dus zijn nonkel en tante zijn. Hij is dan vermoedelijk een jaar of dertien, veertien. Miel Van Dievel staat beter bekend als Miele van den Box van d'Hoeve, u inmiddels welbekend. Miel is niet voor het boerenleven in de wieg gelegd. Hij beoefent de welbekende twaalf stielen en dertien ongelukken en uiteindelijk wordt hij stamineebaas op de Berlaarbaan. De linkerkant van die baan ligt op het grondgebied van Sint-Katelijne-Waver, de huizen aan de rechterkant horen bij Bonheiden. Het café draagt de welluidende naam 'De 2 Fitrienen', also geschreven. Miel Van Dievel wordt later metser en nog later aannemer van bouwwerken. Hij houdt er ook nog wel een serieuze lap grond op na, een koe of vijf en zelfs een paard, maar de zorg daarvoor komt helemaal op de schouders van zijn vrouw terecht. Mannen...

Ik wil u niet overstelpen met details, maar dit moet u wel onthouden, want die kennis komt later in dit hoofdstuk nog van pas.

De tijd in de staminee op de Berlaarbaan zijn de gloriejaren van Miel Van Dievel. Hij leert Rik Dom op tot coureur. De jongen heeft talent. In zijn wollen koerstrui met opschrift RENO wint hij tal van koersen, niet alleen in de streek rond Mechelen, maar tot in het Walenland toe. Die trui zegt iets over het kaliber coureur dat Rik Dom was. Waar de meeste wielrenners uit de streek met een witte trui rondfietsten of met reclame voor de bakker of de beenhouwer, heeft Dom met Reno een serieuze materiaalponsor, de grote fietsenwinkel van Edmond Cloetens – beter bekend als Monneke van den Dizzer – op de Pasbrug. Of hij van het koersen kon leven, valt te betwijfelen en het was ook niet nodig. Hij had kost en inwoon bij de Van Dievels en café ‘De 2 Fitrienen’ was uiteraard zijn supporterslokaal. Aan de muren hangen zijn zegepalmen en als Rik Dom weer eens gewonnen heeft, zingen zijn supporters :

*‘Hop, zei de Rik en hij schudde met zijn beentjes,
recht over de meet, en hij had zijn palm beet.’*

U zult mij willen verontschuldigen, maar ik kan het supporterslied helaas niet nazingen.

Hoe meer koersen Rik Dom kon winnen, hoe talrijker zijn supporters naar het supporterslokaal afzakten en zich daar een klein of een groot stuk in hun voeten dronken. Want zonder supporters ging het niet. Miel Van Dievel kon zijn protégé niet naar de koers brengen, want hij bezat nog geen auto-mobiel. Dat deed Monneke van den Dizzer die de trotse bezitter was van een motorfiets. Rik Dom ging achterop de motor zitten, met zijn fietsbanden in achtvorm over borst en rug geplooid en met de onderdelen van zijn gedomonteerde fiets in de linker- en de rechterhand vastgeklemd en het kader op zijn rug gebonden, bovenop de fietsbanden. Zijn tweede steun en toeverlaat was Franske, de coiffeur van de IJzerenveld, die ook gemotoriseerd was en die zich specialiseerde in het masseren en soigneren van de coureur.

Lang heeft de wielercarrière van Rik Dom niet geduurd, de oorlog kwam er tussen. Vermoedelijk heeft hij een jaar of drie of misschien vier in zijn Reno-trui gekoerst. Hij was rap aan de meet, dat weten we van een leeftijdgenoot – ene Maurice Christiaens uit Duffel – die in de jaren voor de oorlog ook deel uitmaakte van het wielerpeloton.

Ik mag zeker niet nalaten te vermelden dat Rik Dom op zijn vijftiende de peter wordt van Alma, het tweede kind van Miel Van Dievel en Maria,

eigenlijk het derde, maar de eerstgeborene van het koppel wordt doodgeboren. Het petekind van Rik Dom zou eigenlijk Elsa gaan heten, maar Rik vond Alma veel mooier. De naam had hij gevonden in een krantenfeuilleton dat in die tijd in *Het laatste Nieuws* verscheen onder de titel 'Alma met de vlasse haren'. Er kwam wat interfamiliaal overleg aan te pas, maar uiteindelijk werd de naam goedgekeurd. Om maar te zeggen: Rik Dom – de halve Waal – was helemaal ingeburgerd in Vlaanderen.

Maar dan dreigt de oorlog. Het is een tijd van grote verwarring. Miel Van Dievel wordt opgeroepen als soldaat maar hij heeft een groot gezin, zes kinderen bij het uitbreken van de oorlog, en hij keert spoedig weer naar Bonheiden. Rik Dom daarentegen, die zijn we kwijt. Vermoedelijk slaat hij op de vlucht richting Wallonië wanneer de Duitsers oprukken. Uit schrik voor de Werhmacht, ja zeker, maar ook om niet door de Belgische overheid te worden opgeëist. Die stuurde immers alle jonge mannen die nog niet gemobiliseerd waren naar het zuiden van Frankrijk, om ze uit de handen van de Duitsers te houden. Alleszins is Rik Dom niet in het gezelschap van zijn pleeggezin. Dat gezin slaat zelf ook op de vlucht, met pak en zak en kinderen geladen op fietsen en zelfgemaakte aanhangwagens, maar op de Neckerspoel van Mechelen al – de vluchters hebben dan misschien twee of drie kilometers afgelegd – worden ze door de Duitsers tegengehouden. De fietsen worden afgenomen. Het gezin Van Dievel driipt af en vindt een onderkomen in de kelders in het Groot Seminarie op de Berlaarbaan. Er wordt immers nog altijd geschoten en gebombardeerd.

Misschien vertel ik elders in deze familiegeschiedenis nog over de lotgevallen van Miel, Maria Hortense en de kinderen in de kelders van het seminarie, maar nu slaan we in een moeite de oorlog, de bevrijding en de wederopbouw over en we nemen de draad op in de jaren zestig, in de Borinage, de mijnstreek van de provincie Henegouwen. De gouden tijd van de Waalse koolmijnen is voorbij. Een voor een worden ze gesloten. Ook de enkele steenkoolmijnen over de Franse grens gaan dicht. Het leger werkloze mijnwerkers groeit met iedere sluiting aan. Ook Rik Dom valt zonder werk, wanneer de mijn van Feignies bij Maubeuge sluit. Hij is inmiddels aan zijn tweede vrouw toe, ene Josette. Of ze getrouwd zijn, valt te betwijfelen. De naam van zijn eerste wettige echtgenote kennen we niet. Maar uit dat eerste huwelijk is wel een zoon geboren: Pierre Dom, die Pierro wordt genoemd. We gaan later nog iets over die jongen schrijven. Er is ook sprake van een dochter, maar daar is later weinig over vernomen. Ze zou gewerkt hebben

als tandartsassistente. Het kind was als gespreksonderwerp taboe bij Rik Dom. Laten we ons nu concentreren op onze ex-coureur. Hij is niet alleen werkloos, hij lijdt bovendien aan stoflong, de gevreesde mijnwerkersziekte. We zeggen en schrijven 1968.

Op 23 februari van dat jaar schrijft hij een brief aan zijn nonkel en tante in Vlaanderen, een brief met een postzegel van drie frank erop, geschreven in een net en goed leesbaar geschrift. Veertig jaar oud is de brief inmiddels, maar wie hem leest, waant zich veel verder terug in de tijd.

Goegnies-Chaussée, 23-2-68

Beste nonkel en tante,

*Ik kom u te schrijven, om u te vragen, of ge ons niet kunt helpen.
Het bevalt ons niet meer in Goegnies.*

Ik heb geen werk meer, geen geld en veel honger.

*Ik zou willen werk vinden, voor mij en Josette, met kost en inwonen, te
Mechelen of omstreken.*

Ik verkoop alles in Goegnies, maar ik vraag u mij te helpen in afwachting.

Beste nonkel en tante,

Wij hebben honger, laat ons niet vallen a.u.b., want ik kan niet meer.

*Als ge kunt komen, komt Maandag of Dinsdag, en brengt een brood – en een
goed stuk spek mede a.u.b., maar komt nog liever Maandag als ge kunt.*

*Als ge mijn brief ontvangen hebt, zoudt ge de goedheid hebben mij te tele-
foneren de n° is 245.21 Mons, bij Fernand Henri, in Goegnies-Chaussée.*

*In afwachting dat u komt, hoop ik dat de gezondheid goed is, veel groeten
en dat alles goed gaat,*

Henri Dom en Josette

De brief komt aan in de Oudestraat 33, op de Pasbrug, de scheiding tussen Mechelen en Bonheiden. Daar woont Miel Van Dievel met zijn vrouw Maria Hortensia en met acht kinderen, onder wie een tweeling. Het gezin is welvarend.

Voor ons – moderne mensen – is het misschien moeilijk te begrijpen, maar

daags na de aankomst van de brief (en allicht na een telefoongesprek via het nummer van buurman Fernand Henri) reizen Miel en Maria Hortensia Van Dievel af naar de Borinage. Er was een familielid in nood en daarmee was alles gezegd. Ze hadden het gevraagde brood en spek mee.

Drie weken later rijdt Door Van Dievel – de zoon die in het bouwbedrijf van zijn vader Miel werkt – met een open vrachtwagen – een rammelende Studebaker – naar dat onooglijke dorp op de Frans-Belgische grens, om er zijn kozijn Rik Dom op te halen. Niet de Josette wier naam naast die van Rik onderaan de brief stond, want die blijkt plots verdwenen uit het huishouden. Ze zal pas later lijfelijk in het verhaal opduiken, en niet alleen zij, er zal tevens een mysterieuze blonde dame haar opwachting maken.

Rik Dom – zo blijkt – zit volkomen aan de grond.

‘Hij leek wel een clochard, helemaal vies en smerig en aan de drank’, vertelt vele jaren later Door Van Dievel.

Rik Dom is dan achtenveertig jaar oud.

De boterhammen die zijn moeder voor Door had klaargemaakt, plus de extra boterhammen die uit voorzienigheid voor Rik Dom waren gesmeerd, worden door die laatste tot de laatste kruimel naarbinnen gespeeld.

Het huisraad en wat meubelen van de ex-coureur en ex-mijnwerker worden hoog opgestapeld in de laadbak van de camion.

‘Ik voelde mij net een *marchand* in oud ijzer’, zegt Door.

In het donker rijden ze met de gammele Studebaker van de Franse grens naar Sint-Katelijne-Waver. In Brussel worden ze door de politie tegengehouden. Door Van Dievel, die nog nooit in Brussel was geweest, was met de camion door de verboden tunnels van de hoofdstad gereden. Maar achter hen vormt zich zulk een lange rij voertuigen die niet voorbij kunnen, dat de politieagent hen geïrriteerd aanmaant om snel door te rijden.

Op de Pasbrug is inmiddels een onderkomen voor de vluchteling uit Wallonië gevonden: een huurhuis op de hoek van de Kerkhoflei en de IJzerenveld, dat eigendom is van Mie Bleit die met een ijskar rondreed op de Pasbrug. Er wordt nogal wat verhuisd, in die eerste periode: van het huisje van Mie Bleit verkast onze Rik Dom naar een appartement van Jules Ackermans en dan weer naar een piepklein huisje van Maria van de Platte. Daar komt plots ook Josette tevoorschijn. Vraag me niet waar ze al die tijd zonder Rik Dom verbleven heeft of wat ze heeft uitgespookt, want ik weet het niet. Vervolgens woont het koppel enkele maanden in de Schorsemolstraat, dat is vlakbij het kerkhof, en op slechts een boogscheut van het huis van hun weldoeners. Want over weldoeners kunnen we met recht spreken: Miel Van

Dievel geeft zijn kozijn niet alleen onderdak, maar ook werk in zijn kleine bouwbedrijf. Ook Josette gaat uit werken; op haar mobylette rijdt ze naar de adressen waar ze als kuisvrouw is aangenomen. Het paar leeft zuinig en komt er bovenop. Ze huren, nu zonder steun, een huisje op een van de invalswegen naar de stad Mechelen, op de Begijnendijk, dicht bij de kerk van De Goede Herder.

Wanneer in 1972 Door het bouwbedrijf van zijn vader Miel Van Dievel overneemt, is Rik Dom een van de werkmannen op overschot.

‘Zit ge er mee in om nog ergens anders werk te gaan zoeken’, vraagt Miel Van Dievel hem.

Rik maakt geen bezwaar. Hij kan bij de Soleil aan de slag, dat is de grote fabriek van groenteconserven op de Neckerspoel. Rik Dom staat er in de keuken en bereidt dag in dag uit groentesoep die dan in blik gaat. Hij is al over de vijftig als hij – al bij al – gemakkelijk ander werk vindt.

Josette sterft. We weten niet waaraan. Ze wordt op het grote kerkhof van Mechelen begraven, haar graf is inmiddels opgeruimd. Rik Dom blijft alleen achter en is inmiddels met pensioen.

Plots is hij een vermogend man, want hij trekt niet minder dan drie uitkeringen: een Frans mijnwerkerspensioen, een Belgisch pensioen voor zijn gewerkte jaren in België, én een invaliditeitsuitkering voor zijn zieke longen.

Rik Dom komt elke week bij zijn tante Maria Hortensia over de vloer en geeft haar iedere keer 1.000 frank.

Hij vertelt veel en vaak over zijn tijd als mijnwerker en veel minder over zijn successen als coureur. Uit zijn verhalen kunnen we opmaken dat hij een goede koolmijner was, een die graag was gezien door zijn werkmakers en door de bazen. Hij commandeerde het schieten van de kolen, helemaal vooraan ‘in de kop’. Hij kreeg beter werk, half onder half boven de grond: bekistingen in beton gieten en betimmeren in de mijnschachten, tot op 700 à 800 meter diepte. ‘Ik werd iedere dag twee keer begraven’, zei hij schertsend, doelend op de dagelijkse dubbele afdaling in de put.

Maar dan sterft Pierro Dom, zijn zoon uit dat eerste huwelijk. Het is winter 1985, de laatste ijzige winter van de twintigste eeuw. De zoon is pas 43 wanneer hij sterft na een hartaanval. Hij was lasser bij een bedrijf in hetzelfde Franse plaatsje Feignies waar zijn vader mijnwerker was geweest.

Een struise en gewaardeerde vakman was hij, naar men mij vertelt, de beste lasser uit de omgeving. Pierro Dom was er getrouwd met ene Monique Leblanc. Geen kinderen. De naam van zijn echte moeder prijkt niet op zijn doodsprentje. Een bescheiden delegatie van de Vlaamse familie vertrekt voor dag en dauw om de begrafenis van de neef in Frankrijk bij te wonen. Maar het sneeuwt, de wegen zijn glad en Feignies blijft lange tijd onvindbaar. Veel te laat komt de Vlaamse familie – Alma Van Dievel, haar broer Door en diens vrouw Amanda – ter bestemming aan; de kerkdienst is al afgelopen, de rouwenden zitten al aan de koffietafel. Pas na afloop daarvan gaan ze bij het graf staan bidden. Ieder jaar nog – met Allerheiligen – ondernemen Door en Amanda de reis naar Feignies om een bloempot chrysanten op het graf van Pierro te zetten. De band tussen Monique Leblanc enerzijds, haar schoonvader Rik Dom en Door en Amanda Van Dievel anderzijds blijft jarenlang behouden. Geregeld gaan de Vlamingen Monique in de grensstreek opzoeken. Met carnaval bezoeken ze samen de stoet van de Gilles in Binche. En aan het station van Feignies gaan ze met zijn vieren couscous eten in een restaurant dat door Noord-Afrikanen wordt gedreven.

Terug naar Mechelen, naar het huis op de Nieuwendijk nummer 125 waar Rik Dom nu alleen woont. Hij is inmiddels eigenaar geworden. Vijfhonderdvijftigduizend Belgische frank vroeg de weverij uit Brussel die op de Nieuwendijk een hele rij huizen in bezit had; werkmanshuizen die bij het inmiddels gesloten filiaal in Mechelen hoorden.

Rik Dom zit er inmiddels meer dan warmpjes in. Hij geeft amper geld uit en pot alles op. Door Van Dievel die hem iedere woensdagavond na zijn werk in de bouw een bezoek brengt, is zijn vertrouweling. Overal ligt er geld verstopt: op en in de kasten, onder het aanrecht. Rik Dom vraagt aan zijn kozijn Door zelfs om de vloer op te breken en daar een geheime berplaats voor zijn geld te metselen. Het geld wordt in een weckpot gestopt, want een blikken doos zou onder de grond maar gaan roesten. En als het huis ooit zou afbranden, dan zou het geld – twee à drie miljoen Belgische frank – toch intact blijven, daar zo veilig opgeborgen onder de stenen vloer. Rik Dom had iets met vuur. Hij sliep op een flinterdunne matras onder de tafel in zijn woonkamer. Dan kon hij zichzelf – mocht het huis in brand staan – snel en heelhuids redden. Onder tafel leest hij de krant met een zaklamp, om elektriciteit te sparen. Rik Dom is een content mens. Meer dan eens maakt hij zijn kozijn Door deelachtig aan zijn geluk: hij had niets meer, hij was een dronkenlap; met de hulp van zijn familie was hij er bovenop gekomen en nu was hij zelfs een trotse huiseigenaar met een dikke spaarpot.

Maar zijn gezondheid blijft het zwakke punt. Stoflong gaat heus niet vanzelf weg in de Vlaamse lucht. En Rik Dom is een roker. Een opname in het ziekenhuis wordt onafwendbaar. In het gasthuis aan de Zwartzustersvest in Mechelen wordt bovendien tbc vastgesteld, gelukkig nog niet in een al te vergevorderd stadium. Rik Dom krijgt zuurstof toegediend, er hangt zo'n ijzeren tank boven zijn ziekenbed.

Wanneer het met hem wat beter gaat, keert hij weer naar huis, maar niet voor lang. Het verblijf in het ziekenhuis duurt langer deze keer.

Hij mag het gasthuis maar verlaten op voorwaarde dat hij hulp krijgt, want in zijn eentje zou hij thuis toch maar zitten verkommeren.

Hij kan – als hij dat wil – kost en inwoon krijgen bij Door en Amanda, in de Olmstraat in Sint-Katelijne-Waver. Om voor hem een slaapkamer te maken, moet het gigantische aquarium (1.250 liter water!) voor siervissen plaats ruimen.

Onze ex-coureur en oud-mijnwerker wordt goed gesoigneerd door zijn vrienden/familieleden, want dokter Backx die geregeld langskomt, steekt zijn bewondering voor het herstel van de patiënt niet onder stoelen of banken. Samen gaan ze een nieuw bed voor Rik kopen in de grote meubelzaak 'Beka' op de Neckerspoel in Mechelen.

Het blijft bij een passage van drie maanden, want Rik Dom is een lastige klant in huis. Hij is koppig en veeleisend en heeft geen geduld. Hij laat zich bedienen als verbleef hij in een hotel. Hij weigert gebruik te maken van het toilet en doet zijn gevoeg op een emmer naast zijn bed. Die emmer met de door de vele medicamenten kwalijk ruikende stoelgang moet iedere ochtend door Amanda geledigd en uitgewassen worden. Het klikt ook niet tussen Amanda en Rik Dom. Rik Dom schenkt wel de ronde som van 100.000 frank aan Door, uit dankbaarheid voor de gastvrijheid en met de vraag om het graf van zijn overleden vrouw Josette te onderhouden.

In ieder geval heeft Rik Dom dan reeds 'kennis' met een mysterieuze 'blonde vrouw'. Waarschijnlijk kende hij haar al in Wallonië. Door Van Dievel herinnert zich een foto van haar, met een levende slang rond de nek, misschien op de kermis genomen, of in een circus. Waarschijnlijk was zij na de dood van Josette uit het Walenland overgekomen en bezocht zij hem reeds in het huisje op de Nieuwendijk, zonder dat Door of Amanda of iemand anders van de familie daarvan op de hoogte was. Hoe dan ook, op een dag komt zij aanbellen aan het huis in Olmstraat; ze wordt de deur gewezen. Door en Amanda zijn niet gediend met de vreemde 'liefdesgeschiedenis' onder hun dak. Rik Dom wordt daar zo kwaad om dat hij zijn 'schup afkuist'

en opnieuw op zichzelf gaat wonen. Zijn boeltje wordt per camionette naar het leegstaande huis op de Nieuwendijk gebracht. Maar het duurt niet lang of hij wordt ernstig ziek en komt opnieuw in het gasthuis terecht, aan de zuurstoffles – waar snel duidelijk wordt wie die blonde vrouw wel is. Ze is verpleegster of verzorgster en heet Maria De Bock.

En ja, hoe gaat dat dan? Wat doet een oude man die weet dat hij sterven gaat en die in zijn laatste maanden of jaren nog verzorging en, wie weet, tederheid ontvangt van een veel jongere vrouw, een blonde verpleegster bovendien. Wanneer Rik Dom sterft, in 1993, laat hij zijn bezittingen – waaronder dat huis aan de kerk van De Goede Herder – na aan Maria De Bock. Niet aan de Van Dievels. Zijn Vlaamse familie – zijn petekind Alma en zijn kozijn Door Van Dievel – vernemen pas later dat hij overleden is. Ze horen het van Monique Leblanc, zijn schoondochter. Zijn as is inmiddels al verstrooid. Rik Dom is ondanks alles toch nog 73 jaar oud geworden.

Nonkel Miel Van Dievel stierf in 1975 na een welgevuld leven en een hartinfarct.

Zijn vrouw Maria Hortensia ging na de dood van haar man samen met haar schoonzuster Bertha over naar Jehova's getuigen, wat bij haar eigen begrafenis nog voor flink wat strubbelingen zorgde tussen de sekte en haar kinderen.

Van Maria De Bock is later nooit meer gehoord. ■

Sallah Hassan

WEGVLUCHTEN VAN HET GEZIN

Het was geen slecht idee
toen ik van een huis droomde
en er ging wonen.
Het was geen slecht idee
toen ik van een vrouw droomde
en met haar ging trouwen.
Het was geen slecht idee
toen ik vier kinderen tekende
en die toen verwekte.
Het was ook geen slecht idee
toen ik de achterdeur tekende
en erdoorheen sloop.

HET STANDBEELD VAN DE DICHTER

Ik
ik keek naar de engelen
die ik rondom mijn standbeeld
zag dansen
ik zag duiven
pikken in een opening in het hemd
en een nest bouwen dicht bij mijn hart
ik hoorde gekken zeggen
de dichter is iemand die vlucht
naar zijn zekerheid
ook zeiden zij:
de waanzin is een sprong
naar het onmogelijke.
Ik zag weduwen
in mijn gezicht zoeken
naar mannen die ten oorlog trokken
en niet waren teruggekeerd
ik zag mannen
die in het stof zochten
naar een ster die zij hadden verspild
ik zag hen
om mij heen lopen zonder vleugels of gezang
ik zag fotografen
met hun spullen die de plek slapeloos maakten
zoeken naar de oorzaak van het verdriet
in mijn lach
aan het einde van de nacht
keek ik naar de dronken figuren
die stonden te pissen
tegen mijn standbeeld.

Ik houd van je dwaasheid, oh, mijn verstandje krijgt wat je wilt
Ik zal mezelf verlaten ik steek over voor de regen zijn schaduw bereikt
Voor de smart zijn koperen stem verheft om mijn leven te zien
Ik val in je vangnet als een dapper lijf
Als een slachtoffer dat haar dood omhelst of ik zie je mijn schaduw belichamen
Zodat ik weet dat we verschillend zijn in het delen van de één die zich herhaalt
Zonder ons te herhalen als een lokale gewoonte
Als de letters van onze namen als een waarheid versierd met verdenkingen
Ik verleen je mijn hand om mijn dood aan te wijzen

ik leen je hand om mijn leven aan te wijzen
Je bent mijn gevangenis en ik ben je dromen
Ik ben een boot op jou oh, oceaan,
Ik kijk naar je en ik zie je niet als een schaduw die wijst naar zijn beeld

* HET GEDICHT KAN OP VIER VERSCHILLENDE MANIEREN GELEZEN WORDEN.

VUURWERK VOOR DE VERDRIETIGE MAN

Breng de verdrietige man
naar de zee
zonder hem lastig te vallen.
Wij hebben een stoel voor hem neergezet
op het strand
en vuurwerk opgesteld
straks valt de duisternis neer.

De golven raakten zijn voeten aan
hij verroerde zich niet
het vuurwerk fonkelde boven zijn hoofd
hij glimlachte niet
Bocelli zong voor hem
een lied over het licht
hij luisterde niet.
Plotseling stond de verdrietige man op
en zei:
Ik dank jullie voor de moeite
maar laat me in godsnaam alleen.

Geert Stadeus

Plan B

‘Dus: exit Pieter!’

Erik nam nog een slok van zijn glas Tönissteiner. Anna zweeg, maar praatte onmiddellijk verder toen hij haar met een zwaaiende hand aanmoedigde.

‘Dan was er Karel. Lieve jongen, maar een watje. Wat zeg ik! Een hansworst van hier tot ginder. Had iets onverteerds met zijn nichtje, die bagage hing over onze relatie als een zwaard van Damocles. Drie maanden heeft dat geduurd. Dan heb ik hem de bons gegeven.’

Anna was erg mooi. Wat klein van stuk, maar dat werd vast nog eens trendy. Golvend donker haar, lekkere geur, discreet opgemaakt, vlotte kleren en een goedgevulde boezem. Brede schouders, dat wel, en een neus die in een vreemde hoek stond. Ofwel hield ze haar hoofd wat schuin. Dat kan. Haar huis- en autosleutels lagen op tafel, geketend door een gehavende sleutelhanger van The Ramones. Erik kuchte even, alsof hij ook iets zou zeggen. Maar Anna was onstuitbaar. ‘Tom, die had ik doodgraag. Leuke kerel, je kon er over alles mee praten, hij kon zich goed kleden en gaf mij zelfs tips die ik vandaag nog gebruik. Weet je dat ik bijvoorbeeld absoluut geen groen mag dragen? Jongens, als ik naar hier was gekomen met iets groen aan, dan waren de gevolgen niet te overzien. Pek en veren, zeg ik u. Geen kwaad woord over Tom, maar een relatie met een homo dat is aan mij slecht besteed. Dus met Willem werd het ook niets, dat was helemaal maf, want die wist zelf niet dat hij er één was. En zijn vrouw achteraf maar zeiken aan de telefoon.’

Zou er zoiets bestaan als Tönissteineronderwijs, vroeg Erik zich af. Sprankelende lessen? Natuurlijk bruisende ideeën? De mogelijkheden tot sponsoring leken erg divers.

‘Je haar zit best leuk zo, zeggen ze dat vaak? Het valt op, hoor, want mannen hebben meestal kutkapsels. Henk had me toch een kutkapsel, jong. Een half jaar was ik met hem, ik heb Henk niet één keer naar de kapper zien gaan. Nou, dat zou toch alles eraf zijn geweest en van nul af aan beginnen hoor en in zijn geval maakte het heus niet uit of je onder dat hoofdhaar nog wat meer van hem wegnipte. Een oen! Zo dom dat ik hem de basiliek van Koekelberg had kunnen leasen.’

Erik probeerde zich Pieter, Karel, Tom, Willem, Henk en de anderen telkens wel voor te stellen, maar zodra er een andere naam opdook, moest hij zijn poging onverrichterzake opgeven.

‘Och, kerels,’ zuchtte Anna. Ze had nog niet één keer gelachen of geglimlacht. Gegrijnsd ook niet. Misschien scheelde er iets met haar lippen, dacht Erik. Even leek het of Anna een adempauze nam, maar dan was ze alweer bezig. ‘En daarna was er Thierry, die leek echt heel even perfect. Toffe job, niet te beroerd om tijd voor mij vrij te maken, goede smaak, wist mij zelfs lingerie te kopen die vrouwen echt fijn vinden... Maar ja, bindingsangst natuurlijk. Is dat nu typisch voor venten?’

Erik keek haar met open mond aan, maar gaf geen kik. Dit gesprek was echt niet wat hij zich bij speed dating had voorgesteld.

‘Pfff,’ ging Anna dan maar verder, ‘heb jij dat soms ook? Dat je er ineens naar verlangt om je hele leven van voren af aan over te doen?’

Erik haalde zijn schouders op. ‘Soms. Maar ik heb altijd wel wat anders te doen,’ antwoordde hij. Je leven overdoen, het klonk als strafstudie op school. Iemand liet het onwaarschijnlijk slecht opgenomen geluid van een gongslag horen.

Terwijl de muzak weer even harder stond, knikte Erik beleefd en hij schuifelde naar de volgende tafel. Hij telde nog eens de vrouwen met wie hij zijn zeven minuten gesprek had gevoerd. Zes. Dit werd dus de laatste. Toen hij de stoel tegenover Vrouw 7 achteruit schoof om te gaan zitten, moest zij dezelfde oefening hebben gemaakt.

‘Jij bent mijn zevende,’ zei ze, ‘ik heet Ulinda.’

‘Dat treft,’ sprak Erik, ‘ik heet Erik.’

Toen de zeven vrouwen elk alle zeven mannen aan hun tafel hadden ontvangen, gaf de mislukte gong nog één keer het eindsignaal. De veertien vrijgezellen stonden recht en gingen wat onwennig in de buurt van de toog rondhangen. Achter de bar keek Yolanda verveeld voor zich uit. Een speed dating avond mondt nooit uit in een drankgelag, dat wist ze onderhand wel. Het zou weer erg lang duren eer alle veertien ingeschrevenen hun drankje hadden besteld en de kans dat er iemand een tweede wilde, bestond nagenoeg niet. Niemand wilde op een avond als deze, wanneer eerste indrukken belangrijk zijn, voor een drinker worden versleten. Zelfs niet voor een gezellige drinker. Waarom de organisatoren toch elke keer weer iemand achter de toog verlangden, was Yolanda niet erg duidelijk. Bovendien kreeg ze niets

dan blikken die haar niet aanstonden. De mannen deden hun uiterste best om haar te negeren, omdat ze niet wensten dat de vrouw aan wie ze zouden worden gelinkt op hun eerste afspraakje al venijnig uit de hoek zou komen: 'Jij had op die speed dating avond anders wel meer oog voor die barmeid dan voor gelijk wie van ons.' De vrouwen die mooier waren dan zij, gunden haar sowieso geen blik waardig. De vrouwen die lelijker waren dan Yolanda, en dat was vanavond weer meer dan de helft, keken haar giftig aan.

'Pardon?' schrok Yolanda. Nu was er eens een vrijgezel die vlot naar de toog stapte en prompt iets bestelde en dan had ze het niet gehoord, verzonken in gedachten als ze was.

'Een rode Chimay,' herhaalde Erik. Nou, dacht Yolanda, voor die hoeft het niet echt. Wellicht nergens zijn zin gevonden dus waarom zou hij zich inhouden. Ze glimlachte verontschuldigend.

'Chimay hebben we niet. De enige trappist die we hier hebben is Grimbergen.'

'Grimbergen is geen trappist. Dat is zoiets als zeggen dat de enige whisky die je hier hebt, Campari is.'

Hij wees haar niet terecht, hij deelde het gewoon mee en Yolanda vond het wel grappig. Ze wist ook wel dat Grimbergen geen trappist is, maar van de baas moest ze het altijd schenken als klanten een trappist bestelden. Toch deed ze dat alleen maar als de klant al flink aangeschoten was. Dan maakte het niet veel meer uit of dat bier nu onder een pijl vandaan was gekomen of niet. Ze nam al een flesje Grimbergen, maar Erik zei:

'Geef me dan maar een gewone pint.'

Hij keek rond en zag dat alle andere vrijgezellen hetzelfde deden. Ze stonden voor zich uit te staren. Niemand praatte. Hoewel. Vrouw 3 en Kerel 5 keken alleen maar naar elkaar. Zodra ze dat doorkregen, stapten ze op elkaar af en nog voor Erik het schuim van de pint aan zijn lippen had gezet, begonnen die twee een heus gesprek. Het begin is altijd weer moeilijk, dacht Erik. En hij hield zijn hoofd ietsje achterover.

Jan-Gert was de etter van de organisatie die Erik aan de telefoon nog had aangemoedigd, die hem in het zaaltje van de Tinseltown welkom had geheten, die hem zijn volgnummer had gegeven en had getoond in welke richting hij van tafel naar tafel moest. Nu haalde Jan-Gert de lijstjes op. Daarop moest iedere vrijgezel zijn of haar best match hebben genoteerd, aan de hand van de in zeven haasten ingevulde verslagfiches die iedereen had gekregen. De meesten hadden hun lijst al afgegeven. Erik verwachtte niets anders dan dat Jan-Gert hem boos zou aankijken als hij de zijne zag,

blanco, en hem dan voorbij zou lopen. Maar tot zijn verbazing bleef hij staan en wenste hij hem veel geluk.

‘Morgen al krijg je een e-mail met de coördinaten van je date, als ze jou ook heeft aangeduid, tenminste.’

‘Wat betekent dit?’ fluisterde Erik, ‘Ik heb helemaal niemand aangekruist. Ik dacht dat jij nakeek welke vrouw en welke man elkaar als hoera-date hadden aangewezen, maar ik heb geen enkele van...’ Jan-Gert bracht zijn wijsvinger naar zijn lippen en zei, ook zo stil mogelijk:

‘Doe me een lol. Je kunt het toch net zo goed proberen? Anders heb je er toch niets aan dat je geweest bent? Ik doe het om jou een plezier te doen. En misschien is er wel een vrouw die door niemand anders werd aangeduid.’ Jan-Gert gaf hem een vettige knipoog, een schouderklopje en verdween. Het satanisch hoongelach en de rookpluim van zwavel fantaseerde Erik er bij. Hij hoefde hier verdomme niets aan te hebben. Hij was alleen maar opgedaagd omdat hij die speed date avond van Lisa en Bob cadeau had gekregen voor zijn veertigste verjaardag. Erik nam zijn jas en maakte dat hij weg kwam.

Vertwijfeld las Erik 's anderendaags de e-mail. Veel stond er niet in. Alleen een naam, een e-mailadres en een gsm-nummer. Daarboven een formule met felicitaties en een opsteker. Het e-mailadres en het gsm-nummer waren van Anna. Vrouw 6. ‘Ik kon er gisteren al geen speld tussen krijgen,’ zuchtte Erik, ‘dat belooft.’

De stoelen waren te hoog en de tafels te laag, zodat Erik er altijd wat voorovergebogen bij zat in de Balatum. Hij hield er telkens pijnlijke ellebogen aan over maar hij zat graag in de Balatum omdat er wel vijf soorten behangpapier waren gebruikt voor de inrichting van het café, en als iemand zich zo veel moeite getroost om het klanten naar de zin te maken, kon je die ijver maar beter belonen. Een jong gezin dat twee tafels verder zat, rukte Erik voortdurend uit zijn concentratie. En zo’n roman van Will Self vraagt toch al een behoorlijke inspanning. Er zat een klein joch in een aangehaakt kuipstoeltje dat zijn gebroebel nog binnen de perken kon houden, maar de vader nam de meeste decibels voor zijn rekening.

‘Lekker hé? Lekker lekker!’ zei hij bij elk schepje van het voer dat hij de kleine oplepelde. ‘Lekker! Lekker!’

Zou je zo’n kind niet meer dan één woord aanleren, terwijl je toch bezig bent? dacht Erik. De vader lachte zo breed bij elke hap dat zijn kind doorslikte, dat zijn eigen honger er vast ook van overging.

‘Gij zijt een lieveke gij, lekker dat dat is!’

De kleine gaf over op tafel.

‘Ja, lap!’ riep de moeder uit. Erik herbegon bovenaan de bladzijde. Bob kwam de Balatum binnen, wuifde, ging bij de bar een biertje halen en kwam bij Erik zitten. Bob zat niet voorovergebogen, het gammele interieur leek wel op zijn maat gebouwd. Hij tastte in zijn broekzak en nam er een kaartje uit met een telefoonnummer op. Hij schreef het over op de achterkant van een bierviltje, waarop iemand anders al een gezicht had gekrabbeld en schoof het naar Erik.

‘Het nieuwe gsm-nummer van Lisa,’ zei hij. Bobs vrouw had net jobs gehopt en er hoorde een gsm van het nieuwe bedrijf bij de wending. Erik draaide het kaartje om en om. Het logo van Vedett stond er op en het slecht getekende gezicht was van een puistige kerel met een baard. Het gsm-nummer was moeilijk te onthouden. Geen ezelsbruggetje te bedenken, tenzij dan dit: alle cijfers kwamen er één keer in voor. Erik stak het bierviltje in een zak van zijn jas, die schuin van de stoel afhing.

‘Heb je mijn Pulse-invite gekregen?’ vroeg Bob en Erik schoof wat ongemakkelijk heen en weer op zijn stoel. Hij had de mail gelezen, maar onmiddellijk besloten om niet op zulke voorstellen in te gaan. Hij kon er zich amper van weerhouden om zich te verontschuldigen toen hij Bob uitlegde waarom niet.

‘We hebben allebei een My Space-profiel, da’s al mooi. Ik heb jaren geleden een Friendsterprofiel aangemaakt, later eentje bij My Space en een Multiply, een LinkedIn profiel en een Facebook heb ik ook. Bob, ik heb nu al meer profielen dan vrienden, wat moet ik met Pulse?’

‘Nou, Lisa heeft die job anders mooi gekregen dankzij iemand die haar op LinkedIn had gevonden...’ probeerde Bob, maar Erik liet het overwaaien. Hij had zich altijd al geërgerd om al die initiatieven die van het wereldwijde internetweb een poel van parochies wilden maken.

‘Ik laat het erbij. Vroeger leek het internet op één groot café waar iedereen uit de hele wereld kon binnenvallen, maar die geest is al lang uit de fles,’ bromde Erik. Bob haalde zijn schouders op.

‘Ik zet overal hetzelfde op. Vier foto’s en mijn cv en dan wat onzin waar ik toevallig aan moet denken. Is dat nu zoveel moeite?’

‘Neen, maar het verschaft mij ook niet zo veel plezier, dus waarom zou ik...’

‘Jong toch, leer eens af om de hele tijd te praten alsof je Olivier De Blunder bent!’

‘Het is Olivier Blunder. En ik praat niet als Olivier Blunder. Dat zou onnozel

zijn, want Olivier Blunder spreekt Frans.'

'Jij je zin, zeurkous.'

Heel af en toe stapelden Bob en Erik dit soort zinnen op tot ze hoog naast een torentje vol ergernis rezen, maar overstappen deden ze nooit. Dat moet iets met vriendschap te maken hebben, dachten ze dan allebei.

'Je gaat Anna toch wel gauw mailen? Of bel je haar liever?' wilde Bob weten. Erik wuifde het voorstel weg.

'Je spreekt haar naam uit alsof je haar kent. Het is leuk dat je me dit cadeau wilde doen, Bob, en ik ben blij dat ik zo'n avondje speed dating eens heb meegemaakt. Het is weer eens wat anders. Maar het is niks voor mij. Dit loopt vast op niets uit. Ik snap ook niet dat ze voor mij heeft gekozen. Ik heb verdorie geen woord gezegd! Er was er ook geen tussen te krijgen. Het leek wel speed talking.'

'Misschien koos ze jou niet eens. Misschien kreeg zij ook een extra game van die Jan-Gerrit.'

'Gert. Hij heet Jan-Gert. Maar: neen. Ik heb hem 's anderendaags meteen gebeld, omdat die gedachte bij mij ook al was opgekomen. En ergens wilde ik er wel zeker van zijn dat dat niet zo was. Hij heeft me ervan verzekerd dat die Anna écht voor mij had gekozen. Ik snap dat niet hoor, zo iemand moet geen man hebben, maar een memorecorder. Jezus.'

Bob grijnsde. Het was natuurlijk Lisa's idee geweest om Erik die speed date van vorige week cadeau te doen. Bob geloofde er eerst niet echt in. Hij had het Lisa nog afgeraden. Een dvd vond hij een veel geschikter geschenk voor Erik, maar aan de andere kant keek hij bijna alleen naar oude b-films en daar kenden Lisa en Bob weer niks van. Maar Lisa had wel gelijk: Erik kwam nooit zijn flat uit en vroeg of laat zou hij dat alleen wonen best beu worden. En gezien Erik geen andere vrienden had, wisten Bob en Lisa ook wel bij wie hij dan zou gaan zeuren. Kon je net zo goed zorgen dat hij een lief vond voor het zo ver kwam.

In zijn hele leven had Erik maar één keer oprecht interesse getoond in een vrouw en dat was Lisa. Hij was het die Bob en Lisa aan elkaar had voorgesteld. Toen Erik en Lisa samen begonnen uit te gaan, schoot het niet zo op met die passionele gevoelens. Erik was gek van Lisa, maar Lisa vond een avondje uit met Erik heel plezierig en de ideale manier om haar gedachten van seks af te brengen. Geen denderende combinatie. De enige keer dat Lisa in het bijzijn van Erik was overgegaan tot flirten, was die keer dat Erik Bob had meegenomen naar een fuif. Na drie pinten was Lisa ongelooflijk geil

beginnen doen en terwijl ze anders een hekel had aan aanrakingen, sloeg ze haar armen en benen tegelijk rond Bob. Erik stond er wat verlegen bij. Wat een rotavond, dacht hij de hele tijd en dan tappen ze hier ook nog eens bier in plasticen bekertjes. Uiteindelijk werd zijn rol gereduceerd tot drankjes halen aan de bar, want Lisa liet Bob op de duur niet eens meer los als ze dorst kreeg.

‘Is ze een beetje knap? Die Anna?’

Erik keek verrast op.

‘Knap? Anna? Dat geloof ik wel.’

‘Jouw type?’

‘Ik heb helemaal geen type. Maar Anna is een mooie vrouw, dat is zo. Leuk figuur, ze lacht niet gemakkelijk maar als ze lacht, is het wel ontwapenend.’

‘Als ze je op straat zou tegenkomen, zou je haar nakijken?’

‘Dat denk ik toch. Jij ook, trouwens.’

‘Hoeveel dagen stel je het nu al uit?’

‘Blijf er toch niet zo over doordrammen, speed dating is heus niets voor mij. Misschien heb ik de mail met haar nummer wel al gewist.’

‘Dat zal wel. Jij bewaart zelfs spam in een folder, wed ik. Je zoekt gewoon uitvluchten om niet te hoeven mailen, braadkalkoen,’ lachte Bob, ‘that’s you all over. Misschien belt zij je wel. Al wordt die kans met de dag kleiner... Jij weet hoe je haar kunt bereiken en je weet dat ze in jou geïnteresseerd is. Wat maakt het dan uit dat je haar hebt ontmoet tijdens een speed date?’

‘Ik ben de slechtste dater ter wereld, Bob. Als ik een vrouw mee uit neem en er komt zo’n flurk over ons tafeltje leunen die snijbloemen per stuk verkoopt, is de kans groter dat ze in zijn bed eindigt dan in het mijne.’

Bob hield zich die eerste avond met Lisa nog een beetje in uit piëteit voor zijn maat, per slot van rekening waren ze oude schoolvrienden, maar gezien zij voortdurend al haar ledematen rond Bobs lijf hield als een octopus met scheidingsangst, begreep Erik vlug wat er loos was. Rond middernacht was hij geruisloos afgedropen terwijl Lisa en Bob in de donkerste hoeken van de fuifzaal driftig doorgingen met kennismaken en toen hij ’s anderendaags rond tien uur Bob thuis probeerde te bellen, was hij helemaal niet verbaasd geweest dat er niemand opnam. Erik en Bob hadden er geen ruzie over gemaakt en waren vrienden gebleven. Erik en Lisa ook. Toen ze gingen trouwen, was Erik eregast op het vrijgezellenfeest van de ene en aanwezig op dat van de andere. Hij had voor het trouwfeest een toespraak geschre-

ven vol vicieuze hatelijkheden, maar omdat geen van de vrienden van Bob afwist van diens problemen met bedwateren en niemand van Lisa's vriendinnen ervan op de hoogte was dat ze ooit een non had willen worden, dacht iedereen dat het om te lachen was. En op de duur Bob en Lisa ook. Hij had die twee flink zien veranderen in de jaren die volgden. Koppels veranderen meteen als ze kinderen krijgen. Een avondje uit wordt een grote uitzondering, hun huis wordt het middelpunt van de wereld, ze luisteren alleen nog maar naar muziek die al bestond voor ze twintig werden en ze gaan steeds vroeger naar bed. Om te slapen. Bij Bob en Lisa was het precies zo gegaan. Alleen hadden zij nooit kinderen gekregen. Saai worden is gewoon een kwestie van concentratie. Erik testte Bob soms. Dan zei hij bijvoorbeeld: 'Heb jij die nieuwe van The Bulldozers al gehoord?' En dan zei Bob schouderophalend dat het zijn ding niet was. Terwijl Erik die bulldozers gewoon had verzonnen. Zo was Bob het ook al drie keer ongelooflijk met Erik eens geweest toen die beweerde dat *Running Backwards to Birmingham* een grote kanshebber was voor de Oscars van 2008, zonder dat hij in de gaten kreeg dat die film niet eens bestond.

Bobs gsm biepte de intro van *We're From Barcelona* van I'm From Barcelona. Bob nam het gesprek met een verontschuldigende blik aan – 'het werk', lipte hij. Erik knipoogde en ging naar het toilet. Hij las er de nieuwe graffiti en plaste. Nadien waste hij zijn handen en droogde ze onder de warmeluchtblazer. Daarna nam hij het briefje waarop hij het nummer en het e-mailadres van Anna had genoteerd uit zijn broekzak. Anna De Keyser stond er boven, al kon alleen Erik dat opmaken uit het lelijke en haastige handschrift. Hij dacht er plots aan dat zijn gsm in zijn jaszak stak, in de jas die in het café over de stoel geslagen hing. Hij vouwde het briefje weer op. Bob was nog aan het praten, maar deed teken dat het telefoongesprek bijna voorbij was. Hij gaf steeds kortere antwoorden tot hij nogal abrupt afscheid nam en de gsm opborg.

'Je zou toch denken dat ze zulke dingen zelf kunnen oplossen,' mompelde hij. Erik knikte en glimlachte alsof het hem wat kon schelen. Anna kwam niet meer ter sprake. Enkele glazen en flink wat small talk later namen de twee vrienden afscheid. Op de stoep van de Balatum botsten ze zowat op Herman. Erik had een hekel aan Herman, die alleen maar over motorfietsen leek te kunnen praten en daarvoor helaas zijn valhelm afnam. Bob was een gemiste motard en deed niets liever dan voor publiek spelen als Herman zijn wilde verhalen bovenhaalde – hij aarzelde dan ook geen moment toen die voorstelde om nog even iets te drinken in de Balatum. Niet echt een café

waar Herman vaak kwam, maar het was natuurlijk wel erg dichtbij. Erik zocht een uitvlucht om aan de dreiging te ontsnappen en wandelde weg nog voor Bob en Herman goed en wel het café binnen waren. Dat wordt vast weer een urenlange monoloog over wheelies, mislukte tatoeages en volgekrabbelde gipsverbanden, dacht Erik. Hij was blij dat hij er niet bij hoefde te zijn. Nergens beter dan thuis. Tenzij je Herman op bezoek kreeg.

Erik kwam een kwartier later thuis, schopte onmiddellijk zijn schoenen uit en hing zijn jas aan de kapstok. Het Vedett-viltje nam hij uit de zak. In de keuken nam hij een bierglas uit de kast. Hij spoelde het onder de kraan en schonk meteen een sterke blonde. Erik logde in voor hij ging zitten en zette het biertje neer op veilige afstand van het klavier. Het bierviltje met Lisa's nummer nam hij uit zijn jaszak en hij legde het onder het glas. De computer zoemde, het e-mailprogramma startte op. Zeven nieuw binnengekomen berichten verschenen naast een blauw bolletje bovenaan de lijst. Een mail van de boekhouder, een advertentie voor een workshop, een vraag van zijn broer en vier keer spam.

81% discount Coupon #LOxG.

Spuer Viarga wiill sovle yooour probelms with recharges.

Free fn r Levitra gl Capsules dzm.

Milf gets Fuckef hardcore doggystyle on Sofa.

Geen mail van Anna. Misschien moest hij wel de eerste stap zetten, hij was tenslotte het mannetje. Erik nam het briefje erbij waarop hij het nummer en het e-mailadres van Anna had genoteerd. annadk047@gmail.com 0487-51.74.12. Hij klikte op 'nieuw bericht' en opende een scherm. Dan deed hij een tijdje niks. 'Het begin is moeilijk,' zuchtte Erik terwijl hij nadacht over een openingszin en alvast het e-mailadres intikte, 'altijd opnieuw'. Hij dronk van het glas bier en zette dat naast het bierviltje op tafel. Dat zou vast een rand geven. Dan draaide hij het viltje om met het logo van Vedett naar beneden. Hij nam zijn gsm en tikte het nummer in dat op de achterkant stond geschreven. Tien verschillende cijfers in één nummer, dacht hij. Je zal het altijd zien. ■

Bob Van Laerhoven

De vrouw die van Dante hield

Voorpublicatie

De vrouw die van Dante hield is een coming of age-roman met thrillerallures en een ironische kijk op een getroebleerde jeugd in een godvergeten Vlaams dorp. 1970. De Beatles brengen Let it be uit. De 16-jarige hoofdpersoon in het Kempense grensdorpje Ravels heeft een broeierige verhouding met de vrouw die van Dante houdt. Ze is getrouwd en dubbel zo oud. Hun neurotische seks werkt verslavend. Toch is hij ook verliefd op het ongenaakbare buurmeisje 'Koperen Gaby'. Hij verzint allerlei listjes om Gaby binnen te doen. De situatie wordt er niet eenvoudiger op wanneer hij stiekem getuige is van de perverse marteling van Rocco, Gaby's zwakzinnige broer. Hij is bang dat Rocco hem als schuldige zal aanwijzen en ontwerpt geniepige plannen om Jean-Marie, notariszoon en schrijver in spe, te chanteren om hem een alibi te verschaffen. De hellekringen van Dante sluiten hem steeds nauwer in. Een escalerende vete met undergroundfiguur Skullfuck zorgt voor een dramatische afloop. Er vallen doden, maar niet degenen die hij verwachtte.

1

Vroeg of laat moet je terug naar de plaats waar het begon. Mijn haren hebben de kleur van vissschubben gekregen en passen na al die jaren bij het water van het Kempense Kanaal.

Onder een hemel van gebarsten tin kijk ik naar de ruïnes van de oude steenbakkerij. Op mijn leeftijd besef je dat het niet de jeugd is die macht op je uitoefent, maar de beelden uit je jeugd. Al de personages die je geweest bent staan als terracotta krijgers, zwijgende getuigen van een eindeloos slagveld, in catacomben op je te wachten. Eén van hen was ik op mijn zestiende toen ik, gechaperonneerd door mijn grote broer, die geen enkele belangstelling voor me koesterde, op een zomeravond naar een optreden ging van een Argentijnse zangeres in een grote tent aan de vaartkant. Mijn achttienjarige broer had een liefdesrelatie met Duitse bieren en mikte op een

snel hoogtepunt. Van hem had ik nauwelijks last. De zangeres was groot en blond en angstaanjagend in haar strakke, glanzende jurk. Ze zong over blikkerende messen in nauwe steegjes, schemerige voiles en scheefgetrokken hoeden. Haar stem bezat een subtiel weeklagen dat me ongedurig maakte. Ik keek naar de stelletjes die op een houten vlonder de tango dansten. De meeste bewogen potsierlijk, hoekig als botte scharen. Het contrast met Koperen Gaby en haar vader Giovanni kon niet groter zijn. Voorhoofd tegen voorhoofd, middel tegen middel. Twee lichamen die om elkaar slopen. Een muzikaal schaakspel. De manier waarop Giovanni en Gaby als vraagtekens bogen op de maat van de muziek zorgde ervoor dat ik op hen wilde toestappen om hen met een onverhoeds gebaar, hakkend als een wapen, te scheiden. De stem van de zangeres werd hees en steels.

Muchachos!
Si cualquiera de estas noches
Me ven llegar al cafe
Tambaleando medio colo
Babeando y hablando solo
i no me pregunten por que!

Gaby had het liedje vaak genoeg voor me gezongen. Ik kon het bijna woord voor woord meezingen. Maar de liefde maakte me niet dronken of gek van lust. Ze maakte me giftig en achterbaks en joeg me op de vlucht.

2

Ik was nog geen zeventien, maar ik bezat een palmares. Ik had Leren Rita op haar rug gelegd en de vrouw die van Dante hield. Ze hadden het geweld gevoeld dat in mij verborgen zat. Het had hun adem sneller doen gaan. Intuïtief wist ik echter al dat mijn brutale kunstjes te rechtlijnig waren voor een jonge vrouw zoals Koperen Gaby.

Baggerend als een dronkenman liep ik door een haag van wilde rodo-dendrons en een groepje dennenbomen. Ze sloten het openluchtpodium af van een grijsstalen garage waar de vorkheftrucks en bulldozers van de steenfabriek werden gestald en onderhouden. Tussen de bomen werden de zoeklichten van het podium kleiner wordende lichtsnippers, net kwijnende elfen. In het kleine bos viel er een stilte die je in nachtelijke lege kerken of

stationshallen vindt. In de boekhandel van Gaby's vader Giovanni had ik de dag daarvoor, kriskras bladerend, de levensopvatting van een boeddhistische monnik gelezen. Zijn foto stond naast het verhaal. Met zijn spleetogen zag hij er onbetrouwbaar uit. Volgens hem had elke mens zes levens. De kans was klein dat je tijdens die zes pogingen echt een mens werd. De meeste stervelingen bleven steken in het stadium van de mensduivel. Op dat moment, tijdens die herfstnacht in 1969 wilde ik een mensduivel blijven. Hij is minder kwetsbaar.

3

Het gelach had mij moeten waarschuwen. Het geluid kwam uit de garage. De stalen schuifdeur stond op een kier. Er brandde licht, een vuile tl-buis boven een lange werkbank links. Ik zag eerst de schaduwen, vloeiend en springerig als indianen rond een kampvuur. Het lachen had plaatsgemaakt voor een monotoon laag gejang, een geluid dat ik overal zou herkennen. Rocco, de zwakzinnige zoon van Giovanni en de broer van Koperen Gaby, maakte dat geluid wanneer zijn vader hem bang maakte of sloeg.

Ik glipte naar binnen op het moment dat er drie rugen naar mij gekeerd waren en drukte me tegen de naar natte zavel ruikende band van een bulldozer. Het waren de rugen van Zotkop Eddy en twee jongens die ik vaag kende. Zotkop, een leeftijdsgenoot van mijn broer, had zijn bijnaam gekregen na een gevecht met drie gendarmen in een baancafé in Baarle-Nassau. De verwondingen van de drie gerechtsdienaars waren, zoals het hoorde in de orale traditie van Ravels, bij elke vertelling gegroeid.

Ik herinner me de leren jas van Zotkop en zijn lange, blonde krullen, maar ik kan me zijn benige gezicht niet meer voor de geest halen. Zijn twee metgezellen waren donkere schimmen beschenen door een flakkerend licht dat af en toe een oog of tanden deed oplichten. Wat ze schreeuwden is verloren gegaan in de zeef van de tijd.

Rocco lag tussen hen in, gekromd als een onderdanige hond. Zijn flanken gingen gejaagd op en neer. Rocco's broek en onderbroek slobberden om zijn knieën. Zijn korte, dikke geslachtsorgaan zag er bedorven uit, overwoekerd door schaamhaar dat in het harde licht de kleur van staalwol had. De drie plaaggeesten schopten het sidderende lijf. Iedereen in Ravels wist dat de 14-jarige Rocco graag in het openbaar de broek afstak en vervolgens zijn spellement aan voorbijgangers toonde. Wanneer die mannelijk waren,

kwam er mouvement in het spellement. Omdat Rocco de dorpsgek was, werd hem die afwijking niet zo zwaar aangerekend als bij iemand die volledig bij het verstand was. Zijn drie belagers hadden afkeer van de gelijkgestemde liefde. Hoe meer Rocco ineendoek, hoe venijniger de trappen werden. Een laars raakte zijn hoofd. Een schel keffen was het gevolg. Het geluid zweeptte de jongens op. Ik bleef staan waar ik was, de toekijker die ik heel mijn leven geweest ben. In gedachten sprong ik met hen rond het machteloze lichaam, vervuld van een drift die hunkerde naar bloed. Mijn handen kromden zich, mijn nek verdween tussen mijn schouders.

Zotkop sleurde een stalen persluchtfles met een darm en een nippel dichterbij. Zijn twee secondanten pinden met hun gewicht Rocco's lijf tegen de betonvloer. Zotkop sloeg met de nippel op de billen van de zwakzinnige jongen, een fel geluid als een zweepslag. Vervolgens stak hij met een grom de nippel in Rocco's aars. Zotkop draaide aan de geelglanzende knop op de stalen fles. Het gesis van de perslucht werd overstemd door een schreeuw die opsteeg naar de nok van de loods. We verstarde alle vier. De kreet stierf met een laatste jammerklacht uit. Alsof dat een signaal was, renden de vetkuiven en de krullenman de loods uit, giechelend, elkander op de schouders meppend.

De tinteling in mijn ledematen en in mijn buik kan ik nog altijd voelen. Op dat moment stierf in mij het geloof in een rustig en fatsoenlijk leven, de hoop dat dit bestaan zin heeft, het verlangen om aardig gevonden te worden. Toen ik op Rocco toeliep, lag hij opgerold op de cementen vloer. Hij snoof gejaagd door de neus zoals dieren die pijn lijden.

'Gaaf het, Rocco?' zei ik. Zijn woordenschat was beperkt, maar hij begreep eenvoudige vragen en bevelen.

Rocco opende één oog. Door een kwaadaardige verandering die zich in mijn lichaam en geest had voltrokken, werd het een cyclopenoog dat een duister lot op me wierp. Voor de eerste keer in mijn leven hoorde ik de innerlijke stem van een demon. Ze klonk niet steels, of vanuit een diepe, donkere put zoals je in verhalen kan lezen, maar helder, vol en aangenaam met een zijdezachte kwaliteit, als de aanraking van een veer.

Waarom verlos je hem niet uit zijn lijden? Zo'n jongen is dood beter af. Het zou zo makkelijk zijn, vol mededogen. Anderen zouden boeten in mijn plaats. Ik zou nooit ontdekt worden en waarlijk vrij zijn om vanaf dat moment in mijn leven te doen wat in mij opkwam, zonder remming of angst.

Ik zou het gedaan hebben omdat het zo bevredigend leek, maar Rocco's snuiven werd intenser. Ik kreeg de indruk dat de geluiden die hij maakte afkomstig waren van een beest dat zich klaarmaakte om me aan te vallen. Ik voelde

een scherpe prikkel langs mijn ruggengraat, als een duw die ik niet mocht negeren. Met stramme knieën liep ik de loods uit zonder om te kijken. Later, op weg naar huis, zei mijn dronken broer dat ik veranderd was. De volgende keer, zo besloot hij, moesten we maar eens zijn weed uit Tilburg roken om goed high te worden. Hij wist niet dat ik dat al was. ■

Donderdag 26 juni om 20 uur

voorstelling zomernummer 99 van *Gierik & NVT*
'(Journalisten als) reporters van fictie'

in de Lessius Hogeschool, Departement Toegepaste Taalkunde,
campus Sint-Andries (Belpairezaal), Sint-Andriesstraat 2, 2000 Antwerpen

Programma:

een berichtgeving over schrijvende journalisten,
een (uit het hoofd) geleerde inleiding,
een muzikale bekendmaking, een actueel aanbod van literaire fictie

Medewerkende journalisten aan het zomernummer 99:

*Geert Stadeus, Stefaan Van Laere, Salah Hassan, Jetteke van Wijk,
Dirk Draulans, Bob Van Laerhoven, Christiaan Weijs,
Peter Mangel Schots, Louis Van Dievel*

Nadien: glas der redactionele vriendschap

Stefaan Van Laere

Twijfels

Luid, maar toch ietwat gegeneerd handgeklap vormt de ritmische begeleiding bij de intrede van de brede pluimhoeden. De meisjes hebben veren op de kont gekleefd en wentelen over het podium, klaar om fel van zich af te bijten. Geen katjes om zonder handschoenen aan te pakken. Koket en zwoel zoals altijd. MaBelle blaakt van het zelfvertrouwen. Het podium beheersend, met ogen die vuur kunnen schieten. Ze voelt zich als een vis in het water. Dat denken we toch, want de toeschouwers kunnen niet in haar hoofd kijken.

De gladde lederen zooltjes van de danseressen glijden soepel over de parketvloer. De zaal baadt in rood fluweel. Kitsch, schrijft de recensent van de lokale krant driftig in zijn notaboekje, stiekem in het halfduister. Hij omcirkelt het woord nog eens extra en laat een diepe zucht ontsnappen. Hij zet een vriendelijk gezicht op omdat de p.r.-verantwoordelijke van *La Vie en Rose* hem een nieuw drankje van het huis serveert, de cocktail d'amour die vooral goedkope schuimwijn en grenadine bevat. De lafaard, hij zit nu al in gedachten een vernietigend stukje te schrijven dat voor veel gegrinnik bij de lezers zal zorgen. Net goed, hadden ze hem maar niet naar dit nepspektakel moeten sturen. De vuurdoop voor elke nieuweling op de redactie, realiseert hij zich. En dat de Dienst Feestelijkheden hiervoor de logistiek verzorgt, het is godgeklaagd.

Een strookje licht ergens in het donker van wat een muur moet zijn, verraaft waar de kleedkamer zich bevindt. Lulu wikkelt voor de spiegel gracieus een ragfijne sluier rond haar hoofd die haar vuurrode lippen niet helemaal kan verbergen. Ze wurmt zich met ingehouden adem in haar nauwsluitend kleed en schudt de vulling van haar beha nog wat extra op.

Deze show, fezelt een heer in het publiek nors tegen zijn dame, is een schande voor de maatschappij. Een gezwel dat tot aan de wortel verwijderd dient te worden.

Dat heeft hij iets te luid gezegd. Een potig manwijf sleurt hem achter zich aan naar buiten. Hij is te perplex om te schreeuwen. Zijn voeten bengelen tevergeefs wat na op het parket. Ze vallen dan stil en onderstrepen zijn lijdzaam protest. Waarom heeft hij de vrijkaarten ook aangenomen.

'Damen und Herren!' zegt MaBelle pathetisch, maar in deze omgeving klinkt

het passend. Haar Duits accent is ietwat geforceerd. 'Welkom op de wereld-première van onze nieuwe, wervelende show!'

De rest van haar betoog gaat verloren in het nerveuze joelen van de toeschouwers die dat doen omdat het zo hoort. Een van de obers loopt met trippelende pasjes rond in de zaal en gromt naar iedereen die niet applaudisseert. Hij grijnst naar het meisje dat zachtjes haar vriendin zoent. De jongen die twee stoelen verder oubollig ouderwets zijn verloofde omhelst krijgt het boze oog.

In de kleedkamer krabt Lulu zich uitgebreid onder de stekelige pruik en schooit Marlène een sigaret af. Ze vraagt zich af hoe ze het in dat donkere, tochtige gat volhoudt.

'Nog steeds zenuwen,' klaagt Lulu, 'en dat na alles wat ik al meegemaakt heb.' Ze wandelt nerveus heen en weer. Het geluid van haar voetstappen weerkaatst gedempt als een verkouden echo.

'Het komt allemaal best in orde, meid', zegt MaBelle met een net iets te zware stem. Ze heeft harde, grote lippen die ze soms zonder reden in een beredeneerd gebaar naar voren tuit, als herinnert ze zich plots dat dit van haar verwacht wordt.

Lulu mixt zichzelf een rijkelijke cocktail en morst op haar kleed. Ze krijgt hartstochtelijk. MaBelle lacht hartelijk met de jammerklachten van haar compagnon. Lulu maakt door hardnekkig wrijven de vlek alleen maar groter. Ze stroopt het kleed van haar lijf. De twee dikke proppen vallen met een lompe plof op de grond. Zo is dus het leven, hoog tijd dat ze er een docusoap van maken.

De eerste noten van de muziek worden met dreigende basklanken door de boxen gejaagd. MaBelle moet zich reppen. Ze holt het podium op, dat doet duidelijk pijn aan haar zware boezem. Ze verschijnt in een tuniek die haar bekoorlijkheden tot hun recht laat komen. In deze scène speelt ze een Romeinse echtgenote die aan de hand van haar minnaar door de tuin wandelt. Hoe lieflijk allemaal. De man straalt gevaar uit en laat zijn glimmende spieren rollen. De echtgenoot verschijnt, de twee rivalen strijden op leven en dood terwijl MaBelle in zwijm valt. Het publiek lacht en juicht waar het moet. De obers blijven kleurrijke drankjes serveren die mierzoet smaken, spul dat de volgende dag het aspirineverbruik danig de hoogte zal injagen.

De strijd is afgelopen. MaBelle laat zich op het tweede plateau door haar minnaar uitgebreid zoenen, de ware liefde heeft overwonnen. Daar zaten de mensen op te wachten. De handen gaan driftig op elkaar. Even krijgt men een glimp in MaBelles décolleté, net lang genoeg om te twijfelen. Echt vlees of niet?

Het genot op de planken gaat over in kirren en kronkelen. De acteurs verdwijnen achter het doek, genietend van de bijval. MaBelle moet haar medespeler van haar lijf houden, zo verdiept die zich in zijn rol.

‘Nu niet, schat,’ kreunt ze, ‘je brengt me helemaal in de war. En ik moet straks weer op.’

Intussen probeert Lulu op weg naar de spotlights haar zenuwen te overwinnen. Die gieren in haar keel. Als dat maar goed afloopt, denkt ze. De solo die ze in het tweede bedrijf na lang aandringen mag zingen, slaat nu al in haar buik. Achterin speelt een vergrijsde pianist op zijn gammel instrument deuntjes vol nostalgie. Hij knikt het publiek eerbiedig toe.

‘Lulu’ klinkt in ieder geval heel wat leuker dan Joris. God, wat haatte ze die naam.

‘Ik begrijp er gewoon niets van,’ grient Joris’ vader hoofdschuddend, ‘moet ons dat nog overkomen. Het is altijd een speciaal geval geweest, dat kan ik u verzekeren. Moeder moeder, wat hebben wij toch op de wereld gezet.’

De discussie is wat hem betreft gesloten. Met zijn bruine nicotinevingers slaat hij zorgvuldig de krant om. Hij loert over de randen van zijn leesbril. Zijn vrouw zit in de keuken, ze huilt niet meer, want de tranen zijn op.

Op straat bewegen enkele kinderen zich op rolschaatsen voort, ze hebben er geen aanleg voor. Hun houterige televisierug staat krom. Een jongen zoent een meisje, boy meets girl. Joris heeft er geen aandacht voor. Hij leest in een oude schoolagenda de opmerkingen van de onderwijzer en lacht luid.

Je moet je dringend vermannen, Joris. Niet over je heen laten lopen. En doe toch eens wat meer aan sport!

Het water van de douche heeft een licht verroeste kleur. Maar dat geeft niet. Wat telt is te kunnen huilen en te slapen met wie je zelf wil.

Lulu plukt in het doosje met de valse wimpers. Met een roller werkt ze wat weerbarstig vet op de dijen weg. Het aanrecht staat vol afwas, maar dat wil ze niet zien. Ze begint zichzelf zowaar een beetje mooi te vinden. Nog zestien dagen.

De waterketel fluit. Ze zet thee en denkt aan vroeger, toen Joris in de tuin vadertje en moedertje speelde met een vriendje. Hij wilde mama zijn. Hij zong de pop met een schor stemmetje toe, slaap kindeke slaap. Lang geleden, toen MaBelle nog een vieze dronkaard was die een hoog lachje instudeerde en het haar van zijn bonkige benen schoor.

Ik ben wie ik ben, denkt Lulu hardop, maar de ober geeft professioneel geen kik.

Moeder blijft haar halsstarrig Joris noemen, dat zal nooit veranderen. Die naam is een litteken dat wel kan worden weggestopt, maar soms weer openbarst, als de weerbarstige wonde van een operatie.

Het strand komt in feite nog te vroeg. Maar de juiste gebaartjes zijn er al en dat weegt ruimschoots op tegen al die blikken. Ze zet haar brutale blik op, keurig ingestudeerd is dat.

Ze is lui en gulzig naar het leven. En voelt zich niet meer pervers, schaamteloos kijken haar ogen de wereld in. Maar de onzekerheid knaagt aan haar hart. Ze vraagt zich af waarom haar binnenste zo dor aanvoelt. En probeert tevergeefs weer dat verrukkelijke gevoel van de eerste keer zonde tegen de natuur op te roepen.

Laurent heette hij.

Ze kan zijn geur moeiteloos weer oproepen. Gelukkig was er de steun van MaBelle, die dat alles zelf ook had meegemaakt, lang geleden, toen er nog niet eens een woord voor bestond.

'Bedenk, er is geen weg meer terug,' zei ze. Haar bewegingen hadden iets bestudeerd. De lange sigaret in het mondstuk, de vingers die in oneindige rood gelakte nagels overgingen, scherp en klaar voor de aanval. Haar ogen hadden een spiedende, schuwe glans.

Geduld is een schone deugd, weet Lulu. MaBelle is vriend en vriendin tegelijk, binnenkort zullen we ongegeneerd samen kunnen giechelen en kletsen. Maar eerst mijn act onder de knie krijgen.

Ze krijgt braakneigingen, een gevolg van de medicatie. De ware schoonheid vereist afzien en doorbijten, getuige daarvan MaBelle die na al die jaren nog altijd jaarlijks op consultatie bij de specialist moet.

Alles aan haar is kunst, zegt ze. De show, de wangen, de onderbuik.

'Jawel, een kunstkut!' zegt Johanna platvloers, alsof ze het over een vals gebit heeft. Ze was vroeger een stoere glazenwasser en krijgt er nu een kick van voor de verandering zelf door de mannen nagefloten te worden.

Je hoeft niet meer naar Casablanca, weet MaBelle. Ook dichterbij worden tegenwoordig wonderen verricht. Ze heeft Joris doorverwezen naar een adres in Amsterdam. Twee terreinverkennerende visites leidden tot een langdurig intiem gesprek waarbij naar de diepste diepten gepeild werd.

'Je bent toch wel echt-echt zeker, hé, Joris?'

'Noem me maar Lulu, meneer!'

De definitieve afspraak werd vastgelegd: 17 september, dag van de verrijzenis.

Het afwachten wil Joris alleen doen.

Wat er tijdens die jaarlijkse controles gebeurt, komt Lulu ondanks herhaald aandringen niet te weten. Het is meer dan een checkup maar MaBelle lost weinig of niets. 'Af en toe een kleine correctie om het koetswerk intact te houden, meer niet.'

Hoe dichterbij de dag komt, hoe trager de uren wegtikken. Haar lichaam wordt steeds meer een gevangenis.

De ober brengt lusteloos geeuwend een zoveelste witte wijn. Hij kauwt op een muntje terwijl hij Lulu zonder schaamte van kop tot teen bekijkt. Hij heeft er hier wel meer van dat slag gezien en verbaast zich over niets meer.

Marlène houdt zich bezig met het bijstiften van haar lippen en leest tussendoor verveeld in haar doktersromannetje. Dokter John kust verpleegster Rebecca passioneel in de linnenkamer.

Haar nieuwe naam is nu eindelijk officieel. De job als verpleegster heeft ze maar een korte tijd volgehouden, weggepest als ze werd. Ze treedt mee op in de show van MaBelle als liefvallig herderinnetje. En toch is het een krenge, weet Lulu, een van het soort dat het bloed vanonder je nagels pest.

'Afrekenen bij ontvangst,' zegt de ober en hij slikt nog net het woord sloerie in. Altijd beleefd blijven tegen de klanten. Lulu zet een onvrouwelijke blik op. Even overweegt ze om Joris weer op te roepen, dat irritante kereltje dat zijn frustraties op zijn medemens uitwerkt en vijf jaar op de karateles zat. Maar dat past niet bij haar nieuw imago.

De ober wacht nadrukkelijk op zijn geld. Ze gooit het verfrommelde briefje van twintig euro naar zijn kop en mist maar net. 'Hier jongen, koop je met de rest maar iets leuks. Een dik touw of zo, en een stoeltje om op te gaan staan.' Op het damestoilet slikt ze snel enkele pillen, snuift aan een flesje. Het gaat meteen weer beter.

Waardig verlaat ze het café. Waarom komt ze hier ook. Buiten is er nog wat zon over. Leuke verrassing is dat Mick tegen haar aanbotst.

'Hé, wie we hier hebben!' Hij is echt blij. Zijn vingers spelen afwezig met een versleten paternoster, maar onderbreken dat werk even om haar bij de heupen vast te pakken. Een stevige zoen volgt.

'Zenuwen?'

Ze knikt.

'Maak je geen zorgen. Alles is al betaald. Het komt best in orde.'

Ze voelt zich verplicht zich dicht tegen hem aan te drukken. 'Mijn beschermengel. Als ik jou niet had.'

Hij streelt Lulu's haren zachtjes. De pruik knettert onder zijn ruwe vingers. 'Ach, het is maar geld,' lacht hij. Met de houding van Sinterklaas, vrijgevig als altijd.

‘Mijn stoere beer.’

‘Mijn broze poppetje.’

Voor hem wil ze dat best zijn. In ieder geval toch voor een tijdje, want hij is een schat. En ze voelt zich schuldig omdat ze in koelen bloede overwogen heeft hem te dumpen, want hij heeft uiteindelijk toch voor de centen gezorgd.

En natuurlijk wandelt Mick mee tot in de kleedkamers, dat is zijn goed recht. Ze is hem wat verschuldigd. Hij zoent haar ietwat mollige buikje, kijkt ondeugend even onder het rokje. Geestelijk is ze al helemaal Lulu, nu de rest nog.

‘Nou, als dat ons vrolijk koppeltje niet is,’ kirt Johanna in dat afschuwelijk Hollands taaltje van haar. Ze komt voor de zoveelste keer naar de show kijken en kan de liedjes al meezingen. Ze is supervrouwelijk gekleed, maar stapt nog altijd op zijn Johans. Met een kennersblik taxeert ze Lulu en moet toegeven dat die al verder staat. Veel wordt er niet gezegd. Lulu negeert dat kutwijf liever.

‘Niks van aantrekken,’ fluistert Mick haar in het oor, ‘ik wil dat rund zelfs nog niet naaien als ik in een jaar lang niemand heb gehad!’ Dat wil wat zeggen, want Mick hengst er maar op los. Zolang het maar bizar is.

‘Dank je schat,’ lacht ze bevallig. Voor de spiegel probeert ze haar danspasjes uit en hanteert een banaan als micro. Mick besterft het bijna.

‘Werkelijk, je bent om meteen op te eten,’ kreunt hij. ‘Snel lieveling, dat podium op. Voor ik me niet meer kan bedwingen. Je krijgt ze allemaal plat.’

MaBelle heeft geen tijd om naar het geleuter te luisteren. Ze stormt binnen en wringt zich haastig in haar pak. Het schminken moet dan maar lukraak, want de cassette is al gestart.

Mick werpt nog een paar kushandjes en gaat dan op zijn ereplaats in het publiek zitten. Hij heeft graag dat iedereen hem goed ziet, en wuift minzaam, als een maffialeider naar zijn onderdanen. Een oudere heer stoot hem aan.

‘They all are kinky, those little bastards.’ Gnuivend bladert de man in zijn programmaboekje en applaudisseert net zo goed bij het verschijnen van MaBelle.

De show verschilt in niets van de vorige. Toch zit de sfeer er goed in. De zaal joelt en lacht en er wordt stevig gedronken. MaBelle houdt als uitgekookte zakenvrouw de toegangsprijs laag, maar laat de show drie volle uren duren. En warm dat het is. De schenkbladen met veel te dure cocktails gaan de hele zaal door.

En daar is Lulu. 'That's my baby!' stoot Mick zijn buurman enthousiast aan. Die tuurt ingespannen door zijn dikke brillenglazen, kan Lulu niet goed inschatten en besluit haar het voordeel van de twijfel te gunnen.

'Lang niet slecht,' prijst de man, 'lang niet slecht!' Hij biedt Mick een drankje aan en terstond zijn ze kameraden.

'Ik ben John.'

'En ik Mick. Hi, John.'

'John Wayne,' zegt de man met een geforceerd zware stem. Hij knipoogt.

'Mickey Mouse, voor de vrienden,' antwoordt Mick, hij klinkt plots even schriel als het goudmijntje van Walt Disney. Ze bezegelen hun kersverse broederschap met nog meer cocktails. En verliezen geen seconde Lulu en Marlène uit het oog. Die twee voeren een sprankelend nummertje vrouwenliefde op. Lulu speelt de dominante meesteres, Marlène laat zich de strelingen welgevallen en kronkelt angstig voor de knallende zweep. Daar hebben de toeschouwers op gewacht. Hoeden vliegen de lucht in, sjaals volgen. Een meisje aarzelt of ze haar beha op het podium zal gooien en doet het uiteindelijk toch.

John vertelt snikkend het verhaal van zijn leven. Getrouwd geweest, drie kindjes, een zorgzaam vrouwtje en dan de kolder in zijn kop. Hij snikt dat hij een zondaar is. Mick tuurt in zijn glas dat niet lang leeg blijft.

'Yes, I know the feeling.' Zoals altijd wanneer hij over vroeger praat, spreekt hij Engels. Maar genoeg over het verleden nu, terug naar vandaag, pluk de dag, denk aan Lulu die op het podium alleen voor hem staat te zingen. *I will always love you.*

John lalt dat hij dronken is. Maar Mick heeft geen oor voor hem. Niet nu Barbra op het toneel verschijnt. Aan dat wezen heeft hij alleen maar goede herinneringen. De vakantie in Italië was één zwoele liefdesdroom. Ze geeft Lulu en passant een tongzoen, dat gaat er altijd in als koek. Barbra is daar niet vies van. MaBelle heeft haar uitgekozen omwille van haar weelderige vormen. Barbra heeft er niet lang over moeten nadenken, ze wilde kost wat kost een kingsize boezem omdat ze dan tien mannen aan elke vinger zou kunnen hebben.

Lulu staat nu alleen op de planken. Dit is haar moment. Ze krijgt iedereen op de knieën met haar vertolking van Edith Piaf. De straatmus van Parijs, mompelt John ontdaan. Hij begint te grien. Zijn gelaat wordt lijkleek. Hij heeft teveel slechte drankhuizen bezocht om nog gered te kunnen worden. Dat wil hij ook niet. 'Ik ga naar de hel.' Tussen twee happen applaus door liggen zijn handen lusteloos op zijn schoot.

'Enne, is die Lulu van je goed, je weet wel?'

‘Eerste klas,’ antwoordt Mick zonder aarzelen. ‘En ze wordt binnenkort nog beter.’

John denkt diep na over dit raadsel. Hij vraagt geen verdere uitleg en vindt zichzelf een lafaard.

Het zachte tromgeroffel op het podium maakt geen deel uit van de gebruikelijke show. Mick kijkt verbaasd op. En de lichten gaan ook al uit. Het wordt muisstil in de zaal. Alleen de schijnwerper op Lulu brandt nog.

‘Mag ik even uw aandacht.’ Gevoel voor dramatiek heeft ze wel. Iedereen hangt aan haar lippen. De trommels roffelen verder in een opzweepend ritme.

‘Beste mensen! Dit is mijn allerlaatste voorstelling!’

De oh’s zwellen aan tot een woest koor. John doet er in het publiek nog een schepje bovenop. En Lulu wacht, wacht tot de spanning ondraaglijk wordt. Ze geniet.

‘Maar! Maar!’ Ze laat de ondraaglijke spanning nog wat aanzwellen. ‘Maar! Ik kom terug! Nieuw en herboren, uw Lulu voor altijd.’

Het gejuich klinkt als een bevrijding. Mick voelt zich vanbinnen warm worden.

‘Dus kijk nog eens goed! Neem afscheid van het oude, en leve de toekomst!’ En in een flits, begeleid door het geroffel dat op een donderslag lijkt, snokt ze haar jurk open, stapt eruit en staat één ogenblik als een gestold beeld naakt in het licht van de schijnwerper. Het goddelijke licht geeft haar een goddelijke schijn, kwetsbaar is ze als een rillende engel en dan is de zaal helemaal in het duister ondergedompeld. Niemand zegt een woord, of durft adem te halen.

16 september, de langste dag. Niet piekeren nu. De tijd van handelen is aangebroken.

‘Nu eventjes heel dapper wezen,’ zegt Mick, hij houdt haar handje vast. Waarom schijnt de zon zo helder? Is de lucht altijd zo blauw? Lulu heeft zin om buiten op een bank in het park te zitten en niet meer te hoeven denken aan Joris. Die bestaat straks niet meer.

Mick masseert zachtjes haar rug. Zijn handen zijn magisch. Hij knipoogt geruststellend naar de dokter die komt informeren of ze er klaar voor is.

‘Alles goed?’ Voor de vorm neemt de arts haar pols.

‘Gaat wel,’ liegt ze een beetje. Ze is bang dat haar hart in haar keel zal ontploffen.

‘In zoverre dat ze net wilde wegrennen,’ grinnikt Mick. Lulu lacht mee en het ijs is gebroken. De mist trekt weg.

'Zullen we dan maar?' zegt de dokter kalm.

Lulu heeft geen bezinning meer nodig. Ze steekt haar kin wilskrachtig vooruit.

'Ja.'

Luid, uitdagend. Ze kijkt Mick aan. Buiten rijdt een fiets met ratelende wielen over de kasseien, de ketting sleept een beetje. Zit er geen kind op dat een ijsje eet, op weg naar oma? ■

Jetteke van Wijk

a snapshot of the journalist as a failed writer

I

Hier, op het wit van deze pagina, had een verhaal moeten staan. Een kort verhaal vol ronkend proza dat u, waarde lezer, van eerste hoofdletter tot laatste punt zou hebben overrompeld en geïmponeerd. Minuten na het drukken van dit tijdschrift hadden uitgevers mijn telefoonnummer al in hun gsm-geheugen moeten prenten om me te vragen – nee: smeken! – de radiomicrofoon terstond te verruilen voor het toetsenbord. Contracten met steeds oplopende bedragen zouden via de fax naar mijn werkkamer worden geflitst; en zodra er een cijfer met minstens zes nullen zou verschijnen, wilde ik het plaatsen van mijn handtekening in elk geval in overweging nemen.

U had hier ook een gedicht kunnen aantreffen. In dat geval gleden uw ogen nu over enkele schijnbaar simpele bewoordingen die, ondersteund door een weergaloos fluïde metrum, een indringend beeld zouden schetsen dat nog dagenlang door uw hoofd was blijven dwarrelen. Mijn andere werkzaamheden bleven dan benodigd voor de huur en de maandelijkse rekeningenlast, maar mijn poëtisch lijden zou oneindig door de loftuitingen der recensenten worden verlicht. Het is per slot van rekening niet iedereen gegeven te worden vergeleken met Shakespeare, Goethe, Herman de Coninck en Judith Herzberg.

Helaas. Hoogmoedig meende ik een in de steigers staand kort verhaal wel eventjes af te krijgen voor dit blad – en rekende daarbij fiks buiten de muze. Die stapt immers nooit eens gezellig binnen als de koffie uitnodigend op tafel dampet en altijd als het nu toch echt bijzonder ongelegen komt.

En wat betreft de ongepubliceerde dichtwerken die ik als reserve achter de hand had, kan ik kort zijn. Met verse ogen bekeken, stonden deze vermeende pareltjes opeens dusdanig wankel op hun versvoeten dat ze gedoemd zijn wel altijd ongepubliceerd te blijven.

Natuurlijk zou ik dit punt van het betoog moeiteloos Het Nieuws of De Ontwikkelingen kunnen aangrijpen als excuus voor mijn falen. Het Midden-

Oosten is nu eenmaal een onvoorspelbaar oord en de journalistieke agenda laat zich er maar zelden schikken naar de persoonlijke verplichtingen van de correspondent. In het eeuwige schemerduister tussen oorlog en vrede moeten ook literaire deadlines soms wijken voor tanks, raketvuur en de loeiende sirenes van ziekenwagens.

Toch vrees ik dat de oorzaak eerder bij mezelf moet worden gezocht. Zodra ik met woorden werelden schep, verglijden muizenzwangerschappen in olifantsdrachten, om uiteindelijk te resulteren in een nijlpaardenkalf, een miereneterjong of soms een stinkdierembryo. God beoogde destijds vast ook iets anders – en dat van die zeven dagen neem ik met een flinke korrel zout.

II

Ooit was ik vier en wilde ik schrijven. Mijn vader kon het, mijn moeder kon het en ook mijn broers konden het al. Het leek op tovenarij: men krabbelde iets op een papiertje en ondanks het gebrek aan plaatjes zag iedereen toch een boodschap of een verhaal.

Dus oefende ik een zondagochtend lang met kleurpotloden en tekenvellen, zette golfjes en krassen die, al zeg ik het zelf, het handschrift van mijn moeder bewonderenswaardig goed benaderden en toonde de familie vol trots het resultaat. Hun besmukte blikken negerend, wenste ik vol spanning te horen wat ik nu eigenlijk voor meesterwerk geschreven had. Per slot van rekening was ik zelf nog analfabeet.

Het antwoord was ontluisterend. Daar zat ik dan, hopen op een episch drama dat kon wedijveren met Nijntje of het Rolle Bolle Beest, om slechts te moeten vernemen dat ik enkel complimenteuzen gedachten over mijn ouders had geformuleerd. En niets is nu eenmaal dodelijker voor een ontbottende schrijverscarrière dan de dreiging van een gelukkige jeugd.

Noodgedwongen bekwaamde ik me in de jaren die volgden daarom vooral in de kunst van het plagiaat. Zo handelde mijn eerste verhaal over een meisje dat, door dapper en doortastend optreden, alle kinderen uit haar straat redde van een vervaarlijk in de bosjes schuilende vos. Mijn moeder typte het uit, ik tekende het kft en droomde van een bestaan als wonderkind.

Om het allemaal toch een autobiografisch tintje te geven, voorzag ik mijn hoofdpersoon bescheiden van mijn eigen doopnamen. Nederlandse rijtjes-huisbuurten werden in die dagen nu eenmaal onafgebroken geteisterd door loslopende roofdieren, dus aan geloofwaardigheid ontbrak het de vertelling in elk geval niet. Toch liet de ware inspiratiebron zich voor de opletende

lezer desondanks niet verloochenen: dat was Prelientje, de timide heldin uit de reclameboekjes die Annie M.G. Smidt eind jaren vijftig voor waspoeder-fabrikant Persil schreef, en mijn grote voorbeeld in het leven.

‘Prelientje was een aardig kind/zo van een jaar of zeven’, begon een van haar avonturen. ‘Maar als de bakker haar iets vroeg/dan werd ze heel verlegen/en kroop ze met een rode kleur/vlug achter moeders keukendeur.’ Was de nood echter aan de man, dan vergat ze op slag haar beschroomdheid en temde circusleeuwen, bluste branden of laveerde autobussen langs ravijnen.

Welnu, ook ik was wel een aardig kind, zo van een jaar of zes – maar als de juffrouw me iets vroeg, dan greep ik naar de fles.

Of zelfs dat niet. Want als volgende voorafschaduwning van een mislukkend schrijverschap bezit ik voor alcoholconsumptie geen enkel talent. Doe mij maar cafeïne, met melk of light met prik.

Nijver doorschrijvend, begon ik rond mijn tiende mijn eerste boekproject in een schoolschrift met een zuurstokkleurig kaft. De protagonisten waren Akke en Annemarieke, een Friese tweeling die een zeilboot vond en deze opknapte. Vervolgens zouden ze met nog een stadse vriendin, Petra, allerlei avonturen op het water beleven.

Met deze premisse leek mijn kunstenaarschap duidelijk al meer tot wasdom te komen. Het zij bijvoorbeeld opgemerkt dat de actie, bij wijze van uitdaging, was geplaatst in een omgeving die ver van mijn Zuid-Hollandse suburbia lag en er in niets op leek. Ik had zelfs nog nooit een zeilboot van dichtbij gezien.

Ook waren de hoofdpersonages niet langer geënt op mezelf. Akke, Annemarieke en Petra waren immers mijn leidsters op de padvinderij.

Veel verder kwam het echter niet met het verhaal. Mijn oudste broer vond het manuscript nog eer de naamloze boot te water werd gelaten en wees honend op de parallellen die hij meende te ontwaren tussen mijn schrijfsels en de boeken rondom Hielke en Sietse Klinkhamer. Manhaftig verschool ik me achter het argument dat Hotze de Roos en ikzelf wellicht onafhankelijk van elkaar op hetzelfde briljante idee waren gekomen – maar dat de volledige Kameleon-serie achter me in mijn boekenkast prijkte, werkte in deze zeker niet ten gunste van mijn geloofwaardigheid.

Gefrustreerd wendde ik me vanaf dat moment tot de typemachine van mijn moeder en liet mijn vingers weekeinden lang lukraak over de toetsen dansen. Ik deed dat deels omdat ik binnen het onbegrijpelijke QWERTY-systeem nooit de benodigde alfabetletters kon vinden en deels omdat ik had gehoord dat zelfs een aap met deze dadaïstische methode nog per ongeluk een werk

van Shakespeare zou kunnen reproduceren. Als dit al gold voor één van de simpeler leden van de primatenorde, wat zou ik, de meesterplagiaris, dan wel niet onbewust op het papier kloppen?

Maar meer nog dan dat, deed ik het om het geluid. Zó zouden later mijn dagen als schrijfster klinken. Ik zou wonen in een verbouwde boerderij met ramen tot op de grond, eekhoorntjes in de tuin en een bos achter het huis vol zonnestralen; en van 's ochtends vroeg tot 's avonds zou ik worden omringd door het ritmische getik van mijn eigen creativiteit.

III

Het recept voor een succesvol schrijverschap kent vele ingrediënten en het merendeel daarvan is essentieel. De basis, zoveel moge duidelijk zijn, wordt gevormd door een flinke dosis taalgevoel. Zelfs de meest briljante plotideeën gaan nu eenmaal verloren als de bedenker nog geen drie woorden passend achter elkaar weet te zetten.

Een gouden pen alleen maakt echter nog geen romancier. Er dienen mensen te worden geschapen en werelden gevormd. Gebeurtenissen moeten worden aangedreven, verhaallijnen uitgezet, spanningsbogen opgericht. Het raderwerk behoort perfect vallend in elkaar te worden gemonteerd en iedere met zorg gecreëerde illusie houdt alleen met de juiste timing stand. Woorden zijn slechts het cement dat de vertelling bijeenhoudt nadat van fantasie, psychologisch inzicht en compositorische vaardigheden de bakstenen gebakken zijn.

En natuurlijk helpt het ook, zo werd me eens te meer duidelijk in mijn puberteit, om onder de juiste omstandigheden te zijn geboren. De volwassen literatuur die we moesten lezen voor onze eindexamenlijst kende geen toverkollen, tijdmachines, vliegende liften of jongetjes die – zonder enig spoor van ouders, kapitaal, rijbewijs of werk – als vanzelfsprekend rondrijden in rode kraanwagentjes en zolderwoningen huren in een flatgebouw. De nieuwe auteurs in mijn leven groeiden op onder de smorende deken van het gereformeerde christendom, in dorpen vol opmerkelijke inwoners of als etnische minderheid in grote steden, werden als assistent-resident uitgezonden naar de Oost en leefden allen historisch gezien in typerende tijden.

Daar kon mijn eigen bestaan natuurlijk niet aan tippen. In tegenstelling tot Wolkers en 't Hart kwam ik nu eenmaal uit een doorsnee gezin dat in niets van het gemiddelde afweek. Met een Nederlandse vader, een Indische moeder en hun huis vol in oorlogstrauma's gedrenkte voedsel- en bewaarobsessies waren mij helaas geen instantonderwerpen aangereikt.

Dat alles had natuurlijk gecompenseerd kunnen worden door een jeugd in Amsterdam, waar altijd wel wat gebeurde en de straten geplaveid met verhalen waren. Tot mijn grote pech stond onze doorzonwoning echter in een ziellose satellietstad vol torenflats en buurten met precies eendere huizen en precies eendere tuinen die in de weekeinden door precies eendere mensen werden aangeharkt. Alleen de toonschakering van de rode dakpannen wilde nog wel eens licht uiteenlopen.

De intrinsieke grauwheid van ons nieuwbouwoord werd onderstreept door het bestemmingsplan. Er stond een voor de jaren zeventig hypermodern winkelcentrum dat vernoemd was naar de burgemeester die de oorspronkelijke, middeleeuwse landerijen in korte tijd bedolf onder baksteen, asfalt en ingezetenen. Er was, bij wijze van forenzenmagneet, een industrieterrein aangelegd met klimmende kantoorgebouwen die na vijf uur 's middags uitgestorven waren, en een doorgaande spoorweg kliefde de stad in twee. We hadden zelfs een eigen attractiepark, waar in het spookhuis uitgeknipte plaatjes van de Flintstones hingen.

Het winkelcentrum ging een paar keer in vlammen op, omdat een loslopende pyromaan het kennelijk niet erg had op de architectuur. Dan werden de achter glas gevangen sierflamingo's van het Chinees-Indische restaurant, toch een van de topattracties van de stad, 's nachts geroosterd en graptten we op het schoolplein 's morgens over het nieuwe babi flamflam-gerecht voor het menu.

Op het industrieterrein werd in de jaren tachtig een oefenende popband in koelen bloede geliquideerd – kennelijk een vergissing, doordat de nooit gepakte daders in het desbetreffende kantorencomplex op de verkeerde etage uit de lift waren gestapt. Een nabij ons huis gelegen kroeg was de plaats van een moord en ons treinstation was, vanwege de nooit afremmende sneltrein richting Rotterdam, bijzonder geliefd bij de depressieve medemens. Bij tijd en wijle kwamen we daar nog iets van tegen als we in de sloot naast de rails naar kikkervisjes schepten.

Niets vermeldenswaardigs dus.

Ook was onze groeikern verkleefd met Den Haag, zodat een omvangrijke Nederlands-Indische gemeenschap de kleur van het schoolplein bepaalde. Soms, met name als het land weer eens in de greep werd gehouden door een Molukse kaping, stonden de bruingelige kinderen tijdens het speelkwartier lijnrecht tegenover de blanke klasgenoten en bouwden de ouders na. Wij poneerden dan begripvol dat onze postkoloniale medebroeders tijdens de oorlog 'allemaal een foto van koningin Wilhelmina op het nachtkastje hadden staan'; al ontging ons ten enenmale wat dat nu precies te maken had

met het bezetten van een school of het overmeesteren van treinen. Gelukkig hoefden we dat onze totok-leeftijdsgenoten niet verder uit te leggen, want zij herhaalden letterlijk de standpunten die tijdens hun eigen avondmaaltijden klonken en vonden dus dat de Molukkers 'gewoon moeten kappen met die acties' – waarna de rest van de discussie werd voortgezet met vuisten of rozenbottelgevechten.

Nee, dan Anne Frank, zo dacht ik vaak jaloers. Die had tenminste voldoende thema's tot haar beschikking.

Natuurlijk bleef ik dapper dooroefenen, nu pogend volwassen literatuur te produceren. Ideeën had ik genoeg. Ik droomde verhaallijnen, bedacht plotwendingen op de fiets en gaf verrassende laatste alinea's vorm tijdens mijn krantenwijk.

Ik begon te kijken en zag de mensen. Ik hoorde de klok zware stiltes wegtikken, soms onderbroken door krantengeritsel of breipengeklik. Ik observeerde de leeggelekte burgermanslevens, voelde de eenzaamheid van de opeengestapelde flatbewoners voor wie het gezamenlijk wachten op de post bij de brievenbussen beneden de enige vorm van sociaal contact leek te zijn. Ik dacht me in hoe het moest voelen om in somberheid van de dertiende verdieping te waaien of om die laatste stap te zetten van het perron naar de rails.

Ik noteerde zinnen, woorden, grappen in meegedragen opschrijfboekjes.

Alleen de verhalen zelf kreeg ik niet neergeschreven. Dat lag, zo maakte ik mezelf wijs, aan het werktuig, dat perfect moest zijn eer ik de eerste zin kon inkten. Het papier moest geel zijn, de vulpen van Lamy en zowel het handschrift als de door mij aangebrachte correcties dienden op de latere analyses door het Letterkundig Museum te worden toegesneden. Bij de overzichtstentoonstelling van mijn werk zou de curator dan kunnen tonen dat zelfs de eerste versie van mijn eerste manuscript al bijna feilloos was.

Daarnaast bereidde ik me vast voor op de toekomstige signeersessies waar, zodra ik maar voldoende had gelezen en geleefd om mijn materiaal vorm te geven, elke door mij bewonderde acteur, regisseur en auteur opeens in de rij zou staan voor een persoonlijke opdracht. 'Dear Sean', zou ik schrijven. 'There is no 007 but you'.

Ondertussen trok ik echter mijn plan. Er werd een beroepskeuze verwacht en als journalist zou ik in elk geval van de pen kunnen leven. De bijkomende voordelen waren legio: de wereld is een feit, gebeurtenissen dienen zich vanzelf aan, de ondervraagden zeggen wat ze zeggen en zijn wie ze zijn, en de enige te scheppen illusie is die van de waarheid.

Ook mag het proza hakkelen, zolang de informatie maar wordt overge-

dragen. Dat ligt dan aan de tijdsdruk, de krimpende ruimte op de pagina of aan die ongetalenteerde eindredacteur die alle teksten steeds roekeloos verknipt.

IV

Schrijvende journalisten komen in veel varianten. Sommigen zijn van het Lou Grant-model en jagen, net als de reporters in de gelijknamige televisieserie, verhalen, misstanden en schandalen na. Dit type graaft, onderzoekt, vraagt, plukt, trekt, rent, wordt door adrenaline aangedreven en hoopt met elk verhaal steeds eerder te zijn dan alle anderen. Vaak vloeien er de prachtigst gecomponeerde artikelen uit hun pen; maar vraag hun waarom ze dat proza niet loslaten op een roman of kortverhaal en het antwoord luidt steevast dat hen daartoe het verbeeldingsvermogen ontbreekt.

Daartegenover staan, aan het andere uiterste van het journalistieke spectrum, de collega's die weliswaar braaf hun stukken tikken, maar die liever die ruimte naar eigen inzicht herordenen zouden. Natuurlijk is het bevredigend een invoelend portret te maken van een Palestijnse boer die, als gevolg van de constructie van een militaire afscheidingsbarrière, op zijn tachtigste afscheid moet nemen van de olijfbomen die zijn hele levensgeschiedenis personifiëren. Zou het echter niet prachtig zijn als de dorpelingen vervolgens de legerchef ontvoerden om hem tot andere gedachten te brengen? Als het jonggestorven, enige kind van de boer onder één van de bomen begraven lag en de vader zich voor de bulldozers wierp, wat hem zijn leven kostte, maar een wetgeving inspireerde die zijn landerijen redde? Als er een UFO neerstortte en groene mannetjes in het Midden-Oosten de perfecte plek voor een interstellare landingsbaan vonden, waardoor de hele regio prompt verbreedde om de gezamenlijke vijand te verslaan?

Of als de boer net twintig was en er zich een Romeo en Julia-romance ontwikkelde tussen hem en een meisje in een belendende nederzetting?

Of als de boomgaard een Amsterdamse fietsenstalling was die moest wijken voor een snelweg?

Het spreekt bijna vanzelf dat, in een land en tijd zonder schrijversvak-scholen, deze klasse van aspirerende auteurs op de journalistenopleidingen ruim vertegenwoordigd was. Elk jaar weer opnieuw werden de docenten van de basis cursus tot wanhoop gedreven als de nieuwe lichter studenten de typemachines uitpakte en wachtte op De Inspiratie voor het eerste standaardnieuwsbericht. Leg dan maar eens uit dat journalistiek aan regels en patronen voldoet en dat 'Het was een regenachtige dag toen G.S. (21) zijn

fiets in een kluwen verwrongen staal zag veranderen' doorgaans niet de manier is waarop kranten hun lezers over een verkeersongeval informeren. Een enkeling is het gegeven om, na een aantal dienstjaren de journalistiek, fulltime over te stappen naar het schrijverschap, of nu literair of informatief. Hun dagen worden dan niet langer beheerst door het nieuws, maar door research en ommetjes langs de gracht in de hoop de muze daar, of anders dan toch zeker in het café, tegen het lijf te lopen. Hun schrijfsels belanden niet als oude krant in de kattenbak, maar staan met een kaft in boekenkasten en bibliotheken.

Anderen zitten hun carrière lang gevangen tussen feit en fictie, tussen het soms klemmende keurslijf van de journalistiek en de droom van de dichtelijke vrijheid. Natuurlijk: een berichtje is op routine snel gemaakt en het accuraat, maar desondanks beeldend neerzetten van de werkelijkheid kan de vingers tijdens het typen doen tintelen. Toch schijnt, bezwijkend onder de druk van de dagelijkse deadlines, niets aanlokkelijker dan het idee uren, dagen of zelfs weken te vijlen aan die ene zin, te broeden op het juiste woord, te denken over die overgang, te schrappen, te schuiven, te vertimmeren en kantoor te houden in de kroeg.

Tenzij het scherm leeg blijft en het toetsenbord zwijgt. Dan lijkt plots weer niets heerlijker dan het typen van vastomlijnde stukken die geen enkel ander toekomstdoel hebben dan het absorberen van het vet van de vis die er uiteindelijk mee wordt verpakt.

En zo word ook ik vanaf mijn eerste literaire publicatie heen en weer geslingerd tussen wat ik ooit wilde worden en wat ik uiteindelijk werd. Ik was 33, zat dus in het zogenoemde 'Jezusjaar' en wist dat ik volgens het bijgeloof vóór of op die leeftijd mijn eerste schrijversschreden zetten moest - wilde het althans ooit nog wat worden. Tot mijn grote verbazing werden er opeens drie gedichten en een kort verhaal geaccepteerd, zodat de droom van een literaire carrière bleek gered.

Maar de gedichtenoogst blijft schamel en voedt voor een belangrijk deel op mijn journalistieke waarnemingen in oorlogsgebied. De prozapluk is al niet veel beter en draait voornamelijk om de plotideeën uit mijn adolescentie die - na vele mislukte opschrijfpogingen in de leeftijd tussen twintig en dertig - opeens in volkomen andere vorm mijn harde schijf beginnen te vullen. Levensvragen dringen zich op. Blijft de poëzie ook tot me komen als ik ooit weer dagelijks in een Nederlandse file sta of parasiteert mijn inwendige dichter louter op het correspondentenbestaan? Zou mijn verhaalproductie stijgen als ik meer tijd had, of ben ik gewoon een journalist die zich soms eventjes schrijver wanen mag? Gaat Sean Connery daadwerkelijk naar sig-

neersessies van Nederlandse auteurs?

Feit blijft: niets is uitdagender dan het scheppen van een eigen universum en niets is meer frustrerend. Niets brengt meer voldoening dan de macht personages naar eigen goeddunken de meest vreselijke dingen te laten ondergaan en niets is soms complexer. Verdwijnt er echter iemand succesvol in de tijd of loopt iemand feilloos het eigen noodlot tegemoet, dan is dat de olifantsdracht meer dan waard. Zelfs het uiteindelijke uiterlijk van het geworpen jong doet er dan niet meer toe.

V

Hier, op het wit van deze pagina's, had een verhaal moeten staan. Een verhaal dat ook een gedicht had kunnen zijn, of desnoods een stuk uit een nog te verschijnen roman. U had zich moeten laven aan mijn proza of verliezen in mijn poëzie - ware het niet dat ik faalde.

En toch zijn de pagina's niet leeg gebleven. Het wit is doorbroken door woorden, die weer aaneengeregen werden tot zinnen, om te worden opgestapeld tot alinea's en samengeperst tot een tekst. Bij gevolg hebt u, de volhouder die nog steeds niet doorbladerde, inmiddels bladzijden lang kunnen lezen waarom u hier niets leest.

Ik zou kunnen stellen dat ik dit stuk als journalist heb geschreven en dat alles dus met de waarheid strookt. Ik zou kunnen opwerpen dat dit verhaal een opzettelijk gecreëerde illusie is en dat ik nooit beoogde iets anders in te leveren dan juist dit. U kunt ernaar raden, maar zult het nooit weten.

Misschien is het echter ook gewoonweg een symbiose tussen beide bedreven vormen. Journalisten maken nu eenmaal moeiteloos iets van niets en kunnen desnoods een minuscule onbenulligheid nog uitrekken als een stuk kauwgum om er een bel van te blazen. In de krant mag immers geen gat vallen en het vooraf bepaalde woordenquota dient daarom, net als de deadline, altijd te worden gehaald.

Schrijvers daarentegen, masseren herinneringen en kneden fantasieën tot alles perfect in het bedachte wereldbeeld past. Waan en werkelijkheid versmelten naadloos, zodat niemand meer het onderscheid weet tussen wat is en wat nooit was. Zelfs het woordje 'ik' staat niet noodzakelijkerwijs garant voor een autobiografische inslag.

Feit blijft: ik heb me van mijn taak gekweten. U had bij deze wat te lezen en mijn deel van het blad oogt keurig opgevuld. De redactionele slaak van verlichting echoot daarenboven nog steeds in Jeruzalem na.

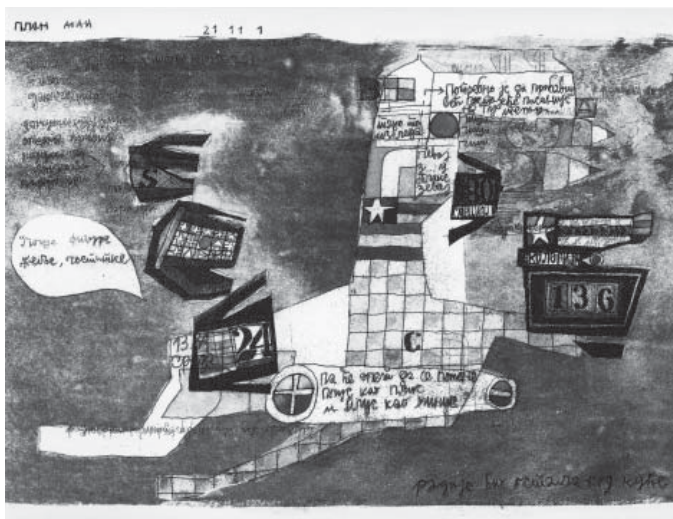
Nu zou ik natuurlijk naast de telefoon op uitgevers kunnen wachten, onder-

wijl vast de handtekening oefenend voor het contract dat het Letterkundig Museum als pronkstuk tentoonstellen zal. Ik vrees dat er echter al genoeg gefaalde schrijvers zijn. En voor hen, zo weet elke uitgeverij, werd de journalistiek uitgevonden. ■

KUNSTCENTRUM **BERKENVELD**

CENTRUM VOOR BEELDENDE EN TOEGEPASTE KUNSTEN

Miljan Vukicevic

De tentoonstelling kan u bezichtigen tot en met 22 juni 2008.
Zaterdagen en zondagen van 14.00 tot 19.00 uur.
Donderdag van 17.00 tot 20.00 uur.

Berkenveldplein 16 2610 Wilrijk
G: 32 (0)476 242 991 T: 32 (0)3 830 15 50
M: info@berkenveld.be www.berkenveld.be

Tin Vankerkom

Bakkeleien onder de Bodhiboom

*Last year, a bunch of foolish monks.
This year, worse!*

De eerste dag stond in het teken van een moeilijke start. Roland, Roland Rech, neen, niet de couturier, maar onze kapitein Yuno, de grote godo Roland Yuno Rech, had tijdens de eredienst en ook daarna, een aantal on-toe-laet-ba-re fouten gezien en een algemene slordigheid en hij was niet van plan dit zo te laten. Het ontbijt werd afgesloten met een sermoen van hoe de dingen behoorden te zijn, gevolgd door een waslijst aanmerkingen – zen is ook een kwestie van regels – en hij ging het niet bij woorden laten, hij eiste les *responsables* onmiddellijk in zijn officie! Hij blafte bits, met nauwelijks verholten ergernis. Het gedrag van de Belgen – Bourgondisch, halfslachtig, ongedisciplineerd en wellicht ontuchtig – werkt hem op de zenuwen. Al jaren probeert hij ons essentie bij te brengen, maar Belgen zijn hardleers. De zomersesshin krijgt ieder jaar meer de allure van een feest: tien dagen zondag.

‘Il faut serrer les vis,’ meent onze man uit Nice.

De beboste heuvels van Maredsous stil en groen in de ochtendmist. Ruisen hun dank naar God: alweer een prachtige dag. Oude Ardense huizen, dikke muren in grijze steen, herbergen levens die wij rijk aan traditie wanen en onze gedachten dwalen naar een tijd toen wij zelf zo’n huis betrokken. Wij leefden alternatief en toch was alternatief op zich weer een traditie. De zon verjaagt de mist en de opkomende wolken. Het landschap baadt in het licht. Het leven was rijk toen wij leefden onder een andere zon.

Ik heb de openingssessie gemist. Met de trein naar Namur is een hele onderneming, altijd gaat er weer iets mis, en de laatste bus naar Maredsous vertrekt om kwart over vijf. Namur is een stad zonder taxi’s. Als ik de loketbediende vraag of hij misschien weet hoe in Maredsous te geraken, schalt hij door de microfoon: moet er iemand naar Maredsous of omgeving? Hebben zij plaats voor een boeddhist? Een man in een overal stapt op mij toe. Zijn familie woont in Ermeton, maar eerst moeten zij over Malonne. Aardbeien kopen. Als dat geen bezwaar is... Wij zitten met zessen in de duffe camionette. De kinderen bekijken mij met grote ogen. *Yes, I am an alien from Mars. I’ve come to work from out of space.* De aardbeienverkoopster komt

mij ook eens monsteren, hoewel ik mijn kruin niet heb geschoren en niet rondloop in een zwarte peignoir.

‘Maredsous, olàlà, mais qu’est-ce vous faites là toute la journée? Vous priez?’

Ik vertel haar dat wij mediteren. – De kids bescheuren zich aan mijn accent. – En dat de sesshin eigenlijk een grote reünie is. Je ziet mensen terug die je in een jaar niet zag. Je kletst wat bij. Je zit in de zon. Wij lachen wat af.

‘C’est dur, tout de même,’ zegt zij en stopt mij wat aardbeien toe. Met dit alles is het duister ingevallen als ik in het Collège St.-Benoit arriveer. Ik heb mijn vaste kamer met zicht op de abdij. Het avondeten is al voorbij.

‘Ce que nous avons mangé?’ zegt de Fransman van La Réunion die met een zen-Fillipino is getrouwd. ‘Une bête salade!’

De bar moet om half elf dicht. De bar is nog zo’n doorn in het oog van onze godo. Zenmonniken drinken niet, maar schaf het drinken af en je krijgt geen enkele Belg over de vloer. Dus werd er een compromis gevonden: wij drinken water overdag en na de laatste zazen stuiven wij naar de bar die goed voorzien is van fameuze Belgische bieren, Franse wijnen en pinda’s en chips. De opbrengst gaat naar de azb, de *Association Zen de Belgique*, terwijl het bevoorraden en openhouden van de bar als een samu wordt gezien, een vrijwillige taak die een zenmonnik of –non zichzelf oplegt ten dienste van de sangha. Niet helemaal orthodox, *but hey, this is Belgium!* De bar gaat normaal om elf uur dicht, als de klepper, de monnik die bepaalt wanneer wij moeten opstaan en wanneer wij moeten slapen gaan, zijn ronde doet. Maar voor ons zijn de kleppers het sein dat de laatste ronde moet besteld. Sommigen voorzien zich nog snel van een koppel pinten. Sluitings-tijd wordt zo met een uur of twee gerekt. Roland wil hier paal en perk aan stellen. Vanavond moet de bar om half elf dicht. Onderdrukt gemor in de rangen.

‘t Is toch vakantie of wat?

‘Bij ons gaan de klein mannen om half elf nog niet naar bed.’

De Fransman uit La Réunion leidt het groepje dat in de keuken inbreekt, op zoek naar eten. Per ongeluk kantelt een fles. Om alle sporen van braak te wissen, wordt de wijn scheep gemaakt. En omdat ½ fles voor 7 niets voorstelt, kraken wij een tweede fles. Wij halen de kaarsjes bij het boeddhabeeld weg en steken ze aan. Wij zitten in een kring in de landelijke keuken, dansende schaduwen op de muur, te fluisteren. De brave sangha ligt al in bed, maar wij trekken er nog eens op uit, naar de melkweg. De sparren zo zwart als de nacht waarin zwarte schaduwen dansen.

‘Ah, des chauves-souris.’

'Flashers in the moonlight.' Gene, uit GB – speciaal naar de retraite gekomen om bier in te slaan – legt uit dat vleermuizen helegans zijn behaard, behalve dààr. Wat associaties oproept met strenge zenmonniken in rode onderbroek. Sommige verheven leden van de sangha lopen heel de sesshin rond in een zwarte boeddhapij. Daaronder dragen zij enkel ondergoed. Als zij dan gaan zitten in zen, zie je het rood opflitsen tussen de plooien.

'Arrêtes, arrêtes, ik kom niet meer bij,' hikt Isabelle, 'als ik morgen in de dojo zit en ik zie weer zo'n rooie boxershort, dan moet ik denken aan een potloodventer!'

Maar morgen valt er niets te lachen.

Het begint al met de guên mai: zonder brood. Erger nog: zonder sojasaus! Koffie zonder cake. Niet te drinken. Afwaswater! Geen samu in de keuken: bad sign, ça. François, de tenzo, heeft onlangs een boek gelezen over het vereiste aantal calorieën voor iemand die aan meditatie doet: 1.200 per dag!

'Het rantsoen van een fotomodel!'

Gedurende heel de sesshin is het eten strak afgemeten. Niet meer dan twee blaadjes sla per kop. Niet meer dan één pollepel soep. Halverwege de sesshin zijn de mannen zo uitgehongerd dat zij zich op de bakken storten en tegen de tijd dat die bij de vrouwen arriveren, zijn zij zo goed als leeg. (De mannen zwelgen, de vrouwen versterven.) Gelukkig is er het toeristische centrum vlakbij en daar hebben zij kaas en brood en wijn en chocola. 's Avonds, in de bar, doen wij ons te goed aan gratis chips en nootjes. De gesprekken draaien rond eten. Voedseltaboes. Rages in eten.

Macrobiotiek!

'C'est un sacré système qui arrive à vous empoisonner! J'en connais pas mal qui ont jonglé avec leur yin et yang et ils ont terminé malades! Ils sont crevé comme des chiens!'

'Mais oui. Et ça se dit macrobiotique et ça fume comme des pétards!'

'Et toi, tu te dis zen bouddhiste et tu radotes comme une commère!' Patrick, *freeze frame* voor minstens 7 uur per dag, is zichtbaar gepikeerd dat Mimi nog altijd niet heeft geleerd dat de macrobiotiek heilig is, dat wij eigenlijk geen kaas mogen eten omdat dat aan je gewrichten vreet, idem voor pinda's en chips, en verantwoordelijk is voor zoete dromen. Tom kan ervan meespreken. Hij droomt van Twix. Een muur van Twix! Hij droomt dat hij geen muntjes heeft. Hij loopt zijn vrienden af, veroordeeld tot de bedelstaf en niemand die hem iets geeft! De hebzucht van de mensen, mijnheer!

De weg naar onthechting is afgezet met Twix. En met praktische bezwaren.

Les collines boisées de Maredsous.

In this place crowded with memories of you,

I dream of you

I gazed into your eyes last nite.

‘Waarom zijn er zo weinig mooie vrouwen onder de zenboeddhisten?’

Giuseppe van de Italiaanse delegatie is ook naar Maredsous gekomen om zich met bier te bevoorraden.

‘Mooie vrouwen hebben betere dingen te doen. Die kunnen zich geen tien dagen vrijmaken wegens man en kind. En een knappe vrouw met de status van loslopend wild zit in de zomer op terrasjes, opwaaiierende zomerjurken met spaghettibandjes, terwijl wij hier rondklofen in zwarte pantoffels en een zwarte pij, *one size fits all.*’

‘Mooie vrouwen liggen in de zomer op het strand, sippend van hun sangria, dromend boven hun stationsroman, terwijl wij hier moeten aanhoren dat ook liefde een illusie is.’

‘Het zenboeddhisme is zoals een kind dat valt en z’n knie bezeert en naar mister Pudha loopt en mister Pudha zegt: ‘tis nix.’

‘Als dat zo zit, ga ik privélessen yoga nemen bij swami Kumar, volgend jaar.’

‘Swami Kumar? Zou je dat nu wel doen? Dat is yoga voor bejaarden!’

‘...’

‘Ik heb één jaar les gevolgd bij Swami Kumar en ik kon nog nix. Ben daarna naar Yogastad gegaan: drie weken en ik stond al op mijn kop!’

‘...’

Niet-knappe dames binden boeketjes voor de boeddha. Het resultaat is er niet naar. Vroeger werd er geld uitgetrokken voor de bloemist, maar dit jaar worden wij het bos ingestuurd, met een bot keukenmes – eerst de planten bedanken dat zij tot versiering willen dienen – om onze creativiteit bot te vieren. Maar met veldbloemen is het moeilijk boeketten knopen. Kransen zouden misschien beter zijn. Als ik dit voorstel aan *la responsable fleuriste*, is zij in haar wiek geschoten. Roland heeft gezegd: *des bouquets!* Wie ben ik om zijn mening te herzien? Ik laat ze verder knoeien met hun paar sprietten gras, hun dotjes klaver en één paardebloem. Ik pak een boek. Waar is de zon?

What is time to the trees?

One day equals a heartbeat.

Theresa komt al jaren. Heeft het tot *pilier* geschopt. Tijdens de zazen ziet zij erop toe dat alles naar wens verloopt, dat niemand in slaap zakt of een appelflauwte krijgt. Zoals iedereen komt zij om te vergeten.

‘Van mijn eerste man kreeg ik slaag. Kon geen liefde geven. Ik kon ook geen

liefde geven. Kwist begot niet hoe dat moest. En toen is dat kind gekomen, onze jongste, en hij kon het niet aan. Hij zei: 'Mamma, waarom doen jullie zo? *Zo kwaad?*' En ook: 'Mamma, ik wil liever dood.' Negen jaar was hij toen hij zijn fietsje nam. Hij zei: 'Dag mam' en hij is onder de trein gereden. De trein van kwart na twee.'

Ieder jaar doet zij mij haar verhaal. Ieder jaar storten wij samen tranen om een verdriet dat niet te helen is. Maar dit jaar bekruipt mij de twijfel. Wat is het nut van het zenboeddhisme voor Theresa? Al jaren zit zij in de beweging en buiten haar vocabulaire is er niets veranderd. Het verdriet is ieder jaar even vers en zo is haar schuldbesef. En ik bedenk dat mensen het woord naar de vorm aannemen en immuun zijn voor de inhoud ervan. (Zoals ik vroeger over de preek wou praten, of over de brief aan de Corinthiërs of de belijdenissen van Augustijn: 'maar meidje toch, lees liever een *Sus & Wis!* Dat in de mis, dat lezen ze toch alleen maar om de tijd om te krijgen?')

Vormelijkheden. Tijdens deze sesshin worden ze een dril. Dagelijks moeten wij uren oefenen. Hoe wij op de vis moeten slaan – het is waar dat al dat geroffel nergens op trok. Hoe wij moeten buigen en hoe de *kyosaku*, de tik op de schouder met een platte stok, moet worden gegeven en ontvangen. En wij moeten sutra's memoriseren – vroeger lazen wij ze af van een blad – maar ik heb totaal geen zin om fonetisch Japs van buiten te leren, terwijl ik geen benul heb van de taal. Ik neem mijn boek en vlucht naar de auberge saint Benoit, waar zij mij niet zullen vinden.

'Waar ligt la Réunion?' vraagt zij.

Zij zit er ook, op het terras van de auberge saint Benoit. Zij is een jonge beschermeling van Theresa. Dit is haar eerste sesshin. Ik leg uit dat la Réunion een eiland is, aan de oostkant van Afrika en dat het nog altijd een soort van Frans departement is.

'Wat is een departement?' vraagt zij dan.

Ik mag haar wel. Zij zegt niet veel. Geeft vooral haar ogen de kost. Heeft heel veel moeite met het eten, als er al wat over is. Zij ontdekte de azb op het internet.

'Ik dacht: dat is iets voor mij en kwam meteen hiernaartoe.'

'En valt het mee?'

Zij maakt een grimas. Kijkt mij onderzoekend aan. Zegt dan:

'Jij hoort ook niet bij de groep, de sangha, of hoe noemen zij dat. Gisteren zei iemand tegen mij: 'Jij maakt nu deel uit van de sangha. Jij bent één van ons...' Zij aarzelt. 'Maar ik wil helemaal niet horen tot een groep die ik toevallig heb gekozen!'

De Groucho Marx mop! Ik lach. Zij blijkt een eigenzinnige fotografe te zijn.

Was daarvoor kleuterleidster. Over die ommezwaai wil zij niks kwijt. Ik vermoed een probleem.

Wij slaan het avondeten over. En de avondzazen. Blijven kletsen tot het tijd is voor de bar. Het is wel juli, maar 's avonds steenkoud. Zij rilt in haar blote armen. Ik geef haar mijn jas. Later krijgt zij koude voeten. Ik leen haar één sok. De andere voet kan zij onder haar dijbeen schuiven. Ik doe hetzelfde met de mijne. Om warm te blijven drinken wij sloten wijn. Ik trakteer. Fotografen zijn nog slechter af dan vertalers. En terwijl de maan door de hemel zeilt, zegt zij mij dat zij eigenlijk aan psychoses lijdt. Nu is het mijn beurt om vragen te stellen. Zij zegt dat een psychose een waanvoorstelling is.

'Daar is niks mis mee, dat is helemaal zen.'

'Ge verstaat het niet,' zegt zij. 'Ik kan dan domme dingen doen.'

'Wat voor domme dingen?'

Zij vertelt hoe zij eens dacht dat zij een vogel was, een zwaan. Niet echt een zwaan, zij was ook nog mens, maar als zij tussen de zwanen zat, zou zij zwaan worden onder de zwanen. Ik ben ontroerd.

Zij zegt: 'Ik wist bij mij thuis verderop zwanen zitten. Zij zitten op een meer,' zegt zij bloedserieus. Ik nam mijn auto, een eend, en reed ernaartoe. Maar de zwanen waren al weg. D'er liep een wandelaar en ik vroeg of hij wist waar de zwanen waren. En hij: 'Voelt ge u wel goed?' En 'Kent ge mij niet meer?' Het bleek de vader van Luna te zijn, een kind in haar klas. En opeens viel het haar op hoe mooi die naam wel niet was. Luna. En dat zij ook een kind wilde dat Luna heette. En dat de vader zeer aantrekkelijk was. 'Dat soort domme dingen, zie je?'

'D'er zijn mensen die hetzelfde voorhebben zonder psychose.' Plots iemand zeer aantrekkelijk vinden en dan een kind willen dat Luna heet. Of Jantien.

'Ja,' zegt zij, 'maar het kostte mij mijn job. Die vader was heel vriendelijk en heeft mij naar huis gebracht, maar achteraf wilde hij Luna niet meer in mijn klas. Zo is de bal aan het rollen gegaan en binnen de kortste keren wisten zij het allemaal. De school heeft mij mijn ontslag gegeven.'

'Mensen krijgen hun ontslag ook zonder psychose. Ik vind dat prachtig, dat van die zwanen. Op heel deze week heeft niemand zo iets moois gezegd.'

Iets moois zeggen? *Wapi!* Nu krijgen wij 's middags een tekst voorgeschooteld. Over de achtvoudige weg. Het klinkt als een Chinese schotel. En dinkske uit Leuven – in het gewone leven leidt hij een tuinbedrijf – moet ons de tekst verklaren. Binnen de paar alinea's zit het er grosdik op.

'Banale cafépraat!'

Hij trekt een pijnlijk gezicht.

‘Als je een tekst wil interpreteren, moet je hem eerst kunnen plaatsen, in zijn context. Uit welke tijd dateert de tekst? Wat weten wij over de auteur? Op welke punten wijkt de boeddha van het hindoeïsme af? Waarom? Wat heeft hij tegen de Veda’s? En wat betekent de beeldspraak? Kortom, wat is de context? De blazen die wij hier moeten aanhoren!’

Hij zegt lam: ‘Ik wist niet dat dat van belang was. Voor mij heeft dat geen enkel belang,’ zegt hij ferm. Het woord van Boeddha is boven intellectuele prietpraat verheven. Na een uur bakkeleien bestaat de groep uit twee partijen: zij die iets kennen van tekst en zij die nooit een boek zouden kraken.

While we were in zazen

A bumble buzzed angrily against the windowpane

and the spider in its web beat a hastily retreat:

desire? Tactics? Fear?

Premeditated murder?

‘Allez, remues-toi, grosse vache!’

Aan het woord is één van onze verheven sanghaleden, een waardige monnik in vol ornaat, die heeft ontdekt dat een novice op zijn plaats in de tempel zit. De novice springt met een kreetje recht. Haar ogen zoeken haar vriendin. De jonge garde zenboeddhistes heeft de opmerking gehoord. Zij veren eveneens recht. Pépé wordt swift omsingeld.

‘C’est ainsi qu’on parle aux dames!’ krijgt de vriendin.

Eén van de jonge nonnen, een blonde, een felle, het vuur van de sangha, verkoopt pépé een mep. Hij is een stuk groter dan zij, zij moet haar slag naar boven richten. Anderen komen toegesneld. Tumult in de tempel! De godo wordt erbij gehaald. De sangha staat in rep en roer: monniken tegenover nonnen. Het getier vliegt over en weer. D’er komt een mondo van: een vraag- en antwoordsessie waarin ieder zijn zeg mag doen. De dames eisen een excuus. Pépé op de knieën, vergiffenis vragend aan de sangha, aan boeddha en aan de nonnen in het bijzonder. Een schorsing wordt overwogen. Een gepaste straf. De vrouwen willen pépé liefst van zijn vodden ontdoen, hem stropen tot op zijn rooie onderbroek, alvorens hem naar huis te sturen. Roland wijst erop dat het zenboeddhisme eigenlijk een mannenpalaver is. Vrouwen worden gedoogd, maar moeten zich schikken in hun plaats. Die plaats is er een van nederigheid, van mededogen. Het geeft geen pas andere sanghaleden aan te spreken met *vache*, maar fysiek geweld is helemaal uit den boze. Roland zal ‘ns nagaan welke straffen er staan op het plegen van geweld.

Gerechtigheid! Wat moeten wij met onze gerechtigheid in een systeem van

karma? Koen, – ‘*my name is Luca*’ – een donkere jongen met donkere ogen en gitzwart haar werpt op dat onze gerechtigheid die van de wereld van het maya is. En in de wereld van het maya staat alles op zijn kop en wij vergeten dat de booswicht, met al zijn streken, toch ook iets goeds deed. ‘Heu?’ De boze, ook al wordt hij gestraft, kan nooit meer terug naar zijn oorspronkelijke staat van zuiverheid, terwijl het slachtoffer misschien net door het ingrijpen van de boze, op die weg volhardt. Zo schuilt er goed in alle kwaad. En kwaad in alle goed. Dat is de wereldse gerechtigheid. Maar daartegenover staat ... *the justice of the world*, de gerechtigheid van de wereld. De omstanders zijn niet mee. Wat is in hemelsnaam de gerechtigheid van de wereld? En is dat wel boeddhistisch? Koen weet ook niet hoe hij het verder uitleggen moet. Het is zoiets als... ultieme gerechtigheid. Het is een systeem. Het maakt alle kwaad weer goed.

‘Het werkt met gele bloemen,’ zegt hij nog.

Theresa knikt, met geloken ogen. Begint dan stilletjes te huilen. Annemie, psychologe, neemt mij apart. Fluistert dat Koen incestslachtoffer is. Vandaar zijn bezetenheid met zuiverheid. Vandaar *my name is Luca*, denk ik. Maar ik hou van Koens visie van ‘de wereld maakt alles goed. Als je zondig hebt geleefd, is er ergens een systeem dat al het kwade recycleert en verwerkt tot gele bloemen’. Er is hier vlakbij een wei vol uitbundige boterbloemen. Misschien dat die bloemen een incarnatie zijn van al de dingen die wij vernieuwen. Al de pinten die wij hebben gelicht, al de querelles die wij hebben gesticht toen wij ons hartstochtelijk overgaven aan de dualiteit.

Na het tempeest in de tempel keert het tij. Koen brengt mij een kaart met een Japanse moerbeiboom in volle bloei.

‘Mooi, hé?’

Ik neem hem mee naar de boterbloemenwei. Hij zakt op zijn hurken en begint te snikken. Ik laat hem alleen. *Just don’t ask me what it is*. Er wordt heel wat gesnikt op deze sesshin. Roos, in haar shiatsudemonstratie, valt op een vrijwilliger die na een onschuldige schoudermassage in tranen uitbarst.

‘Om het leed in de wereld. En dat het eigenlijk allemaal toch zo simpel kan.’ De shiatsules wordt met een dag uitgesteld. Lopend door de gangen van het college Saint-Benoit hoor je onderdrukt gesnik achter gesloten deuren. Buiten, op zoek naar een rustige plek, stoot je op een ander sanghalid, bijtend op een zakdoek. Overall vloeien er tranen. Ik ga dan maar naar Alba die alleen zit in haar kennel.

Dog Alba & I

She, encased in a kennel

Me, in reality

Hoewel het niet mag, laat ik het beest los. In het oude kolenhok vind ik een stuk touw dat ik als leiband kan gebruiken en samen trekken wij op pad, eerst naar het toeristische centrum waar ik kaas koop, voor Alba, voor onderweg, en dan naar Madredet waar vroeger de kunstzinnige nonnen zaten in een abdij apart. Wij rennen door rechte, lommerrijke lanen, rollen door de boterbloemenwei, sluipen door een bos vol berkenbomen en rusten uit. Een eekhoorn komt nieuwsgierig kijken, half verdoken achter een stam.

Birches bear on their barks

the Scriptures of Eternity

In Madredet bij de kerk zitten wij bij de vroegere wasplaats. Alba spettert in het water. Van alle sanghaleden is zij veruit de vrolijkste, misschien de meest verlichte. Een pick-up stopt. 'Of hij ons kan afzetten in Maredsous?' Wij springen in de laadbak. Hoppen er weer af aan het station waar ik Alba vergast op een terras en een bolletje ijs. Zen is ook een les in simpele geneugten. ■

Peter Benoy

Parade van demoisellen en mamellen

Over de vrienden van het kubisme
in literatuur en theater

Juist honderd jaar geleden was er in de kunstenaarsmiddens van Montmartre heel wat te doen over het waanzinnig grote schilderij dat de 26-jarige Picasso zopas had beëindigd. Kort daarvoor had Alfred Jarry, de auteur van 'Ubu', hem zijn revolver gegeven. Later werd het doek beschouwd als het begin van het kubisme. Een commemoratieve invalshoek om het vooral over een randgebied te hebben: badinerend tussen verf en inkt, tussen stemmen en penselen.

Picasso woonde en werkte in die tijd in de Bateau Lavoir, een houten pand op Montmartre waar een aantal ateliers waren ondergebracht. Zijn goede vriend Apollinaire herinnert zich later de sfeer van het atelier '*... encombré de toiles représentant des arlequins mystiques, de dessins sur lesquels on marchait et que tout le monde avait le droit d'emporter, était le rendez-vous de tous les jeunes artistes et de tous les jeunes poètes.*'¹

Wanneer de kunsthandelaar D.H. Kahnweiler het atelier voor het eerst bezoekt, is hij geschokt door de onvoorstelbare armoede die in de Bateau Lavoir heerst. Hij ziet het grote schilderij waarover iedereen spreekt als '*quelque chose de fou ou de monstrueux*'. Derain had hem gezegd dat men Picasso wel eens achter zijn doek verhangen zou terugvinden, zo wanhopig zag zijn onderneming eruit. Het destructieve en schokkende karakter van het schilderij (2,44 x 2,34m) verstoort zo sterk de door cezannisme en fauvisme beheerste Parijse kunstwereld dat ook de vriendenkring van de schilder zich aanvankelijk vragen stelt over de legitimiteit ervan of, zoals Apollinaire, in stilzwijgen verzinkt.

'*Les Demoiselles d'Avignon*' – want daar gaat het over – werd op een doordachte manier geschilderd na talloze studies. Vijf naakte vrouwen in bijna geometrische vormen uitgebeeld, met een opvallende monotonie van kleuren. De compositie is sterk getheatraliseerd, ondanks een opmerkelijke stijlbreuk; het lijkt wel of de ene kant niet weet hoe de andere is geschilderd. De figuren aan de linkerkant sluiten nog enigszins aan bij Picasso's vorige

schilderijen, maar die aan de rechterzijde belichamen alle aspecten van wat het kubisme zal worden en refereren sterk naar stijlfiguren van Afrikaanse, etnische kunst.

Het subversieve karakter van het werk ligt vooral in zijn volledige breuk met de Westerse esthetische traditie en in zijn stilistische brutaliteit. Het wordt voor het eerst tentoongesteld in 1916 en krijgt pas bij deze gelegenheid zijn definitieve titel; de dichter André Salmon stelt *'Les Demoiselles d'Avignon'* voor op grond van een verhaal dat zijn vriend Picasso hem had verteld over een bordeel aan de Carrer d'Avinyo in Barcelona nabij het huis waar zijn familie woonde. Tot dan noemde de kleine kring van ingewijden het *'le bordel philosophique'* en Picasso sprak erover als *'mon bordel'*. *'J'avais fait la moitié du tableau'*, vertelt hij later in een interview, *'je sentais: ce n'est pas cela! J'ai fait l'autre. Je me suis demandé si je devais refaire le tout. Puis je me suis dit: Non, on comprendra ce que je voulais faire'*. Toch wijst het feit dat hij het jaren in zijn atelier hield vooraleer het tentoon te stellen op een grote onzekerheid, een twijfel over de zin ervan.

Veel kunstenaars hadden *'Les Demoiselles'* in Picasso's atelier gezien en bestudeerd. Na hun eerste afwijzing begonnen sommigen in dezelfde richting te zoeken. *'C'est comme boire du pétrole'* had Braque gezegd toen hij het zag, maar wanneer hij in de zomer van 1908 met Derain naar Martigues trekt, blijft de herinnering eraan hem achtervolgen. Wat hij nog datzelfde jaar bij Kahnweiler exposeert heeft alle kenmerken van de nieuwe stijl – zij het minder agressief dan bij Picasso in zijn eerste kubistische fase. De criticus Vauxcelles – niet direct een sympathisant van de vernieuwing – gebruikt het woord 'cubisme' voor de eerste keer naar aanleiding van deze tentoonstelling. In die jaren schreeuwde elke nieuwe ontwikkeling in de kunst voor een naam die liefst op 'isme' eindigde. Als de betrokken kunstenaars zich niet in een manifest een naam toeëigenden, dan waren het meestal vijandig gezinde critici die het etiket bedachten. Zo gebeurde het in dit geval: het was zeker geen ambitie van de eerste generatie kubisten – naast Picasso en Braque o.m. André Derain, de 'tubist' Fernand Léger en Juan Gris – een manifest te schrijven; zij waren te sterk geëngageerd in een innoverend onderzoek, waarvan ze niet wisten tot wat het zou leiden. De term 'kubisme' is in die zin misleidend, dat hij de indruk wekt dat het alleen om het kubifiëren van de werkelijkheid gaat, terwijl het in essentie gaat over een revolutie in de perceptie, over een breuk met de klassieke samenhang van het geheel en de onderdelen, over het integreren van diverse gezichtspunten in één geheel en over het verlaten van de regels van het perspectief. Deze vormelijke revolutie, die talloze mogelijkheden bood

voor toekomstige vernieuwingen, stond buiten elk sociaal engagement; haar maatschappelijke relevantie bleef beperkt tot het creëren van een nieuwe relatie tussen de mens en de werkelijkheid.

Gedurende jaren blijft het kubisme bij de meerderheid van de critici zwaar onder vuur liggen; ze begrijpen het niet en bestempelden het dus maar als dwaasheid. Er hing een kwalijke en spottende connotatie aan het woord in het dagelijkse gebruik. Een klein incident illustreert die marginaliteit. Naar aanleiding van een tentoonstelling van kubistische werken in het Grand Palais in 1912 wordt de staatssecretaris voor schone kunsten, Léon Bérard, in de kamer van volksvertegenwoordigers geconfronteerd met een heftig protest tegen de aanwezigheid van kubistische schilderijen in het Grand Palais: *'Il est inadmissible que nos palais nationaux puissent servir à des manifestations d'un caractère aussi anti-artistique et antinational'*.

De socialist Marcel Sembat verdedigt de kubisten:

*'Quand un tableau vous semble mauvais vous avez un incontestable droit, celui de ne pas le regarder et d'aller en voir d'autres. Mais on n'appelle pas les gendarmes'*ⁱⁱ.

Tot 1914 maakt het kubisme desondanks een zeer vruchtbare tijd door; er is een hechte samenwerking in de beweging, die steeds meer schilders aantrekt, zoals Marcoussis, Survage, Metzinger, Laurens, Delaunay en Gleizes. *'The moment of Cubism'* noemt John Berger deze tijd, de woorden indachtig van Arnold Hauser die schreef dat er in de geschiedenis geen gelukkige perioden zijn, maar wel gelukkige momenten. Het uitbreken van de eerste wereldoorlog zal bruusk een einde maken aan dat moment: buiten de Spanjaarden Picasso en Gris zal iedereen gemobiliseerd worden.

Een nieuwe generatie dichters en critici heeft intussen van zich doen spreken. Ze frequenteren de ateliers van Montmartre en hangen rond in dezelfde cafés als de schilders, die meestal generatiegenoten zijn. De meest gezaghebbende dichter van die nieuwe strekking is ongetwijfeld Guillaume Apollinaire; naast hem André Salmon, Max Jacob, Pierre Reverdy, Pierre Albert-Birot, Paul Dermée, Blaise Cendrars e.a., dichters die vóór 1910 bijna uitsluitend in tijdschriften hadden gepubliceerd. De traditie die hen inspireert is die van Baudelaire, Lautréamont en Rimbaud. 1913 is voor hen een cruciaal jaar: met *Alcools* van Apollinaire en *La prose du Transsibérien et de la Petite Jehanne de France* van Blaise Cendrars verschijnen twee bundels die de aanzet zijn van de moderne poëzie. Zij werpen zich op als de verdedigers en promotoren van het kubisme waarmee ze eenzelfde streven naar radicale vernieuwing en avontuur delen; de vrijheden die ze nemen met

de taal, met prosodie, met grammatica, hebben ongetwijfeld overeenkomsten met het onderzoek dat hun vrienden met penselen en schildersmesses ondernemen.

Niemand had aanvankelijk het kubisme als iets anders dan een fenomeen in de beeldende kunst gezien. Het duurt niet lang vooraleer op de nieuwe dichters ook het etiket 'kubisten' wordt gekleefd. De Oostendse Franstalige dichter Henri Vandeputte getuigt begin 1914: *'Les gens simples, n'ayant pas d'épithète meilleure, parleront de poésie cubiste. Ils n'auront pas tort. Presque superposition d'images simultanées. Point de ponctuation? Et la fin des phrases? S'il plait au poète? L'effet est indéniable.'*ⁱⁱⁱ

Cubist poems van de Amerikaanse schilder Max Weber, die na studies bij Matisse naar het kubisme was geëvolueerd, is weliswaar in datzelfde jaar te Londen verschenen, maar dat gaat in Frankrijk vrijwel ongemerkt voorbij. Geen enkele van de dichters van de *'Esprit Nouveau'* zoals Apollinaire deze stroming noemde, kon zich ermee verzoenen als kubist te worden bestempeld – behalve Max Jacob die zich deze naam liet welgevalen. In feite waren deze dichters, net als de eerste generatie kubistische schilders, er niet mee bezig zich als beweging te profileren; ze experimenteerden en tastten nieuwe mogelijkheden af, maar wilden zich niet verankeren in structuren. Opnieuw zien we hoe de tegenstanders de stroming een naam geven die een grote vooringenomenheid verradt. Frédéric Lefèvre wijdt in *La jeune poésie française* (1917) een lang hoofdstuk onder de titel *'Cubisme littéraire'* aan Apollinaire, Jacob en Reverdy. Hij omschrijft hun poëzie als *'d'indéchiffrables rébus dressant entre la vision, ou la pensée, ou l'émotion (on ne sait pas!) du poète et le lecteur le mur solide d'une inviolable obscurité'*. In een heftige reactie hierop stelt Reverdy formeel dat de moderne poëzie en beeldende kunsten weliswaar parallelle wegen volgen, maar dat de poëzie slechts gehoorzaamt aan haar eigen logische evolutie en niet als kubistisch beschouwd mag worden.^{iv}

Tijdens een interview in de zomer van 1918 – een paar maanden voor zijn dood – tracht Apollinaire het verschil tussen de dichters en de kubistische schilders duidelijk te maken in ongeveer de volgende bewoordingen: *'hun schilderijen zijn vooral bestemd voor de blik van de toeschouwers; met het mysterie van hun vormtaal en het spel van hun dimensies zijn het eerder analyses, eenvoudig bij de ene, complex bij de andere. Onze gedichten daarentegen zoeken hun weg recht naar de geest, waar ze eerder een synthese-functie vervullen; niet voor niets zijn ze lyrisch.'*

Met het verschijnen vanaf 1916 van SIC (Sons, Idées, Couleurs, Formes), onder impuls van Pierre Albert-Birot, en een jaar later van *Nord-Sud*, een

tijdschrift uitgegeven door Pierre Reverdy en Paul Dermée, heeft de stroming van de 'Esprit Nouveau' breder gehoor gekregen.

De vraag of er zoiets als een kubistische poëzie bestaat, is tot vandaag een discussiepunt gebleven. Zo bekommerde de Vlaamse dichter Paul De Vree zich erover dat Van Ostayen te weinig als 'kubist' werd beschouwd^V. Het feit dat de patenthouders van het kubisme, Picasso, Braque en Derain, zichzelf nooit gedefinieerd hebben, werkt het debat in de hand – een debat dat in de schaduw blijft van de baanbrekende betekenis van de poëzie in kwestie en van de boeiende samenwerkingen die in publicaties tussen dichters en schilders-illustratoren tot stand kwamen. *'Qu'est-ce qui peut être cube dans les mots'* schreef Aragon.

'Picasso fait Parade avec nous!' schrijven Jean Cocteau en Erik Satie op een ansichtkaart gedateerd 24 augustus 1916 aan hun goede vriendin Valentine Gross, de latere Valentine Hugo. Diaghilev, de leider van de Russische Balletten, had Cocteau gevraagd een scenario te schrijven en Satie om de muziek te componeren. Zij overhaalden Picasso om decors en kostuums te ontwerpen. Aanvankelijk wordt gewerkt binnen dat trio. Spoedig beklaat Cocteau zich erover bij Valentine Gross dat er amper naar hem wordt geluisterd. Ook Satie stort in die dagen zijn hart uit bij haar: *'Achter Cocteau's rug gaat 'Parade' vooruit! Picasso heeft ideeën die ik beter vind dan die van onze Jean! Vreselijk! En ik sta helemaal achter Picasso! En Cocteau weet dat niet!'*

Op 17 februari 1917 vertrekken Picasso en Cocteau naar Rome waar de Russische Balletten repeteren. Voor Picasso begint hier een vruchtbare periode met veel boeiende ontmoetingen; niet alleen met diegenen die met Diaghilev samenwerken, zoals de dirigent Ansermet, Igor Stravinsky, de schilders Larionov en Gontcharova, maar ook de futuristen Depero en Prampolini. Hij geniet ervan te behoren tot een hardwerkende, creatieve ploeg en hij heeft genoeg zijn stempel op het project kunnen drukken om er zich ten volle voor in te zetten. Bovendien is hij gezwicht voor een nieuwe grote liefde: Olga Khokhlova, een danseres van het gezelschap. Diaghilev had kort daarvoor de beroemde Nijinski als huischoreograaf en eerste danser vervangen door Leonide Massine; Picasso komt tot een uitstekende samenwerking met hem.

Cocteau beschrijft de voorstelling, die hij een *'ballet réaliste'* noemt, als volgt:

'Het decor stelt huizen voor in Parijs, op een zondag. Kermistheater. Drie nummers van de Music-Hall als Parade.

Chinese goochelaars.

Acrobaten.

Klein Amerikaans meisje.

Drie managers organiseren de reclame.

Zij delen elkaar mede in hun verschrikkelijke taal dat de menigte de Parade als het binnenspektakel ziet en proberen haar dit ongemanierd duidelijk te maken.

Niemand gaat naar binnen.

Na het laatste nummer van de parade,

bezwijken de uitgeputte managers en vallen op elkaar.

De Chinees, de acrobaten en het kleine meisje komen uit het lege theater. Als ze de extreme inspanning en de val van de managers zien, trachten zij op hun beurt uit te leggen dat het spektakel binnen wordt gegeven.'

Het realisme moet beklemtoond worden door allerhande straatgeluiden en geratel van schrijfmachines.

Picasso bereidt in talloze schetsen minutieus de kostuums voor. Vooral in de kostuums van de managers laat hij zich van zijn kubistische kant zien: drie meter hoge architecturale assemblages van buizen en vlakken die niet veel meer dan de benen van de dansers vrijlaten. Voor het eerst betreedt het kubisme hier het terrein van scenografie en kostumering. Met het gigantische voorbeeld schildert hij zich grotendeels weg van het kubisme: we bevinden ons in een musicerend, etend en drinkend gezelschap van harlekijnen, een picador, een zeeman, een zwarte met tulband en een paar jonge vrouwen; centraal staat een wit paard met aangebonden pegasus-vleugels dat een gevleugelde acrobate torst, naast een jong veulen, een hond en een aap. Een prachtige realisatie die terug aanknoopt bij vroeger werk.

In een tekst voor het programma schrijft Apollinaire hoe het samenspel van kunst en choreografie in 'Parade' in een soort van 'sur-réalisme' resulteert, dat hij als vertrekpunt ziet voor nieuwe uitingen van de 'Esprit Nouveau'. Dat is opmerkelijk, want Cocteau had het over een 'ballet réaliste'. Het woord surrealisme wordt hier voor het eerst gebruikt; zeven jaar later zullen André Breton en zijn medestanders het zich in een manifest toeëigenen.

Op 18 mei 1917 gaat 'Parade' in première in het Parijse Théâtre du Châtelet. Naast een aantal adellijke theaterhabitués zijn Debussy, André Gide,

Apollinaire, Juan Gris, Marcel Proust, Francis Poulenc, E.E. Cummings, Misia Sert en Valentine Gross onder de aanwezigen. Picasso draagt een rode coltrui; verwacht hij, het rode gilet van Théophile Gautier indachtig, een nieuwe *'bataille d'Hernani'*? In dat geval had hij gelijk. Bij de eerste tonen van de muziek breekt het tumult los. De romancier en kroniekschrijver Michel Georges-Michel getuigt hoe een schilderes naar haar vriend roept dat ze zich verveelt en wil neuken *'pour le [Satie] dégouter'* en zich uitkleedt, terwijl in andere loges wordt gevochten^{vi}.

'Sans Apollinaire, son uniforme, son crâne rasé, la tempe marquée d'une cicatrice, et le bandage qui entourait sa tête, des femmes armées d'épingles à cheveux nous auraient crevé les yeux' beweert Cocteau over de verontwaardiging bij het publiek na de voorstelling.

De pers reageert geschokt op de voorstelling en sabelt ze neer onder de noemer 'kubistische onzin'. Vooral de *'onharmonische clown'* Satie moet het ontgelden: *'hij componeert met ratels en schrijfmachines'*.

Kort nadien heeft een tweede belangrijk en vernieuwend podiumevenement plaats, dat de oude Parijse traditie van schandaalvoorstellingen, van *'batailles'* zoals men ze noemt, verderzet. Het publiek gaat ernaartoe om ze af te breken of te verdedigen, gewapend met de nodige attributen. Een soort theaterhooliganisme. Op 27 juni 1917 gaat *Les Mamelles de Tirésias* van Apollinaire in première, een stuk dat ongetwijfeld schatplichtig is aan Alfred Jarry's *Ubu* en in alle opzichten breekt met het stoffige theaterlandschap van dat ogenblik. Apollinaire geeft het als omschrijvende ondertitel *'drame surréaliste en deux actes'*, ongetwijfeld om te voorkomen dat het zoals *'Parade'* als kubistische 'onzin' afgedaan zou worden, maar ook omdat hij 'surrealisme' een goede omschrijving vindt voor de diverse kunstrichtingen van de *'Esprit Nouveau'* – een idee dat hij verder wil ontwikkelen.

Pierre Albert-Birot, de hoofdredacteur van *SIC*, had Apollinaire overtuigd om een project uit 1903 terug op te frissen. Hoewel hij later zelf een aantal stukken zal schrijven, heeft hij zijn visie op theater al voor het eerst geformuleerd in 1916 in een artikel *'A propos d'un théâtre nunique'*, waarin hij radicaal wil breken met de gangbare organisatie van de theaterruimte en de scenografie: *'La lumière seule doit être la peinture de ce théâtre'*.

Zijn visie op theater wordt verwoord in de proloog van Apollinaire's stuk:

'La pièce a été faite pour une scène ancienne

Car on ne nous aurait pas construit de théâtre nouveau

Un théâtre rond à deux scènes

Une au centre l'autre formant comme un anneau

Autour des spectateurs et qui permettra

*Le grand déploiement de notre art moderne
Mariant souvent sans lien apparent comme dans la vie
Les sons les gestes les couleurs les cris les bruits
La musique la danse l'acrobatie la poésie la peinture
Les chœurs les actions et les décors multiples'*

Les Mamelles de Tirésias speelt zich af in een fictief Zanzibar dat evengoed Parijs zou kunnen zijn. Beseffend dat we de intrige, de poëzie en de humor van Apollinaire geweld aandoen, kunnen we het zeer beknopt als volgt samenvatten: Thérèse-Tirésias wil niet langer haar man gehoorzamen en beslist zelf man te worden. Ze krijgt een baard en haar borsten stijgen op als ballonnen. Ze steekt haar man in vrouwenkleren en neemt de zijne. Hij gaat alleen kinderen maken: hij brengt er 40.051 in acht dagen voort. Aan het einde van het stuk komt Thérèse berouwvol terug naar de familiale haard en kondigt aan dat ze nog dubbel zoveel kinderen zal maken als haar man. Het doek valt onder een regen van ballonnen-borsten. In een bedrieglijk moraliserend kleedje bespot Apollinaire hier de toenmalige officiële campagne voor de herbevolking door het opdrijven van het geboortecijfer.

De kubistische inbreng komt hier van de schilder Serge Ferat, die decors en kostuums ontwerpt – zij het met veel minder middelen, om niet te zeggen bijna geen, dan Picasso voor *'Parade'* had. Germaine Albert-Birot, de vrouw van Pierre, componeert bruitistische muziek.

Van de acht spelers is slechts één professioneel, nl. Louise-Marion die Thérèse speelt: zij creëerde o.m. de rol van Lechy Elberon in *L'Echange* van Paul Claudel. Het koor dat tussen de twee bedrijven zijn stem verheft, bestaat o.m. uit Max Jacob, Paul Morise en Arthur Honegger en in de souf-fleursbak zit de latere dadaïst en surrealist Philippe Soupault.

Voor de omslag van het programma heeft Picasso een tekening geleverd en tussen de gedichten van Jacob, Reverdy, Albert-Birot en Cocteau die erin zijn opgenomen, prijkt een houtsnede van Matisse. De schamele financiering van het project gebeurt met het beetje dat in de kassa van *SIC* nog te vinden is, aangevuld uit het gezinsbudget van de Albert-Birot's. De voorstelling, die doorgaat in het Conservatoire Renée Maubel, begint met een gevoelige vertraging omdat de decors niet klaar zijn, wat 'le tout Montmartre' en 'le tout Montparnasse' gelegenheid geeft om zich op te warmen voor wat gaat komen of zoals Aragon later getuigt *'on s'attendait à tout, ce fut autre chose'*. De voorstelling verloopt onder gefluit, getrappel, geroep, het uitwisselen van grofheden tussen voor- en tegenstanders – kortom: de geest van *'la bataille d'Hernani'* is terug in Parijs.

Apollinaire komt groeten onder een vuur van beledigingen en bravogeroep. Jacques Vaché, 'poète maudit', vooral bekend door zijn *Lettres de guerre*, en André Breton zijn ontgoocheld zowel door de goedkope lyriek van de tekst als door de acteerprestaties. Vaché had tijdens de voorstelling iemand met zijn revolver bedreigd, maar Breton kon hem kalmeren.

De pers heeft het opnieuw over kubistisch theater – in 1917 nog altijd een kwalijk klinkend epitheton – maar is niet onverdeeld negatief. Desondanks wordt de voorstelling in de artistieke middens beschouwd als een overwinning van de 'Esprit Nouveau'.

Eén incident schokt Apollinaire: een groep kubistische schilders en beeldhouwers, waaronder Gris, Kisling, Metzinger, Lipchitz, Rivera en Severini – allemaal kunstenaars die hij heeft verdedigd – protesteren bij de kranten en preciseren dat er geen enkel verband bestaat tussen hun werk en '*certaines fantaisies littéraires et théâtrales*'. Die reactie richt zich tussen de regels ook aan het adres van Picasso voor zijn medewerking aan de Russische Balletten. Jean Cocteau: '*Une dictature pesait sur Montmartre et Montparnasse. On traversait la période austère du cubisme. Les objets qui peuvent tenir sur une table de café, la guitare espagnole, étaient les seuls plaisirs permis.*'

Een maand vóór de première van *Parade* en dus iets meer dan twee maanden voor *Les Mamelles ...* was het Franse leger een offensief tegen de Hindenburg-linie begonnen. Het aantal verliezen aan Franse zijde werd geschat op 120.000. Nadien zijn er massale muiterijen geweest, ten dele geïnspireerd door de aan de gang zijnde Russische revolutie, maar vooral uit onmacht en desillusie. Dat gebeurde op een afstand van zo'n 200 km van Parijs.

Deze gebeurtenissen werpen een bijzonder licht op het feit dat de spottende onschuld van deze voorstellingen als subversief werd ervaren en dat in beide gevallen de makers voor 'sales boches' werden uitgescholden.

Op 17 maart 1916 – 15 maanden vóór de première van *Les Mamelles ...* – geraakte Apollinaire, die onderofficier was, zwaar gekwetst door een Duitse obus. Daarna is hij nooit meer te zien geweest dan met een omzwachteld hoofd. Die obus heeft hem misschien wel gered van het offensief aan de Aisne, maar heeft zijn dood op 9 november 1918 op de vooravond van de wapenstilstand niet kunnen verhinderen.

Is het verhaal dat hier eindigt niet begonnen met een opmerkelijke daad van Alfred Jarry? Aan het einde van zijn leven in 1907 gaf hij zijn revolver aan Picasso, die datzelfde jaar '*Les Demoiselles*' schilderde. Kon hij een meer symbolische daad stellen? '*De revolver zocht zijn natuurlijke eigenaar op. Het was in feite de komeet die de geboorte van een nieuwe eeuw aankondigde*' schreef Max Jacob later.^{vii} ■

Bronnen:

- i *Le Temps*, 14 oktober 1912
- ii Pierre Cabanne, *L'Epopée du Cubisme*, La Table Ronde, Parijs, 1963
- iii *Les écrits français*, 5.1.1914

Vandeputte beïnvloedde sterk de jonge Claus: 'Hij had een boekhandeltje in Oostende (...) Mijn vriendschap voor die man was zo dat ik praktisch elke dag naar hem toe ging, alleen maar om te luisteren naar wat hij vertelde over Apollinaire, over de grote Franse dichters van de eeuw' (Claus, Groepsportret, De Bezige Bij, Amsterdam 2004; citaat uit een interview in 1998)

- iv *Nord-Sud*, nr. 13, maart 1918
- v Geert Buelens, *Van Ostayen tot heden*, Vantilt, Nijmegen, 2001, p. 738
- vi *De Renoir à Picasso*, Librairie Arthème Fayard, Parijs, 1954
- vii *Chronique des temps héroïques*, Louis Broder, Parijs, 1956

Kees Hermis

OMAHA BEACH*

Dit is de zee met de verdronken schepen,
de krijtkust naakt onder een hoge lucht

wie hier zijn ogen sluit ziet stranden,
rookwolken, schermen van rauw vuur

soldaten met hun wapens hoog geheven
als door de branding uitgebraakt

hoe zij aan land gaan een, twee meter –
en wie blijft kijken ziet wat vallen is

het niet meer opstaan en het onbeweeglijk
liggen, de grijs van dood en duisternis

en in hetzelfde zand van toen spelen
de kinderen van vandaag, scheppen

hun eigen kazemat tegen de opkomende
vloed, een zandbankje van nog geen centiare

op deze vrijgevochten plek ruim zestig jaar
geleden brak het uur U van vrede aan

iemand die nu zijn ogen sluit en in gesprek
gaat met de zee hoort:

wat heeft de tijd met jou en
wat heb jij met de tijd gedaan?

**invasiestrans in Normandië (Fr.)*

GRONDSTOF

1.

Over kromgetrokken en verkapte
lettergrepen daalde een lange zomer

taal droogde uit, verschrompelde als oud
gevalen fruit dat zich met stof verbond

een monotoon van stomheid klom in bomen,
struiken, grassen, doorgroeide velden, wegen

totdat het ritselen begon er wind opstond en
aan de grond het luisteren naar een verwachte regen

wat was bewaard in aarde opende zich als een brief
en nieuwe woorden braken door het schild van hun cocon

2.

Ontpopt als klanklichamen, voertuigen van
betekenissen werden ze eerst aarzelend beproefd
en op de tong gemodelleerd, getoonzet uitgesproken

nat van geboorte dreven ze op glazen vleugels rond,
bevend met tasters, de snavels gesperd, zochten zij
in hun glijvlucht naar gehoor dat open stond

geland, geboekstaafd, uitgeschreven,
genoemd bij name en gebekt

maakten zij los en trokken vlot
het eens doodlopende gesprek

Jos Brabants

Moedergedichten

DE ? DAG ? DIE ? ONTWAAKT

A L S 7 D A G E N I N E E N W E E K

1.

Tot overmorgen

blijven haar zoenen zweetnat
en zacht ook haar handen raken,
een nauwelijks raken is het –
't is beendertjes voelen – en zij

laat het heen-en-weer strelen
tot een el verder waar zijn arm
boogt heel lang duren: een stukje
zoon tussen twee klefnatte handen

(24 juli 2006)

2.

Met haar

in de kindertijd terug – reiken
herinneringen niet verder dan het gebreide broekje,
lang (verre voorbode van het eerste ribfluwelen pak)
en het elastiekje dat ingrijpt, bij de enkels knelt

en sporen nalaat: té hard gespannen opdat
de pijpjes niet óp zouden kruipen. Het broekje
schikken langs de beentjes op stoelhoogte – gehard
voor een winterse schooldag. Niet verder dan

het chloroformmasker bij de amandelextractie,
het kinderlijf vastgebonden – op stoelhoogte. Ook niet
verder dan de tweewekelijkse rit naar Gent: de trein,
tram drie, visite bij de tandarts, tram drie,

‘koffie !’, de trein terug. Niet verder dan
haar kunsten op de hardgeblazen basketbal, haar val
eraf, de stukgeslagen trekkersteel, haar controletochtjes
op de fiets en toen we al sterker waren, haar

fietsend het viaduct opduwen.
Ik vraag het me af terwijl ik haar het glas
met wortelsap aanreik en bij blijf staan vraag ik
het mij af of ik háár mij weet te voeren.

(26 juli 2006)

3.

Toen wij onze lieven

thuis binnenbrachten werden de haren
van de meisjes gefatsoeneerd: losse staarten,
verwezen naar de vestiaire, moesten
gebundeld en opgestoken liefst – ze

pasten niet in haar tafeletiquette. Nog
decennia duurde het vóór ze – de kinderen
erbij – ons toeliet in haar donzige dos:
éénennegentig jaren en enkele maanden

en koelte zoekend in periode van lange
hitte laat ze etiquettefatsoen en haren los
- grijsgolvend ver voorbij de schouders:
goudgeel gevlekt ook als een

oudemannensnor door de pijp beroekt.
Nooit eerder zag haar profiel zo mooi –
alles losgelaten: de gespannen lijntjes in het
gezicht, de kapselseldjes, het netje

en haar haren

(29 juli 2006)

4.

Een lichaam

van zwijgen is het, als de stille paaltjes
nog boven het zachte rimpeloppervlak en
een kleiner worden naar het einder van de zee.

Een denken ook, een kijken in zichzelf –
waar geen meekijken (mogelijk) is, denken
als diepe paaltjes die geen kringen maken:

bewegingloos - aanvaarden, overdenken of
meedenken in plannen maken terug naar de
monding van hun tweeën: 'Wij blijven samen.'

(1 augustus 2006)

5.

Geen mens om alleen te blijven

is zij geen alert zwijgen meer – de cortisone
trekt haar in diepe slaap weg, bijna niet
bewust meer van mijn naar-huis-gaan.

Een mouwloos shirt laat de povere schoudertjes
bloot: een knokkel, de ellepijp en de witte huid
die slapjes ver overhangt, de gezwollen buik
doen weer beelden uit de kampen denken ...

Nog even tijd om wakker te blijven, met
een krachteloze arm het nieuwe haarnetje uit te
proberen en te luisteren hoe hij haar haren kamt.

(4 augustus 2006)

6.

Een nieuw bericht

Om haar knieën de blauwe schijn en
de scherpste van haar neus, beelden die
gisteren niet afgetekend waren, niet

verontrustten. Wel de glans van gespannen
huid om gezwollen onderbenen, wel
de stijgende rode en groter wordende

onderhuidse bloedvlekken, wijnvlekken –
een gevlekte klimop. Vanavond ga ik
voor dagen nachten waken. Het rozenbalkon

voorbij.

(5 augustus 2006)

7.

De dag die ontwaakt

maar moeder niet: dit is gebeurd -
in winterwitte lakens heb ik haar
over de pijn, de vingertoppen rood,
afgelegd. Haar lichaam door huid

overspannen – inkoud. ‘Ik kan het
niet zeggen’: het laatste wat ze niet sprak.

Deze weekdag kan ik geen namen geven.

(6 augustus 2006)

Katelin Vijncke

IK ZOU WILLEN

dat je krimpt
op mijn vinger,
zo veilig
zou je liggen
als een pluim
die zinnen welt
langs de rietkraag
bij de kreek

mijn hand knijpt
ze fijn tot pluizen
die haperen
in je stem
letters, vogels nu
scheren in kronkels
doorheen krampen
naar groter zijn.

Gertjan Willems

IK GOOI haar jukbeenderen
van me af
bedenk me
kijk haar terug.

Alsof je ooit kon vermoeden
dat ik wist
wat je las.

Fluister haar terug,
denk niet aan de gevolgen
die onlosmakelijk verbonden zijn met
haar triomftocht.

Ja zei je zacht,
maar zonder te fluisteren.
Dat kan niet. Dacht ik.

Snijdt zacht door me heen
als een bot mes doorheen
marsepijn
niet aards.

Hoeveel je op me leek.

Ik adem haar geur door mijn neus in,
in de hoop
dat er genoeg zal blijven hangen
om haar illusie te koesteren.

En zoals de nacht
mijn dag maakte
maak ik de jouwe.
Er was slechts één hemel
en toch noemden we het hemels.
Hadden we ooit geloofd?

Wanneer men ons zei dat de nacht een zwaluw was
lachten we de lente tegemoet
elke avond opnieuw
gingen we op zoek.

onder elke steen stemmen horend
(wetend dat het echo's van klapwiekende verontschuldiging waren)
uit elke zandheuvel duinwater toverend
(wetend dat het tranen om een verloren zee waren)

Wanneer de maan het toeliet
waadden we naar de overkant
terwijl de golven onze knieën likten
ruilden we onze kleren
en dachten we aan de meren
die we reeds bij elkaar gezameld hadden.

We sliepen op spijkerbedden
gevormd door de toppen van het duingras
die boven het lage water uit kwamen
enkel daar zochten we niet.

's Ochtends bij de laatste sterren
droegen we sieraden
van het eerste water
en klonken we op hetgeen we dachten te hebben.

Neen.

Jelica Novakovic

UNIO MYSTICA

Ik heb een boom bemind.

Gezeten op een tak
heb ik zijn kruin gestreeld,
gekust zijn gladde bast.
Mijn benen om de vorse stam
liet ik me in zijn lover vlijen
totdat ik druppels hars
gevoelde op mijn dijen.

Omstrengeld door zijn takken
rijp ik nu van zijn kind.

OUD HUISRAAD

Opruimen doe je in de herfst.
Wat de zomer niet doorstaat
dat zet je buiten, of dump je in sloten:
ontkleurde, verschilderde dromen,
waarheden op wankelende poten,
oud leed dat ooit ergens bij hoorde.
Wat je dan overhoudt is niet veel -
genoeg om er de leegte
van een zucht mee te vullen:
de geur van bomen
waaronder uit angst werd gelogen;
verliefde gebaren
die zonder eigenaar zijn gebleven;
een glas goede wijn
dat ooit ergens voor werd geheven;
muziek van branding op een strand.

Bagage is ten slotte niet nodig
voor reizen naar de overkant.

Diane Vangeneugden

Het laatste woord

Troubadours en reporters

Ik heb altijd een boon voor ze gehad: reporters die de wereld in mijn boekenkast en in mijn hoofd brengen. Ik ben jaloers op ze, de chroniqueurs die quasi pretentieloos notities optekenen in hun schriftje, facetten van een vliegende tijd, en zo geschiedenis 'schrijven', reizend Herodotos en Titus Livius achterna.

Dat 'quasi' in mijn vorige zin staat daar niet zomaar bij 'pretenteloos'. Ik geef een voorbeeld. Egon Erwin Kisch staat geboekstaafd als de moderne peetvader van de reportage: *der rasende Reporter*. Hij raasde door de wereld, tot in de Waalse mijndorpen en tot in Geel. En schreef en schreef. Hij was razend productief. Maar Bertolt Brecht schreef hem: 'Beste Kisch, ... Volgens mij kan men zich met één vijfde van uw talent een Nobelprijs bij elkaar knoeien.'

Tegen één van dat reportersgild-met-gouden-pen had ik een licht vooroordeel: Joris Luyendijk. Dat lag aan zijn wat vooringenomen eerste boekje *Een goede man slaat soms zijn vrouw*. Maar toen correspondent Luyendijk 'reporter te velde' werd in het Midden-Oosten, volgde een ontwapenende zelfanalyse. Hij maakte het nieuws mee en... ontdekte de verbijsterende kloof tussen wat hij zag en beleefde en de reproductie ervan in de media. In de voetsporen van goeroe Robert Fisk vereeuwigde hij zijn indrukken en ervaringen in een boek, opdat wij allemaal het zouden weten.

Chroniqueurs en de oude troubadours zijn mensen van hetzelfde slag. Ik las het vanmorgen nog: troubadour komt van 'trobador', vinder. Troubadours 'vonden' dingen die ze in liedjes omzetten. Het waren de dingen des levens: de liefde, de krijtlijnen van een veranderende wereld, thema's van opdrachtgevers, de realiteit zoals ze was of zoals ze gedroomd werd... En zo waren de troubadours de getuigen van hun tijd. De jongleurs waren hun uitvoerders: muzikanten, rondtrekkende vertolkers.

Literatuur is overal ter wereld begonnen met die orale fase: als zang en muziek waarin de wereld en het leven verteld en ‘gereporteerd’ werden. Daarna werd literatuur voorgelezen en pas veel later werd er stil gelezen. Ieder in zijn hoekje. Ieder achter zijn scherm.

Het past hier de grote Vlaamse chroniqueur Johan Anthierens te citeren. Want daarmee neemt dit stukje een andere wending. ‘Het is me om het standpunt te doen, om de overtuiging,’ schreef Anthierens. Dat is een oud strijdpunt. ‘Wie bouwde het zevenpoortige Thebe? In de boeken staan de namen van koningen. Hebben koningen de rotsblokken erheen gesleept? En het meermaals verwoeste Babylon? Wie bouwde het zoveel malen op? Caesar versloeg de Galliërs. Had hij niet minstens een kok bij zich?’ Vragen van een lezende arbeider zoals Brecht zich dat voorstelde.

De kroniek van de Grote Geschiedenis versus die van de kleine. Het Grote Leven versus het kleine. Het gaat over de Walraffs en de Galeano’s van onze tijd, het gaat over die van ‘Ganz unten’. Hoe het geaderlate Latijns-Amerika ondersteboven werd gegooid (hoe Frans Wuytack van persona non grata persona grata wordt). Hoe Afrika donker werd (hoe Westerman op zoek gaat naar het leven van de opgezette mens). Hoe de Vietnamezen Rambo verjoegen (hoe de Amerikaanse moeder huilt om de bodybag uit Irak).

Ja, laat die kleine geschiedenis en dat kleine leven in boeken leven! Zoals Howard Zinn het Amerikaanse volk de geschiedenis laat maken en zoals Geert Mak ‘reporteerde’ *Hoe God verdween uit Jorwerd*. Ja, schrijvers, laat ons weten wie we zijn! ■

Publicaties & mededelingen van onze abonnees

1. Op 20 april ontving David Van Reybrouck in de Antwerpse Galerie De Zwarte Panter de jaarlijkse *Arkpijs van het Vrije Woord 2008*.
2. Op 14 maart presenteerde Hilde Van Mieghem de nieuwe roman *Lege jurken* van Christophe Vekeman in Gent.
3. Leo van der Sterren startte een nieuwe e-zine voor neomaniërische literaire teksten: *Daidallein*.
Inzendingen en inlichtingen: www.daidallein.nl. en info@daidallein.nl.
4. Van Guy Vaes verscheen bij uitgeverij Le Cri i.s.m. de Académie Royale de langue et de littérature française een verzameling filmkronieken die de auteur schreef tussen 1970-1983: *111 film-chroniques de cinéma*.
5. Nicole Verschoore ontving van de Académie Royale de littérature française de Belgique de Prix Michot voor haar 'Belgische' trilogie *La Passion et les hommes* (*Les Parchemins de la Tour*, *Le Mont Blandin* en *La Charrette de Lapsceure*). Zie ook op www.nicoleverschoore.be. Voorstelling en vertaling verschenen in *Gierik & NVT*.
6. Van Chantal Sap verscheen de poëziebundel *Woorden om te zeggen en te zwijgen* met beeldend werk van Kathelijne De Vriendt.
7. Het toneelstuk *Model-Contact* van Freek Neyrinck werd op vrijdag 21 maart door Buurtwerk Gentbrugge opgevoerd. Twee vrouwen vertolken hun verzet tegen maatschappelijke vooroordelen en het besef van wankelende, ethische waarden: Info: 0473-93.68.73 (contact Jo De Smet).
8. Van Bart Demyttenaere verscheen bij uitgeverij Van Halewijck het boek *Mannen van God* (272 blz.): 11 mannelijke getuigenissen en twijfels over kerk en geloof. Het boek verscheen met steun van het Fonds Pascal Decroos.
9. Van Kees Klok verscheen bij uitgeverij Liverse (www.liverse.nl) de nieuwe bundel *En vooral: de gordijnen dicht*. Prijs: 14, 50 euro.
10. Henri-Floris Jaspers schreef voor het cultureel-literair tijdschrift *Connection* een speciaal nummer: *Het Goudtblommeke van Papier-Les Fleurs en Papier doré* en dit ter gelegenheid van een dossier over Geert Van

Bruaene. Info: www.revueconnexion.over-blog.com en revueconnexion@yahoo.fr.

11. Van redactielid Wim van Rooy verscheen bij uitgeverij ACCO/Leuven *De malaise van multiculturaliteit*, een kritisch pleidooi voor een bedachtzamer omgang met multicultuur. Prijs: 29, 50 euro, 344 blz.. Info: www.uitgeverijjacco.be en uitgeverij@acco.be.

12. Redactielid David Troch won onlangs met zijn gedicht *doorgewinterd* de Jules Van Campenhoutprijs voor poëzie.

13. Op 25 april stelde de SchrijversAcademie *Vreemde schrijfsels* voor: een avond rond allochtone auteurs in Vlaanderen in het Letterenhuis in Antwerpen. Carlo Van Baelen leidde in, Sven Peeters en Wim van Rooy interviewden. Rachida Lambaret en Mustafa Kör waren de gasten en Ibrahim Elitas musiceerde.

14. Van Hans Kilian verscheen bij uitgeverij Servo (Assen, NL) de verhalenbundel (fantastische vertellingen) *De tocht door de duivelsvallei*, 152 blz., 15, 95 euro. Zie ook: <http://www.uitgeverij servo.nl>.

15. Van An Provoost verscheen bij uitgeverij Querido/Amsterdam *Beminde ongelovigen*, een atheïstisch sermoen. Prijs: 6, 95 euro.

16. Van David Nolens verscheen bij uitgeverij Meulenhoff/Manteau, A'dam/A'pen de roman *Stilte en melk voor iedereen*, 220 blz., prijs: 22, 50 euro.

17. Van Vera Marijnissen verscheen bij uitgeverij Querido/A'dam de roman *Ingewikkeld kind*, 185 blz., prijs: 18, 95 euro.

18. Paul Verhaeghen werd voor de eigen vertaling van zijn roman *Omega Minor* met de Independant Foreign Fiction Prize bekroond. De prijs is een initiatief van de Britse krant *The Independent* en zet buitenlandse fictie in vertaling in de schijnwerpers. Herlees zijn schitterend verhaal *Tij* in *Gierik & NVT* 88, p. 55-67.

19. Van Wim Meneer verscheen bij uitg. Kramat zijn nieuwe misdaadroman *Alfred Lek*. Het boek werd op 6 juni ingeleid door Rudi Soetewey in het C.C. 'De Kruisboog' in Tienen.

20. Mark Meekers won de Poëzieprijs van Vlierbeek, georganiseerd door het Davidsfonds met de gedichten *'In het Licht van de abdij'* en *'Voorbij'*.

Beschermcomité Gierik & NVT

Meerdere mensen spraken en spreken ons nog altijd aan om van het Gierik-beschermcomité deel uit te maken. Niet de minsten die hun morele steun toezegden en hun intellectueel, creatief gewicht in de waardenschaal leggen. Ziehier de lijst van de uitverkorenen die er het vlugst bij waren (in willekeurige volgorde):

Frans Redant, dramaturg – Frans Boenders, auteur, essayist, cultuurminnaar – Ludo Abicht, vrije denker, filosoof, Arkprijs van het Vrije Woord – Gilbert Verstraeten, gemeenteraadslid Stad Antwerpen – Jos Vander Velpen, advocaat, voorzitter Liga Rechten van de Mens – Peter Benoy, theaterdirecteur Zuidpool – Lucienne Stassaert, vertaalster, auteur, Arkprijs van het Vrije Woord – Rik Hancké, toneelregisseur – Bert André, toneelspeler – Monika De Coninck, voorzitster OCMW Antwerpen – Freek Neyrinck, zette het figurentheater op de wereldkaart – Willy Claes, Minister van Staat – Philippe Lemahieu, bedrijfsleider en cultuurminnaar – Stefan Boel, bedrijfsleider en cultuurminnaar – Eric Brogniet, dichter, directeur *Maison de la Poésie* van Namur – Walter Groener (Fakkeltheater) – Victor Vroomkoning (NL), dichter – Chrétien Breukers (NL), dichter, stichter nieuwe poëziereeks *De Windroos* – Bart F.M. Droog (NL), dichter-performer, redacteur bekendste literair internettijdschrift *Rottend Staal* – Wim Meewis, auteur, kunsthistoricus – Thierry Deleu, auteur – Lionel Deflo, auteur, ex-hoofredacteur *Kreatief* – Silvain Loccufier, ere-rector VUB – Rik Torfs, prof. kerkelijk recht KUL – Roger Peeters, ere-inspecteur-generaal basisonderwijs.

KUNSTCENTRUM BERKENVELD

CENTRUM VOOR BEELDENDE EN TOEGEPASTE KUNSTEN

Diensten Toegepaste Kunst Grafische vormgeving
Interieuradvies
Beursstanden
Tentoonstellingen

Diensten Beeldende Kunst Privécursus waarnemings- en modeltekenen
Diverse artistieke workshops
Galerie

voor kunstenaars mogelijkheid tot
het afhuren van expositieruimte

Berkenveldplein 16 2610 Wilrijk

G: 32 (0)476 242 991 T: 32 (0)3 830 15 50

M: info@berkenveld.be www.berkenveld.be

Medewerkers zomernummer 99

Peter BENOY – (*Deurne, 1944) studeerde theaterwetenschappen aan de KUL (1983). In 1985 werd hij theaterdirecteur van het Reizend Volkstheater dat hij in 1991 omvormde tot Theater Zuidpool. Hij publiceerde talloze essays en artikels i.v.m. theater.

Dimitri BONTENAKEL – (*1971) schreef de romans *Een zwerver met pleinvrees* (Davidsfonds, 2004) en *Mijn ontmantelde wereld* (Davidsfonds, 2007). Hij is columnist voor *Verzin* en is redactielid van *Gierik & NVT*.

Irini BONTENAKEL – (*1974) reist de wereld rond met een fototoestel rond haar nek. In 2004 trok ze met haar echtgenoot naar Beijing. Sinds de zomer van 2006 woont ze in Chengdu, in de provincie Sichuan, waar ze o.m. actief is in Morning Tears, een non-profit-organisatie die zich inzet voor straatkinderen, kinderen-zonder-papieren en kinderen wier ouders gevangen zitten of werden terechtgesteld. Zie ook: www.morningtears.org.

Jos BRABANTS – (*1947) werkte als leraar Nederlands in Gent, waarvan 5 jaar als gedetacheerde voor de Navorming (jeugdliteratuur) en gaf op Curaçao 2 keer taalstages aan leerkrachten basisonderwijs en studenten aan de Pabo (creatief schrijven en werken met poëzie in de klas). Hij stichtte in 1981 de KJJ (Kinder- en Jeugdjury) en publiceerde jeugdboeken bij uitg Davidsfonds/Infodok en Lannoo (*Sjina, Een Raam in de Wolken, Joris, Krieuwels in mijn oor*). Voorts publiceerde hij 'drukwerk-in-de-marge' uit eigen atelier.

Dirk DRAULANS – is doctor in de wetenschappen (specialisatie gedragsbiologie) en is sinds twintig jaar redacteur bij het weekblad *Knack*. Hij was huisbioloog van het tv-programma *De Laatste Show* en schreef elf boeken: romans en reisverhalen. Hij bereidt een boek over evolutiebiologie voor.

Sallah HASSAN – is een Iraaks dichter/schrijver. Hij heeft meer dan 20 werken gepubliceerd op het gebied van poëzie en toneel. Hij werkte jarenlang als journalist voor verschillende Arabische kranten, zijn werk is vertaald in verscheidene talen (Engels, Spaans en Nederlands). Werd enkele keren bekroond, nam deel aan internationale poëziefestivals, vorig jaar nog in Colombia, dit jaar in Costa Rica. Woont in Den Haag sinds 1995.

Kees HERMIS – (*Hulst, 1941) publiceerde een tiental dichtbundels, recent: *Anerca* (2001) en *Stuiflicht, een bloemlezing van 25 jaar poëzie* (2005), vele verspreide gedichten in een groot aantal Nederlandse en Vlaamse literaire tijdschriften en bloemlezingen, woont en werkt in Oisterwijk, maakt ook houtsculpturen.

Peter MANGEL SCHOTS – (*1972) freelance tekstschrijver, journalist, tv-medewerker, behaalde diverse onderscheidingen bij literaire wedstrijden, publiceerde historische verhalen voor de jeugd: *De jacht op een berg* en in de tijdschriften *SchoonSchip*, *Gierik & NVT* en *één*.

Jelica NOVAKOVIC – (*Belgrado, 1955) doceert aan de faculteit voor Nederlandse Letteren aan de universiteit van Belgrado. Ze is hoofdredactrice van *Erazmo*, jaarboek voor Nederlandse en Vlaamse literatuur, voorzitter van *Comenius*, vereniging voor neerlandici in Midden- en Oost-Europa. In 2001 behaalde ze de driejaarlijkse prijs van de Vlaamse PENclub. Zij publiceerde haar dagboek over de bombardementen van Belgrado door de NAVO: *Gelukkig is wie bijtijds waanzinnig wordt*. Met redactielid Sven Peeters schreef ze recent *Het Kafana-Tribunaal. Kroegenvonnissen van turbo tot retro* (2006).

Sven PEETERS – (*Antwerpen, 1977) is leraar Nederlands aan anderstalige volwassenen. Hij is tevens freelance schrijver en reist geregeld naar Servië. Hij woonde en werkte anderhalf jaar in Belgrado, waar hij samen met Jelica Novakovic de stadsgids *Het Kafana-Tribunaal. Kroegenvonnissen van turbo*

tot retro (2006) schreef. Work-in-progress: *Mijn Servië* en *Balkanmeisje* (roman).

Geert STADEUS – publiceerde in 1990 de roman *Een hond genaamd Sibelius* en schreef sindsdien voor diverse kranten en tijdschriften. Hij is hoofdredacteur van *Snoecks* en heeft een column in *De Standaard*.

David TROCH – heeft wel eens een hekel aan hoofdletters; won zeer recent de Jules Van Campenhoutprijs voor poëzie; publiceerde o.a. in *Snoecks*, *De Brakke Hond*, *Poëziekrant*, *En er is, Dichter*, *SchoonSchip* en in de Amerikaanse bloemlezing *A Generation Defining Itself*; bracht *Tot de sterren gericht, Liefde is een stinkdier maar de geur went wel en ontvroond* op papier en o.a. *Een doosje vol dialogen* op podiumplanken.

Louis VAN DIEVEL – (*Mechelen, 1953) hij studeerde vertaalkunde in Antwerpen. Na diverse odd jobs komt hij via de krant *De Morgen* in de journalistiek terecht. Hij werkt als journalist voor de openbare en de commerciële omroep, maar bij BRT/VRT toch het langst. Momenteel maakt hij deel uit van de redactie van *Phara* en schrijft hij een politiek-satirische blog op *deredactie.be*. Begin 1996 stopte hij met drinken, liep enkele marathons en zette zich aan het schrijven. Hij publiceerde vier romans, waarvan de laatste, *De Pruimelaarstraat*, op de Libris-shortlist terecht kwam. In september 2008 verschijnt *Een familiegeschiedenis. Grotendeels verzonnen en Danig opgesmukt*.

Diane VANGENEUGDEN – is medezaakvoerder van de kwaliteitsboekhandel *De Groene Waterman* (2 Gieriksterren als beste onafhankelijke boekhandel in Vlaanderen).

Tin VANKERKOM – sommige mensen zijn ervan overtuigd dat ze iets goed kunnen. Tin Vankerkom is ervan overtuigd dat ze goed schrijft. Zij heeft eerst goed gelezen en vertaald. En ze huldigde de stelling dat je moest leven zoals in een roman. Wat daarvan kwam: vrijgezellenverdriet op sterk water. Dit en de pijn van het Onbegrepen zijn (?) leidden tot een Boehoenovelle. Een fijn, nieuw, raszuiver genre.

Stefaan VAN LAERE – is twintig jaar actief als beroepsauteur-journalist. Hij schreef als freelancer voor een uitgebreide reeks magazines en publiceerde intussen meer dan dertig fictie- en non-fictieboeken voor volwassenen en jeugd. Zie ook: www.stefaanvanlaere.be.

Bob VAN LAERHOVEN – (*1953) was tot voor kort reisverhalenschrijver, journalist en auteur. Hij publiceerde een groot aantal romans, reisboeken, thrillers en korte verhalen. Nu werkt hij fulltime aan romans. In 2007 kreeg hij de Knack Hercule Poirot-prijs voor de beste misdaadroman van het jaar. In 2008 verschijnt de literaire coming of age-roman *De Vrouw Die Van Dante Hield*, een ironische en vlijmscherpe kijk op een getroebleerde jeugd in een godvergeten Vlaams dorp: Zie ook: www.bobvanlaerhoven.be.

Jetteke VAN WIJK – (*1967) is Midden-Oostencorrespondente voor enkele Nederlandse en Vlaamse media. Zij publiceerde gedichten en korte verhalen in *De Gids*, *De Brakke Hond* en *Meander*.

Katlijn VIJNCKE – (*Deinze, 1959) publiceerde 7 dichtbundels, debuteerde in 1979 met *Ikjes*, haar recentste bundel is *Broze werkelijkheid*, in 2006 hield ze een tentoonstelling met haar poëzie in powerpoint gepresenteerd met bijpassende tekeningen. Haar achtste bundel is op komst.

Christiaan WEIJTS – (*1976) meldde zich met zijn debuutroman *Art. 285b* gelijk aan de voorste linies van de literatuur. Het boek won de Anton Wachterprijs 2006 en kreeg nominaties voor de AKO-Literatuurprijs, de Gouden Uil, de Gerard Walschap Literatuurprijs, de Selexyz Debutantenprijs en de Academica Debutantenprijs. Hij studeerde Nederlands en Literatuurwetenschap in Leiden en is nu schrijver en freelance journalist, ondermeer voor *nrc.next*, waar hij ook columnist is.

Gertjan WILLEMS – is 20 jaar en publiceerde voordien nog nooit, debuteert dus met enkele gedichten in *Gierik & NVT*. Werkt aan een gedichtenbundel en een roman.